

Fakultet for helse- og sosialvitenskap

Astrid Inga Vasaasen

Masteroppgave

**Bærekraftperspektivet i faget
utdanningsvalg**

-utfordringer og muligheter.

En Q-metodologisk studie.

**The Sustainability Perspective in the
Subject of Educational Choices:
Challenges and Opportunities. A Q-
Methodological Study.**

Master i karriereveiledning

2025

Innhold

Forord	vi
1. Innledning	1
1.1 Bakgrunn for valg av tema og temaets aktualitet.....	1
1.1.1 Masteroppgavens intensjon.....	3
1.1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål.....	4
1.1.3 Nasjonalt kvalitetsrammeverk for karriereveiledning.....	5
1.1.4 Karriereveiledning i grunnskolen.....	5
1.1.5 Karrierelæring i læreplanen for faget utdanningsvalg	6
1.1.6 Bærekraftperspektivet	6
1.2 Begrepsavklaring	7
1.2.1 Karrierelæringsaktiviteter	7
1.2.2 Resonans	9
1.2.3 Karrierevalg	11
2. Kunnskapsstatus.....	12
2.1 Min plassering på feltet og avgrensning av mitt fokus	12
2.2 Litteratursøk.....	13
3. Teoretiske perspektiver.....	16
3.1 Mitt teoretiske ståsted.....	16
3.2 Dybdelæring	16
3.3 Bærekraft	17
3.4 Nye tilnærminger inspirerer til nye teoretiske utgangspunkter	21
3.3 Karrierekompetanse i karrierelæring.....	22
3.3.1 Kognitive og sosiokulturelle tilnærminger til dybdelæring	23
3.3.2. Savickas teori om karrierekonstruksjon	23
3.4 Bærekraft i karrierelæring.....	24
3.4.1. Peter Plant og green guidance	25
3.5 Praksisnær undervisning i faget utdanningsvalg	25

3.5.1 Dybdelæring i undervisning.....	25
4. Metodisk tilnærming	28
4.1 � samle kvalitative data på en kvantitativ m�te	28
4.2 Valg av metode.....	29
4.3 Q- metode og anvendelsesområde	29
4.4 Forskningsprosessen i Q- metode.....	29
4.4.1. Kommunikasjonsunivers	31
4.4.2 Q- utvalg og forskningsdesign	32
4.4.3 Faktortolkning	36
4.5. Forskningens kvalitet	37
4.5.1. Reliabilitet og validitet.....	37
4.5.2. Forskerrollen og kvalitet i forskningsprosessen	38
4.5.3. Generaliserbarhet.	38
4.5.4 Etske hensyn.....	39
5.Statistisk analyse	40
5.1 Korrelasjonsberegning. Fra q- sorteringer til faktorer	40
5.2. Utvalg av faktorer til rotasjon, faktorrotasjon og ladninger	40
6. Presentasjon og tolkning av faktorene; Hvordan forstå elevenes rangering av utsagn?	42
6.1 Meningsskaping.....	42
6.2 Faktor 1	42
6.2.1. Faktor 1 om karrierelæringsaktiviteter	44
6.2.2. Faktor 1 om resonans.....	44
6.2.3. Faktor 1 om karrierevalg	44
6.3 Faktor 2	45
6.3.1. Faktor 2 om karrierelæringsaktiviteter	46
6.3.2. Faktor 2 om resonans.....	46
6.3.3. Faktor 2 om karrierevalg	47
6.4 Faktor 3	47

6.4.1. Faktor 3 om karrierelæringsaktiviteter	48
6.4.2. Faktor 3 om resonans.....	49
6.4.3. Faktor 3 om karrierevalg	49
6.5 Faktor 4	49
6.5.1. Faktor 4 om karrierelæringsaktiviteter	51
6.5.2. Faktor 4 om resonans.....	51
6.5.3. Faktor 4 om karrierevalg	51
6.6 Konsensusutsagn	51
7. Diskusjon	53
7.1 Faktorenes oppfatninger forstått i lys av teori	53
7.1.1. Faktorenes uttrykk om karrierelæringsaktiviteter	53
7.1.2 Faktorenes uttrykk om resonans.....	56
7.1.3 Faktorenes uttrykk om karrierevalg	59
7.2 utfordringer med Savickas teori om karrierekonstruksjon	61
7.3 Karrierelæringsaktiviteter som kan tilpasses grunnskolen	62
7.3.1 Verdiorienterte perspektiver og «green guidance»	65
8. Konklusjon	71
9. Videre forskning	75
10. Litteraturliste.....	78
Vedlegg:.....	81
Vedlegg 1: Meldeskjema til Sikt	82
Vedlegg 2: Vurdering av behandling av personopplysninger fra Sikt	85
Vedlegg 3: Vil du delta i forskningsprosjektet, Samtykkeskjema	87
Vedlegg 4: Utsagn.....	90
Vedlegg 5: Faktoranalyse fra KADE	92

Sammendrag:

Studien har som mål å undersøke bærekraftperspektivet som et subjektivt fenomen blant elever og på den måten ser hva elevene legger i det å gjøre utdanning- og yrkesvalg relatert til bærekraft. Problemstillingen masteroppgaven har belyst er: Hvordan opplever elever karrierelæringsaktiviteter og karrierevalg mot en grønnere og bærekraftig fremtid, og hvordan kan dette tilrettelegges i faget utdanningsvalg?

Studien med forskningsmetoden Q- metodologi, ble gjennomført på tre klasser på tre ulike skoler, med til sammen 58 elever. Innsamling av datagjennomførte jeg ved å være fysisk til stede og til datainnsamlingen brukte jeg programmet Q Method Software. Deltakerne sorterte 36 utsagn fra helt uenig til helt enig. Faktoranalyse ble gjennomført med programmet KADE, og frembrakte fire faktorer. Faktorene representerer fire ulike syn på hvordan elever opplever bærekraftperspektivet i forhold til karrierelærings-aktiviteter, resonans og karrierevalg.

I drøftingsdelen av oppgaven har jeg diskutert hvordan faktorenes oppfatninger kan forstås i lys av teorigrunnet for oppgaven. Faktorene har ulike forståelser av karrierelærings-aktiviteter, resonans og karrierevalg knyttet til bærekraftperspektivet i faget utdanningsvalg. Utsagnene ble formulert med utgangspunkt i styringsdokumenter og kunnskapsgrunnlag for bærekraftperspektivet. Studien viser at det vil være elever som har forskjellige behov i faget knyttet til bærekraftperspektivet og det kan tilrettelegges for dette med forslag fra karriereveiledningsteori og i tilknytning til dybdelæring. I siste del av oppgaven har jeg tatt frem eksempler på utfordringer med Savickas teori om karrierekonstruksjon og hvilke karrierelæringsaktiviteter som kan tilpasses grunnskolen i forbindelse med bærekraftperspektivet. Praksisfeltet ønsker at karriereveiledningen i skolen skal være en helhetlig og sammenhengende innsats fra ulike ressurspersoner i skolen. Hva som kan bidra til en slik opplevelser av sammenheng og relevans hos elevene, spesielt med tanke på grønn veiledning, ser jeg avslutningsvis på under videre forskning.

Summary:

The study aims to investigate the sustainability perspective as a subjective phenomenon among students, examining how they interpret making educational and career choices related to sustainability. The study, utilizing the Q-methodology, was conducted across three classes in three different schools, involving a total of 58 students. Data collection was carried out in person, using the Q Method Software for data gathering. Participants sorted 36 statements from strongly disagree to strongly agree. Factor analysis was performed using the KADE software, resulting in four factors. These factors represent four distinct views on how students perceive sustainability. "The research question addressed in this master's thesis is: How do students perceive career learning activities and career choices towards a greener and more sustainable future, and how can this be facilitated within the subject of educational choices?"

In the discussion section of the thesis, I have examined how the perceptions of the factors can be understood in light of the theoretical framework of the study. The factors exhibit different understandings of career learning activities, resonance, and career choices related to the sustainability perspective in the subject of educational choices. The statements were formulated based on governing documents and the knowledge base for the sustainability perspective. The study indicates that students have varying needs in the subject related to the sustainability perspective, which can be addressed with suggestions from career guidance theory and in connection with deep learning. In the final part of the thesis, I have highlighted examples of challenges with Savickas' theory of career construction and which career learning activities can be adapted to primary education in relation to the sustainability perspective. The field of practice desires that career guidance in schools be a holistic and coherent effort from various resource persons within the school. Finally, I discuss what can contribute to such an experience of coherence and relevance among students, especially concerning green guidance, in further research.

Forord

En givende, men også hektisk reise sammen med flotte medstudenter tar nå slutt. Forelesere har inspirert og motivert meg gjennom disse årene. Det er fantastisk å tenke på all den faglige kunnskapen jeg har tilegnet meg, og som jeg har brukt til å utvikle egen karriereveiledningspraksis. Jeg føler meg heldig som har fått avslutte mine år på Universitetet i Innlandet med å skrive en masteroppgave om et tema jeg virkelig interesserer meg for. Jeg vil først takke min veileder, Erik Hagaseth Haug. Du har vært løsningsorientert og tålmodig på mine vegne fra start til slutt. Samtidig har du utfordret meg til å tenke grundig over mine valg gjennom hele prosessen, noe jeg har satt stor pris på. Jeg vil også takke Ingrid Bårdsdatter Bakke, Julie Sikin Jynge og Anne Holm- Nordhagen for nyttig hjelp underveis i arbeidet. Takk til mine medstudenter for mange gode forbedringsforslag og motivasjon til å fullføre denne masteren. Min mann og mine to barn fortjener for øvrig takk for å greie seg uten min tilstedeværelse i en hektisk hverdag. Til slutt vil jeg takke rådgivernetverket jeg er en del av og at dere var villige til å stille deres undervisning til disposisjon, samt deres elever. Uten elevenes frivillige deltakelse, kunne jeg ikke ha gjennomføre min studie. En ekstra takk til dere elever for deltakelse og imøtekommenhet.

Stange, januar 2025

Astrid Inga Vasaasen

1. Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema og temaets aktualitet

Den 21. juni 2013 ble det oppnevnt et utvalg for å vurdere grunnopplæringens fag i lys av de kompetansekravene som et fremtidig samfunns- og arbeidsliv vil kreve. Utvalget konkluderte med at skolen trengte en fornyelse av fagene for å møte fremtidige behov innen samfunns- og arbeidslivet. I den samme utredningen ble det fastslått at tre nye temaer måtte inkluderes i læreplanverket (LK20): bærekraftig utvikling, demokrati og medborgerskap, samt folkehelse og livsmestring (NOU 2015: 8, s. 9 og 51).

Det er imidlertid ikke bare de tverrfaglige temaene som er nytt med LK20. Generelt sett introduserer LK20 færre kompetansemål knyttet til hvert fag, noe som gir lærerne større frihet til å velge undervisningsinnhold og åpner opp for dybdelæring. Hvordan de ulike skolene gjennomfører dette vil variere, og over tid vil vi sannsynligvis identifisere både gode og mindre gode metoder for hvordan bærekraftig utvikling kan innpasses i undervisningen.

Den 13. september 2024 presenterte kunnskapsminister Kari Nessa Nordtun Stortingsmelding 34, «En mer praktisk skole – Bedre læring, motivasjon og trivsel på 5.-10. trinn». Denne stortingsmeldingen har som mål å utvikle en mer praktisk skole der elevene lærer mer effektivt, blir mer motiverte og opplever økt trivsel. Dokumentet fremhever også betydningen av karriereveiledning og faget utdanningsvalg i arbeidet med å sikre gode overganger og yrkesopplæring. Regjeringen vurderer å igangsette utprøving av ulike modeller for samarbeid mellom karrieresentre, ungdomsskoler og videregående skoler. Disse samarbeidsmodellene skal bidra til å styrke karriereveiledningen samt utdannings- og yrkesrådgivningen (Meld. St. 34 (2023–2024)). Regjeringen uttrykker et ønske om å styrke elevenes muligheter for praktisk yrkesopplæring ved å gjøre det enklere for skolene å innpasse opplæringen i utdanningsvalg, arbeidslivsfag og valgfag. Betydningen av faget utdanningsvalg understrekes med følgende utsagn:

«Selv om utdanningsvalg er et relativt lite fag, har det potensial til å bli et fag som bidrar til å nå noen av målene for denne stortingsmeldingen. Utdanningsvalg kan gi elevene en viktig arena for utprøving, læring og utforsking av seg selv og verden der ute» (Torbjørnsrud, 2024).

Meldingen presenterer også de nye nasjonale kompetansestandardene som er utviklet på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, for både utdannings- og yrkesrådgivere og lærere. Kompetansestandardene for de som jobber med karriereveiledning ble lansert i juni og gjelder for både for ungdomsskoler og videregående skoler. Disse standardene, sammen med de som er utviklet for lærere i faget utdanningsvalg, representerer en faglig standard, men de er ikke obligatoriske. Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir) arbeider for å sikre at skoleeiere og skoler tar disse standardene i bruk. Stortingsmeldingen fremhever også flere viktige punkter for fremtidig karriereveiledning i skolen, blant annet viktigheten av at skoleledere prioriterer arbeidet med faget utdanningsvalg og karriereveiledning (Torbjørnsrud, 2024). Kompetansestandardene løfter jeg fram i kapittel 1.1.3.

I denne oppgaven skal jeg undersøke elevers opplevelse av bærekraftperspektivet i faget utdanningsvalg, samt hvilken rolle en rådgiver eller faglærer i faget utdanningsvalg kan ha for å tilrettelegge for temaet bærekraft. Oppgaven begynner med en innledning der jeg presenterer valg av tema og temaets aktualitet, samt min problemstilling med tilhørende forskningsspørsmål. I fortsettelsen av dette kapitlet avklarer jeg begrepene karrierelæringsaktiviteter, resonans og karrierevalg, som er sentrale begreper i oppgaven som er knyttet opp mot bærekraftperspektivet. Videre inneholder oppgaven et teorikapittel hvor relevant teori blir gjennomgått, etterfulgt av et metodekapittel. Siden bærekraftig utvikling er blitt et tverrfaglig tema, fant jeg det naturlig å se på bærekraft fra den overordnede delen opp mot dybdelæring. Likevel må det påpekes at faget utdanningsvalg er hovedfokuset i oppgaven og at det er knyttet opp mot veiledning i faget. Metodekapitlet etterfølges av en diskusjon om faktorenes oppfatninger sett i lys av teori, samt utfordringer med hovedvekt på Savickas teori om karrierekonstruksjon. Jeg vil også komme med forslag til hvordan karrierelæringsaktiviteter kan tilpasses i faget utdanningsvalg. Avslutningsvis konkluderer jeg og kommer med forslag på videre forskning, men aller først vil jeg starte med å utdype den faglige bakgrunnen for valg av tema og temaets aktualitet.

Cook et al., (2016) konkluderer med at det fortsatt eksisterer viktige debatter om klimaendringer, samt at klimaendringer både skjer og er menneskeskapt. Videre indikerer forskning at klimaendringene vil fortsette å utvikle seg og forverres og vurderer de sannsynlige konsekvensene for globalt liv og samfunn på ulike nivåer av klimaendringer

(Bakke et al., 2024, s 11). Det er også bevis som tyder på at til tross for folks tro på viktigheten av bærekraft, gjør mange mennesker ikke de atferdsendringene som er forenlige med denne troen (Bakke et al., 2024, s. 12). Undersøkelser peker på at dagens unge er den delen av befolkningen som er mest bekymret for bærekraftskrisen, samtidig som de også er de med minst håp og tiltro til handlekraft og tiltak blir gjort hurtig nok (Dimsits, 2023, s. 86). Jeg har benyttet chat GPT som hjelp med å oversette noen ord fra dansk og engelsk, som forslag til sammendrag av deler av teksten min, samt å finne enklere forklaringer eller synonymer til ordvalg.

1.1.1 Masteroppgavens intensjon

Studien har som mål å undersøke bærekraftperspektivet som et subjektivt fenomen blant elever og på den måten ser hva elevene legger i det å gjøre utdanning- og yrkesvalg relatert til bærekraft. Green guidance blir av Peter Plant brukt som begrep på karriereveiledning som skal fremme bærekraftperspektivet. Et av oppdragene med hans bidrag er å stille spørsmål ved kanskje ubevisste verdier, som koblingen mellom (individuell) karriereutvikling og økonomisk vekst som målestokk for samfunnsprestasjoner. Dermed setter det karriereveiledning i en sentral samfunnsposisjon når det gjelder bærekraftsspørsmål (Plant, 2020, s.2). På den måten kan rådgivere og lærere i faget utdanningsvalg bli oppmerksom på ulike aspekter av hva det innebærer å tenke seg et bærekraftig yrke eller en utdannelse. Som rådgiver og lærer i faget utdanningsvalg vil jeg kunne bli bedre rustet til å møte elever og finne gode tilnærminger til undervisning og veiledning.

I denne oppgaven jeg vil komme med forslag til bidrag for å styrke karriereveiledningen og undervisningen i faget utdanningsvalg. Selv om det i denne oppgaven tas utgangspunkt i et rådgiver-/ lærerperspektiv i faget utdanningsvalg, er det viktig å erkjenne at diskusjoner om karriere, klimaendringer og samspill mellom disse er komplekst. Miljøspørsmålenes innvirkning på karriere kan ikke sees på som atskilt fra individet, men også i kontekst som for eksempel spørsmål om balanse mellom arbeid og privatliv (Bakke et al., 2024, s. 14.). Jeg velger også å se på hvilke tiltak som nevnes hos teoretikere og i lovverket for grunnskolen i pensumlitteratur, for å bidra mer til en grønnere veiledning innenfor faget utdanningsvalg og veiledning av ungdomsskoleelever. I denne oppgaven ser jeg på implikasjoner av klimaendringer for karrieren til enkeltelever i utdanningssystemet, nærmere bestemt på ungdomstrinnet.

1.1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Q-metode er en adoptiv metode som krever en åpen problemstilling. For å konkretisere nærmere, vil det derfor være aktuelt med forskningsspørsmål. Jeg vil i denne masteroppgaven utforske hva elever på våren i 10. trinn mener om bærekraft og deres opplevelse av karrierelæringsaktiviteter, resonans og karrierevalg gjennom faget utdanningsvalg. Jeg håper å kunne forstå og styrkes elevenes karrierelæring og se hvilke behov elever kan ha for bedre tilretteleggelse i faget utdanningsvalg i fremtiden med tanke på bærekraft. Min master er en utforskning for å finne et kunnskapsgrunnlag som kan være utgangspunkt for utvikling av undervisning i faget utdanningsvalg for rådgivere og faglærere i faget. Min problemstilling lyder derfor:

Hvordan opplever elever karrierelæringsaktiviteter og karrierevalg mot en grønnere og bærekraftig fremtid, og hvordan kan dette tilrettelegges i faget utdanningsvalg?

For å finne svar på min problemstilling, har jeg i tillegg forskningsspørsmål for å operasjonalisere problemstillingen og søke å løse problemstillingen. Forskningsspørsmålene henspiller også på hensikten med studien min. Jeg ønsker å vite hva 10. klassinger mener er de beste karrierelæringsaktivitetene i faget utdanningsvalg opp mot bærekraftstanken i utdannings- og yrkesvalg. Forskningsspørsmål 1: **Hvilke karrierelæringsaktiviteter knyttet til bærekraftperspektivet gir best læringsutbytte i faget utdanningsvalg?**

I forskning finner jeg at mange unge føler på økoangst, og derfor ønsker jeg å vite om dette også stemmer for 10. klassinger. Forskningsspørsmål 2: **Hvilken opplevelse har elevene med tanke om at de skal bidra for å nå bærekrafts målene?**

Neste forskningsspørsmål jeg ønsker å finne ut om elevenes målsetning til utdanning eller yrke relatert til om det kan bidra til bærekraft. Forskningsspørsmål 3: **Har elevene bærekraftstanken med når de skal gjøre et utdannings- eller yrkesvalg?**

Det siste forskningsspørsmålet jeg søker svar på, er å utvikle kunnskap om hvordan man kan forstå og styrke elevenes karrierelæring. Forskningsspørsmål 4: **Hvordan kan undervisning om bærekraft i faget utdanningsvalg gjøre elevene forberedt for fremtiden?**

1.1.3 Nasjonalt kvalitetsrammeverk for karriereveiledning

Det nasjonale kvalitetsrammeverket for karriereveiledning skal fungere som et nyttig verktøy for å utvikle kvaliteten i karriereveiledning, samt i faget utdanningsvalg. Dette nettstedet er rettet mot de som arbeider med karriereveiledning, karrierelæring eller har ansvar for karriereveiledningstjenester. Rammeverket skal være nyttig både for kvalitetsutvikling i praksisfeltet og for styring og ledelse. På oppdrag fra Kunnskapsdepartementet har Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir) utviklet kompetansestandarder for både karriereveiledere/utdannings- og yrkesrådgivere og for lærere i faget utdanningsvalg i skolen (Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, 2024).

Kompetansestandardene for de som jobber med karriereveiledning ble lansert i juni, og gjelder både for dem som jobber i ungdomsskolen og på videregående. Både disse og de som er utviklet for lærere i faget utdanningsvalg, representerer en faglig standard, men ikke krav. HK-dir er i gang med å bidra til at skoleeiere og skoler får tatt standardene i bruk.

1.1.4 Karriereveiledning i grunnskolen

I de nye læreplanene gis tre tverrfaglige temaer mer plass i undervisningen; bærekraftig utvikling, helse og livsmestring og demokrati og medborgerskap (Kunnskapsdepartementet, 2019). Som samfunn står vi overfor flere langsiktige og komplekse utfordringer: kjente, som klima- og miljøendringer, ulikhet og utenforskap, polarisering og demografiske endringer, så vel som ukjente. Samtidig står vi midt i en omstilling drevet av både digitalisering og bærekraft. Våre tradisjonelle tilnærminger og arbeidsmåter er kanskje ikke lenger like nyttige for unge som før. Som rådgiver og lærer i faget utdanningsvalg vil en møte ulike elever i forskjellige sammenhenger. Det er viktig å tenke på at elever kan oppleve det vanskelig å velge utdanning- og yrke. Forskning har vist at unge mennesker over hele verden opplever stor bekymring når de tenker på klimaendringene, hovedsakelig fordi de føler seg usikre på fremtiden. I noen tilfeller spør de seg om de overhodet har noen fremtid. Veiledere kan dermed møte en ekstra utfordring med å motivere unge mennesker til å bry seg om egen karriere i det hele tatt.

Formålet med min studie er å oppnå større innsikt i elevers subjektive opplevelse av å ta valg om et bærekraftig yrke og utdanning. Jeg ønsker også å bidra til en større bevisstgjøring rundt ulike tilnærminger innenfor faget utdanningsvalg og tilegne mer kunnskap om hvordan

faget utdanningsvalg kan tilrettelegges for å ivareta elevens behov for tilnærminger i valg av yrke, samt at kvaliteten på undervisningen i faget utdanningsvalg dermed blir bedre på grunnlag av økt forståelse av tematikken. Dette er altså et normativt mål: jeg ønsker å finne gode måter for karriereveilederen og for læreren som har faget utdanningsvalg å møte ungdomsskoleelever på når det gjelder bærekraftsperspektivet. Som skolens rådgiver og lærer i faget utdanningsvalg har jeg en viktig rolle i det norske utdannings-systemet, og karriereveiledning er et bidrag inn i løsningen på mange utfordringer både for individ, skole og samfunn. Intensjonen er å se dette med elevenes øyne.

1.1.5 Karrierelæring i læreplanen for faget utdanningsvalg

Karriere- og læringsaktiviteter i faget utdanningsvalg er valgt fordi aktiviteter på tvers av kontekster knyttes opp mot skole, arbeidsuke, utdanning og arbeidsliv og er særegne for dette faget. Mange rådgivere og lærere i faget utdanningsvalg benytter arbeidsboka: «Min framtid» i faget, inkludert meg selv. Denne arbeidsboka og tilhørende lærerveiledning tar utgangspunkt i kjerneelementet, karrierekompetanse fra læreplanen, men synliggjør også fagets relasjon til overordnet del og sammenheng med andre fag (Røyset & Kleppstø, 2024, s. 5). Her omtales bærekraft i forbindelse med noen få oppgaver i heftet. Tydeligst, blant annet i oppgaven om: «Hvordan ser du at næringslivet i lokalmiljøet arbeider med bærekraftsmålene?» og om «Framtidsyrker» (Kleppstø & Røyset, 2024, s. 84 og 124).

1.1.6 Bærekraftsperspektivet

FNs bærekraftsmål representerer en global handlingsplan for å bekjempe klimaendringer innen 2030. Disse målene danner grunnlaget for samfunnsutviklingen i Norge. Begrepet bærekraft fikk sitt gjennombrudd i «Brundtland-rapporten» fra 1987, og har siden blitt et omfattende konsept som berører mange aspekter av livet. Bærekraft innebærer at verdenssamfunnet må dekke dagens behov uten å kompromittere fremtidige generasjoners mulighet til å dekke sine behov. Green Guidance handler om å ha et perspektiv som strekker seg utover egen karriere. Dette karrieresperspektivet settes i en kontekst hvor det ikke bare dreier seg om individuell karriereutvikling, men også om hvordan ens personlige karriere kan

bidra til bærekraft (Fossvik, 2023). For å sikre menneskers nåværende behov uten å avskrive fremtidige generasjoners muligheter, er bærekraftig utvikling viktig (Buhl & Plant, 2023, s. 7).

I tråd med interessen for bærekraft introdusert Peter Plant begrepet «green guidance». Dette ble først tatt imot som noe eksotisk og med hans egne ord som «very interesting (let's talk about something else)» (Ruud, 2020). Siden den gang «har virkeligheten inhendet Grøn Vejledning» (Buhl & Plant, 2023, s. 9). Begrunnelser for å tenke bærekraft og karriereveiledning sammen, kommer jeg nærmere tilbake til under teoretiske perspektiver i kapittel 3.

1.2 Begrepsavklaring

For denne masteren er karrierelæring i faget utdanningsvalg utgangspunktet og hvilke karrierelæringsaktiviteter som gir best resultat målt gjennom elevenes subjektive mening. Dette gjøres gjennom den metodiske tilnærmingen ved Q- metode. Dette handler om hvilke sammenhenger det er mellom karrierelæringsaktiviteter, resonans og karrierevalg i et karrieresperspektiv med bærekraftstanken i fokus. Disse tre gjennomgående begrepene ønsker jeg derfor å avklare og utforske med utgangspunkt i Savickas teori om karrierekonstruksjon og gjennom mitt empiriske arbeid i Q-metode.

1.2.1 Karrierelæringsaktiviteter

Karrierelæringsaktiviteter refererer til ulike tiltak og øvelser som hjelper individer med å utvikle karrierekompetanse og forberede seg på arbeidslivet. Lingås (2019) påpeker at «enhver veiledningsvirksomhet, også karriereveiledning, er en læringsprosess, i første rekke for veisøkeren». En karriereveileder må derfor ta stilling til sitt læringssyn. Kognitivt læringssyn legger opp til at subjektpersonen selv påvirker sin læringsevne og læringslyst. I tillegg bør sosiokulturelt læringssyn inngå som en basisforståelse for karriereveiledning, siden læring alltid inngår i en sosial og kulturell kontekst. Lingås understreker at erkjennelsen av om bestemte former for karriereveiledning virker, ikke bare kan baseres på overflatisk observasjon eller karriereveileders opplevelse. Mangelfull synliggjøring av effekt kan medføre at man gjør mer av noe som ikke virker (Weidal, 2023).

Faget utdanningsvalg i ungdomsskolen består også av karrierelæring. Et av kjerneelementene i faget er å utvikle elevens karrierekompetanse. Det presiseres at elevene skal oppleve karrierelæringen som helhetlig og relevant. Læreplanen i faget har mange kompetansemål, hvorav noen er målbare og andre ikke (Weidal, 2023). Mark Savickas har utviklet Career Construction Theory (CCT) (Savickas, u.å.). Teorien legger stor vekt på karrierekompetanse. Ifølge Savickas handler karrierekompetanse om individets evne til å tilpasse seg og navigere i et stadig skiftende arbeidsmarked. Dette inkluderer ferdigheter som karriereadaptabilitet, som består av de fire hoveddimensjoner bekymring, kontroll, nysgjerrighet og selvtillit (Højdal & Poulsen, 2012, s. 229).

Kompetansestandardene for utdanningsvalglæreren, utarbeidet av HK-dir, er bygd opp på samme måte som de tverrsektorielle kompetansestandardene, og vektlegger også karrierekompetanse. Standardene består av syv kompetanseområder, og under ferdigheter nevnes det blant annet at utdanningsvalglæreren må gjøre pedagogiske og fagdidaktiske vurderinger for tilretteleggelse av karrierekompetanse hos elevene (Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, 2024).

En nylig utgitt rapport av Exploring Green Guidance- prosjektet skrevet av blant annet Ingrid Bårdsdatter Bakke fra Høgskolen i Innlandet og andre forskere fra ulike europeiske land, utforskes litteratur som undersøker skjæringspunktet mellom karriere, karriereveiledning, bærekraft, grønne spørsmål og miljøhensyn. Funn derfra tilsier at klimaendringer er reelle, de skjer, og at de allerede har innvirkning på folks karrierer gjennom grønnere arbeidsmarked og utdanningssystem og gjennom en rekke psykososiale effekter som klimaangst (Bakke et al., 2024, s. 3). Dette har ført til utviklingen av en fremvoksende "grønn veiledning"-bevegelse som utforsker hvordan karriereveiledning kan reagere på og utfordre klimaendringer. Det diskuteres der en rekke anbefalinger for prosjektet Exploring Green Guidance, så derfor har jeg valgt å se på denne litteraturen. Her finner jeg som nevnt at det et etablert faktum at klimaendringene skjer, og at det vil påvirke individer og samfunn på grunnleggende måter, samt at det fortsatt finnes det en viss motstand mot omfanget av tiltak for å dempe den (Bakke et al., 2024, s. 5). Det er en agenda under utvikling som har utforsket arten av disse endringene, ofte under merkelappen "grønn veiledning". Det er dette denne litteraturgjennomgangen først og fremst er rettet mot. Denne litteraturgjennomgangen utforsker eksisterende litteratur og forskningsgrunnlag om grønn

veiledning og tilhørende temaer og trekke frem en rekke funn som kan brukes til å informere Exploring Green Guidance-prosjektets utvikling av nye modeller, tilnærminger og ressurser for grønn veiledning (Bakke et al., 2024, s.7).

Skole og utdanningssystem er en sentral arena for utvikling av de unges kunnskap om arbeidsliv og utvikling av kompetanse og ferdigheter for å møte krav og behov på arbeidsmarkedet. Man kan tenke seg at både system og enkeltmennesker innenfor utdanningssystemet spiller en sentral rolle i dannelsen av nettopp yrkesmessige aspirasjoner. Det er på denne arenaen ungdom tilbringer det meste av sin tid under oppveksten. I dette systemet vil rådgivere i grunnskole og ulike former for karriereveiledning underveis i utdanningsløpet kunne stå sentralt for utvikling av ambisjoner og dannelsen av yrkesmessige aspirasjoner (Hyggen & Gjerustad, 2013, s. 6).

1.2.2 Resonans

Som motsvar til vårt samfunns sterke drivkrefter kan begrepet identitetsforsvar benyttes. I karriereveiledningslitteraturen omtales dette oftest som karriereankre, og kan knyttes til mer personlige identitetsforståelser. Dette kan være som følge av maktesløshet og følelse av mangel på kontroll på seg selv og sin utvikling (Haug, 2018, s. 89).

Sett fra et eksistensfilosofisk og sosiologisk perspektiv kan en tenke bærekraft og karriereveiledning sammen. Hartmut Rosa (2021) mener akselerasjon er det fremste kjennetegnet og problemet ved det moderne samfunn. Akselerasjon kan observeres på flere områder: teknologisk, sosialt og i menneskers livsrytme. Nye kommunikasjonsmåter og teknologiske oppfinnelser gir tilgang til nær sagt all verdens informasjon til enhver tid. Muligheten til å oppleve verden gjennom for eksempel reiser og smarttelefoner er i dag tilgjengelig og oppnåelig for mange. Likevel føler mange av oss knapphet på tid, til tross for at teknologien har effektivisert mange av våre gjøremål. Den konstante følelsen av mangel på tid gjør menneskene fremmedgjorte fra verden, fra hverandre og fra seg selv. Rosa mener at akselerasjon er årsaken, og fremmedgjøring er diagnosen. Men hva er løsningen? Svaret finner han i et annet begrep, lånt fra fysikken: resonans. Å oppleve resonans betyr å finne gjenklang i omgivelsene, at verden svarer når en roper. Individet og omgivelsene formes av hverandre. For å vinne resonanserfaringen tilbake, må vi forstå og akseptere livets

ukontrollerbare side (Buhl, 2023 s. 17- 19). Rosa tegner konturene av en kritisk teori om sosial akselerasjon, men jeg vil kun omtale begrepet knyttet opp mot bærekraft i et miljøperspektiv og begrepet resonans kobles kun opp mot elevenes bærekraftstanke i forhold til miljø.

Savickas forsøker å videreutvikle sin teori ved å bringe den i overensstemmelse med samfunnets utfordringer og økt globalisering. I Savickas' teori legges det derfor økt vekt på de kontekstuelle faktorenes betydning for individuelle karriereutviklingsprosesser og en forståelse av personlige egenskaper (Højdal & Poulsen, 2012, s. 215). Med bakgrunn i "utviklingsorientert kontekstualisme" retter Savickas oppmerksomheten mot individets behov for støtte til å håndtere forandringer og til å konstruere nye forståelser av seg selv og sine muligheter i takt med disse. Savickas ønsker med sin teori å forklare hvordan individet konstruerer sin karriere ved å tolke og forstå virkeligheten slik den utspiller seg i deres unike livsrom (Karriere Østfold). Savickas refererer resistans til individets evne til å motstå og håndtere utfordringer og motgang i karrieren. Dette innebærer å utvikle strategier for å overkomme hindringer og å opprettholde motivasjon og engasjement til tross for vanskeligheter. Elevene kan læres opp til dette ved å bli stimulert til å gjøre valg, forhandle og vurdere sine muligheter og rettigheter. Elevene vil da kunne styrke sin handlingskompetanse og autonomi. Hvis eleven ikke har kontroll over sitt karrierevalg, vil det føre til karriereubesluttsomhet, hvilket er et uttrykk for manglende evne til å treffe valg (Højdal & Poulsen, 2012, s. 230).

Hvis jeg følger Hooleys oppfordring om å se karriereveiledning som frigjørende praksis, kan begrepet om resonans være et fenomen som kaller på min oppmerksomhet, også spesielt med tanke på bærekraft som tematikk i veiledning. Det vil da handle om elevens eksistensielle bærekraft å gjøre (Buhl, 2023, s. 19). I veiledning med eksistensiell innsikt får jeg et språk som blir et redskap, når elever vil gjøre resonanserfaringer, også med å utfordre deres verdensforhold.

Øko-angst refereres hos Coffey et al., (2021) som "utfordrende følelser på grunn av bevisstheten om klimaendringer og miljøspørsmål og trusler» (Mallet, 2024).

1.2.3 Karrierevalg

Kjerneelementet i den nye læreplanen er karrierekompetanse. Elevene skal forstå og utvikle seg selv og egen læring, og utforske utdanningsmuligheter og arbeidslivet. Gjennom faget skal elevene utvikle kompetanse i å håndtere overganger i livet og bli i stand til å ta gode karrierevalg (Veilederforum, 2022).

Karrierevalg refererer til den prosessen der en person tar beslutninger og gjør valg som påvirker deres yrkesliv og karrierevei. Dette omfatter valg av utdanning, yrke, arbeidsgiver, bransje, karriereutvikling og eventuelle endringer i karriereretning over tid. Karrierevalg er en kompleks prosess som involverer individuelle preferanser, ferdigheter, verdier, interesser og muligheter. Karrierevalg er ikke en avgrenset hendelse, men en livslang prosess: «Karriereutvikling er i dette perspektivet en kontinuerlig skapelsesprosess som foregår hele livet, hvor yrkesvalg og rollen som arbeider er én blant mange deler av en større helhet» (Haug, 2018, s. 26).

2. Kunnskapsstatus

2.1 Min plassering på feltet og avgrensning av mitt fokus

I denne masteroppgaven har jeg valgt å betrakte karrierelæringsaktiviteter, resonans og karrierevalg knyttet til bærekraftperspektivet i faget utdanningsvalg med utgangspunkt i et utviklings- og læringsparadigme, nært opp mot et emansipatorisk (kritisk frigjørende) karriereveiledningsparadigme, selv om jeg anerkjenner at aktiviteter som inngår i karriereveiledning, kan ha en bred vifte med former og trekke på mange teoretiske tradisjoner i likhet med hva gjør (Thomsen et al., 2023, s. 57). Fra 2007 med finanskrisen har verdens politiske økonomi forandret seg. Covid-19-krisen og Russlands invasjon av Ukraina har ført til forandringer og gitt ytterligere utfordringer for karriereutvikling, samt muligheter i samfunnet. Med dette i bakhånd vil det være nødvendig med et søkelys på hvordan karriereveiledning kan bidra til bærekraftige. Utvikling av kritisk bevissthet handler om å hjelpe elever til å utvikle en bevissthet om den sammenhengen de er en del av, lære om verden og å lære gjennom å påvirke, samt forandre sine nære sammenhenger. Veiledning vil da handle om å støtte elever til å gripe inn i eget liv og handle. Dette gjelder både individuelt og kollektivt samfunn (Thomsen, et al., 2023, s. 58). Dette er ikke en hierarkisk prosess hvor elever får fylt opp informasjonsbanken sin, men en deltakelses-prosess hvor elevene eier prosessen selv. Liknende ideer finner jeg igjen i humanistisk psykologi som for eksempel i Savickas teori (Højdal & Poulsen, 2012). Funn fra delstudiene i Petra Røyse doktorgradsavhandling viser at læreplanen i utdanningsvalg som styringsdokument er forankret i et neoliberalt rammeverk, og som dermed anses å begrense elevenes mulighet til å tenke kritisk til verden rundt seg (Røyse, 2022 s. IV). Dette er greit å ha i bakhodet da en planlegger karrierelæringsaktiviteter i faget utdanningsvalg.

Begrepet kritisk bevissthet tilfører veiledningsfeltet ny innsikt, og minner meg på at elevene og deres bevissthet er innebygde strukturer av makt og ulikhet, og at disse strukturene kan og må undersøkes gjennom spørsmål som i hvilkens interesse dette er. Svarene vil trolig minne elevene i karriereveiledningen/ undervisningen på at arbeidsmarkedet er fast og rasjonelt, men omstridt og maktbetinget (Thomsen et al, 2023, s. 59). Å sammenlikne og kontrastere gjeldende forhold på tvers av tid og rom, det vil si å utvikle en historisk og sosiologisk fantasi, er med på å sprengte opplevelsesboblen vi lever i og åpne opp for kritisk

bevissthet. Å problematisere ordene vi bruker, er en annen måte å bli bevisst på hva som oppleves som «normalt» når det i realiteten er problematisk (Thomsen et al., 2023, s. 61).

Ord vi bruker i veiledning har en tendens til å fange en i tenkemåter slik at de blir «normen». Ord kan da bli tatt bort fra årsaker som stammer fra strukturelle forhold, og veiledningen står da i fare for å forsterke de samme forholdene, i stedet for å utfordre eller å endre dem (Thomsen et al., 2023, s. 61).

Å oppmuntre og fasilitetere sosial interaksjon og samarbeid er målet og gi kollektiv samhandling som del av karriereveiledningsprosessen, for mange utfordringer og problemer kan ikke utelukkende gjennom individuelle handlinger. Det å arbeide sammen om læring og utvikling er kjernen i kritisk pedagogikk og kritisk psykologi. Det vil da skje en utveksling av personlige perspektiver og erfaringer med henblikk på felles handlemuligheter (Thomsen et al., 2023, s. 62). Karrierevalg som trekker langt utover individet og uten bærekraft skapes ikke gode muligheter for klimaendringer (Thomsen et al., 2023, s. 65).

2.2 Litteratursøk

Erfaring viser at det er nødvendig å utvikle en solid søkestrategi for å identifisere relevant litteratur fra ulike fagområder som kan relateres til min problemstilling. Den abduktive tilnærmingen ved bruk av Q-metoden gjorde det naturlig å gjennomføre litteratursøk i flere faser. Først utførte jeg oversiktssøk for å få en generell forståelse av feltet. I de innledende søkene fokuserte jeg på to typer oversiktssøk for å vurdere både aktualitet og kunnskapsstatus. Jeg begynte med å søke etter faglitteratur for å få en oversikt over kunnskapsstatusen innen feltet, hovedsakelig ved bruk av Oria og Google Scholar. For eksempel ga søk med termen 'green guidance' omtrent 3 820 000 resultater i Google Scholar, mens Oria returnerte 13 316 treff. I Oria søkte jeg også på «bærekraftstanken i utdannings- og yrkesvalg», men fikk ingen treff. Dette nødvendiggjorde en plan for videre litteratursøk. For å strukturere litteratursøket mer systematisk, valgte jeg å undersøke kildehenvisningene fra tidligere moduler i masterprogrammet. Funn derfra var blant annet artikler av Peter Plant. Fra tidligere hadde jeg skaffet meg boka som Buhl & Plants (2023) har vært redaktører for, hvor de har samlet de nyeste tekstene og ideene om grønn veiledning. Masteroppgave (MO-) møtene gav nyttige tips om kommende litteratur. Deretter utførte jeg

et søk med engelske søkeord i databasen Academic Search Complete. Søk etter «green guidance» resulterte i 247 treff, hvorav noen var fra pensumlitteratur fra tidligere emner i masterstudiet. Jeg fant imidlertid lite litteratur som jeg vurderte som direkte relevant, og som behandlet temaene karriereveiledning, resonans og karrierevalg i sammenheng. Derfor la jeg faglitteratursøket midlertidig til side og søkte i stedet etter disse begrepene i læreplanen for faget utdanningsvalg, samt på offentlige nettsider og i offentlig informasjon (veilederforum, utdanningsdirektoratet, regjeringen og SSB).

Deretter fokuserte jeg på metodevalg, undersøkelsesdesign og datainnsamling, og konsulterte notater fra en forelesning om innføring i Q-metoden. I notatene fant jeg en henvisning til boken av Watts og Stenner om Q-metodologi. Dette gjorde det mulig for meg å fordype meg i Q-metoden og utarbeide utsagn til undersøkelsen min. Jeg måtte gjennomføre litteratursøk for å etablere et grunnlag for undersøkelsesdesignet, samt fordype meg i litteratur om karrierelæringsaktiviteter, resonans og bærekraftige yrkesvalg. I forelesningen ble jeg tipset om nettsiden qmethod.org, hvor jeg fant instruksjonsvideoer om hvordan jeg skulle plotte inn dataene mine i dataprogrammet shawnbanasick.github.io/ken-q-analysis/. Her fant jeg også referanser til metodelitteratur som dannet et grunnlag for videre arbeid med Q-metoden.

Etter å ha fullført prosessen med å identifisere faktorutsagnene, kunne jeg igjen vende tilbake til litteratursøk for å velge et teoretisk grunnlag for oppgaven basert på de empiriske funnene. Jeg måtte nå vurdere faktorutsagnene, mitt vitenskapelige ståsted og de perspektivene på karriereveiledning jeg hadde valgt. Jeg valgte å gjennomføre mer avgrensede søk og fant at den overordnede delen av læreplanen for grunnskolen vektlegger dybdelæring. Faget utdanningsvalg er styrt av læreplanverket, så det var naturlig å starte søket der. På utdanningsdirektoratets nettside fant jeg at dybdelæring bør styre undervisningen for at elevene skal utvikle den kompetansen de trenger i en raskt skiftende fremtid. Den overordnede delen av læreplanverket beskriver hvilke verdier og prinsipper grunnopplæringen skal bygge på. Opplæringens verdigrunnlag skal prege dybdelæringsprosesser ved at elevene utvikler gode holdninger, dømmekraft, evne til refleksjon og kritisk tenkning, samt evnen til å foreta etiske vurderinger. Derfor bestemte jeg at dybdelæring må knyttes opp mot bærekraft i denne oppgaven. Jeg måtte da gjøre nærmere søk om karrierelæringsteorier og teorier knyttet til læring. Dette brukte jeg en del

tid på, for å finne riktig teori å knytte faktorsynene til. For å finne litteratur om karrierelæring som var relevant for norske forhold, tok jeg utgangspunkt i litteraturgrunnlaget for arbeidet med å utrede karriereveiledningsfeltet i Norge i NOU og det nye norske kvalitetsrammeverket for karriereveiledning (Haug et al., 2020). Til sist kom jeg fram til Savickas teori om karrierekonstruksjon og fant han nettside: [Savickas | CCI \(marksavickas.com\)](https://www.marksavickas.com). Denne nettsiden inneholder de komplette verkene til L. Savickas, inkludert biografisk informasjon, publikasjoner og ressurser relatert til teorien om karrierekonstruksjon. Savickas sier at hans teori kan innebefatte annen relevant teori, så i det videre supplerende teoritilfanget mitt og i kapitlet «karrierekonstruksjon og karriereutvikling» hos Højdal & Poulsen (2012).

Det er flere utgivelser når det gjelder litteratur som undersøker utdanningens rolle i forhold til miljø, grønn omstilling og bærekraft (Bakke et al. 2024, s. 16). Mye av litteraturen knytter seg til bærekraftsmålene, ofte gjennom linsen «utdanning for bærekraftig utvikling». De ser en bekymring i litteraturen knyttet til hvordan utdanning kan forberede folk på de ustabile tidene som ligger foran dem, både ved å støtte dem til å håndtere de praktiske og emosjonelle konsekvensene av miljøendringer og ved å støtte dem til å aktivt gripe inn i klimakrisen gjennom atferdsendring og politisk handling. En rekke forfattere diskuterer de emosjonelle eller affektive komponentene i bærekraft og utforsker hvordan man kan håndtere disse gjennom utdanning. For eksempel foreslår Määttä og Uusiautti (2020) at bærekraftig lykkeopplæring kan være nøkkelen til positiv utdanning og tilpasning til miljøfremmende atferd. Andre forfattere fokuserer også på rollen til emosjonelt engasjement for bærekraft i utdanning, for eksempel Skilling et al. (2023) og Pihkala (2020) tar for seg øko-angst gjennom utdanning. De hevder at lærere må starte med seg selv og erkjenne sine Pihkala hevder (2020) at det er viktig å validere disse følelsene og skape aktiviteter for å overveie dem, og bemerker at det er viktig å være klar over at øko-angst kan ta mange former og være konstruktiv eller ukonstruktiv på forskjellige måter. Nice et al. (2022) ser på skolerådgivere som en spesielt viktig ressurs for unge mennesker som opplever øko-angst (Bakke et al., 2024, s. 16).

3. Teoretiske perspektiver

3.1 Mitt teoretiske ståsted

Masteroppgaven bygger på et nordisk perspektiv på karrierekompetanser og på verdiene i opplæringslovens formålsparagraf. I undervisning i faget utdanningsvalg er min intensjon et ønske om en bred forståelse av hva elevene skal oppnå av kompetanse, etter at de har fullført grunnskolen. Læringen har som mål å reprodusere av den samfunnskapte betingede kunnskapen, men også å oppfordre elever til nytenkning og kritisk holdning. Under fagets relevans og sentrale verdier står det: «... å bidra til å gjøre elevene i stand til å ta gode utdannings- og yrkesvalg». Det fremheves utvikling av en trygg identitet, samt å kunne ta valg ut fra egne interesser og forutsetninger. I faget skal elevene: «skaffe seg kunnskap om muligheter og krav i utdanningssystemet og i arbeidslivet» (Kunnskapsdepartementet, 2019). Samtidig skal elevene også utvikle sin identitet gjennom deltakelse i et inkluderende og mangfoldig fellesskap, balansert på individuelle ønsker og fellesskapets verdier. I opplæringsens verdigrunnlag fremheves det i kap. 1.5 Respekt for naturen og miljøbevissthet blant annet at: «Barn og unge skal håndtere dagens og morgendagens utfordringer, og vår felles framtid avhenger av at kommende generasjoner tar vare på kloden». Dette er basert på de største miljøtruslene i verden som må løses i fellesskap (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8).

3.2 Dybdelæring

Dybdelæring er en læringsprosess der elever utvikler en dyp forståelse av begreper, metoder og sammenhenger innenfor og på tvers av fagområder. Dette innebærer at elevene ikke bare lærer fakta, men også forstår hvordan de kan anvende denne kunnskapen i nye og ukjente situasjoner. Dybdelæring krever at elevene reflekterer over egen læring, vurderer nye ideer kritisk, og knytter disse til tidligere kunnskap og erfaringer. Dette står i kontrast til overflatelæring, hvor kunnskapen ikke settes i en sammenheng og ofte glemmes raskt. I den norske grunnopplæringen er dybdelæring en sentral del av læreplanverket. Det vektlegges at dybdelæring skal bidra til å utvikle elevenes evne til refleksjon, kritisk tenkning, og etiske vurderinger, samt å forberede dem på en fremtid i rask endring (Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, 2024). Dybdelæring en sentral del av læreplanverket, noe jeg

kommer nærmere inn på under kapittelet om praksisnær undervisning i faget utdanningsvalg.

3.3 Bærekraft

Fra historisk synsvinkel er karriereveiledning forbundet med en rekke diskurser om utdanning og arbeid. I dag er veiledning i stor grad knyttet til begrepet livslang læring (Kjærgård & Plant, 2018). Da Peter Plant utgav «Green guidance» i 1996 og dermed introduserte begrepet bærekraft til det internasjonale veiledningsfeltet, ble han ansett for å være ekstremist (Buhl & Plant, 2023, s. 9). Spesielt siden 2015 har bærekraft vunnet innpass i offentlig debatt forbundet med at FNs medlemsland har forpliktet seg til FNs verdensmål, som vi er pliktet til å nå innen 2030. Begrepet bæredyktighet har en rikholdig betydning og at begrepet derfor inspirerer karriereveiledningsfeltet både med tanke på teori og metode (Dimsits, 2023, s.50). Innen karriereveiledning har bekymringer om klimaendringer og annen miljøforringelse resultert i en rekke oppfordringer om utvikling av "grønn veiledning" eller kjent under en rekke alternative terminologier som bærekraftig veiledning. Det er tre distinkte rasjonaliteter som underbygger praksis og teoretisering av grønn veiledning. Disse kan beskrives som teknokratiske (opptatt av å tilpasse mennesker til samfunnets behov, f.eks. gjennom utvikling av grønne ferdigheter), utviklingsmessige (opptatt av å hjelpe mennesker til å håndtere og trives under det grønne skiftet) og frigjørende (opptatt av å hjelpe mennesker til å transformere konteksten sin og få til en sosialt rettferdig grønn omstilling) (Bakke et al., 2024, s. 5).

I overordnet av læreplanen står det om bærekraftig utvikling: Bærekraftig utvikling er ett av tre tverrfaglige temaene i læreplanverket. «Bærekraft tar utgangspunkt i aktuelle samfunnsutfordringer som krever engasjement og innsats fra enkeltmennesker og fellesskapet i lokalsamfunnet, nasjonalt og globalt. Skolen skal legge til rette for at elevene kan forstå grunnleggende dilemmaer og utviklingstrekk i samfunnet, og hvordan de kan håndteres. Bærekraftig utvikling handler om å verne om livet på jorda og å ta vare på behovene til mennesker som lever i dag, uten å ødelegge framtidige generasjoners muligheter til å dekke sine behov. En bærekraftig utvikling bygger på forståelsen av sammenhengen mellom sosiale, økonomiske og miljømessige forhold. Menneskehetens

levesett og ressursbruk har konsekvenser lokalt, regionalt og globalt (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 15).

Hvorfor vektlegging av bærekraft i faget utdanningsvalg?

Jeg ønsker ikke å pålegge elevene et moralsk og praktisk ansvar for planetens overlevelse, men at det heller trengs en avindividualisering av strukturelt betingede problemstillinger, som Buhl også antyder. Dette på grunn av de samme strukturene, individualiserer problemene som skapes av samfunnet og kobler individet ut fra tidligere og fremtidige generasjoner (Buhl, 2023, s. 14). International Association for Educational and Vocational Guidance (IAEVG) vedtok i 1995 globale etiske standarder, redigert på nytt i 2017, og anerkjente spenningen mellom økonomisk vekst og miljøspørsmål. Scharmer (2007) mener det er behov for en etisk basert U-sving, basert på en rekke prinsipper for grønn veiledning. Veiledningen skal ta hensyn til og skape bevissthet om miljøpåvirkningen av yrkesvalg og karriereutvikling. Veiledning bør spille en aktiv rolle i å etablere opplærings- og utdanningsmuligheter med et positivt bidrag når det gjelder bærekraft. Informasjonsmaterieell om karrieremuligheter bør inkludere miljøaspekter. Veiledende resultater bør måles, ikke bare ved en økonomisk målestokk, men også ved grønt regnskap, det vil si ved å relatere bærekraftsmål til veiledningsaktiviteter. Veiledningsteorier og -praksis bør ta for seg bredere bærekraft karriereutviklingsspørsmål (Plant, 2020, s. 5). Plant hevder at EU-kommisjonen imidlertid har endret sin politikk, hvor de i sin rapport om utdanning og opplæring fra 2019 fremhever «... arbeid og arbeidsplasser som minimerer miljøskader og øker bevisstheten om viktigheten av grønne karrierer» (Plant, 2020, s. 3).

Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD). Skole og videregående opplæring skal ha høy kvalitet og gi den enkelte og samfunnet nødvendige forutsetninger for fremtidig velferd, verdiskaping og en bærekraftig utvikling. «Fagspesifikk kompetanse vil utgjøre fundamentet i fagområder og i fag, selv om det også her må skje fornyelse» (NOU 2015: 8, 47).

I faget utdanningsvalg under fagets relevans og sentrale verdier, finner jeg at elevene skal utvikle sin identitet gjennom å delta i et inkluderende og mangfoldig fellesskap som balanserer individuelle ønsker og fellesskapets verdier. Selve ordet bærekraft er kun nevnt en

gang i kompetansemålene, hvor det står følgende: «tilegne seg kunnskap om arbeidslivet gjennom utprøving og utforskning og reflektere over hvordan bærekraftsmål, konjunkturer og teknologi påvirker arbeidsmarked, yrker og arbeidsmåter» (Kunnskapsdepartementet, 2019). Læreplanen er knyttet til de overordnede målene i overordnede del, men under læreplanen i faget knyttes kun folkehelse og livsmestring inn som et tverrfaglig emne, ikke bærekraft. Kikker vi derimot på overordnede del, så står utdanning nevnt under bærekraftig utvikling at det å få en forståelse for «at handlingene og valgene til den enkelte har betydning». Dette dreier ulike seg om problemstillinger knyttet til miljø og klima, fattigdom og fordeling av ressurser, konflikter, helse, likestilling, demografi og utdanning. Elevene skal også lære om sammenhengen mellom disse ulike aspektene ved bærekraftig utvikling» (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Klimaendringer er et reelt, overhengende og utfordrende sosialt, politisk og økonomisk problem. Dette problemet kan ikke løses på en vellykket måte uten at det iverksettes tiltak på arbeidsmarkedet og i utdanningssystemet. Ettersom karriereveiledning er knyttet til et effektivt fungerende arbeidsmarked og utdanningssystem, forholdet mellom disse to feltene og enkeltpersoners engasjement i begge, vil betydelige endringer på disse politikkområdene sannsynligvis føre til behov for betydelige endringer på karriereveiledningsfeltet. Det er en agenda under utvikling som har utforsket arten av disse endringene, ofte under merkelappen "grønn veiledning". Erkjennelsen av en usikker fremtid har ført til at skolen nå har et viktig mandat i å lære fremtidens voksne å leve bærekraftig. De nye tverrfaglige temaene må tas på alvor av skolene, noe som gir bærekraftig utvikling en ny og viktig plass i skolen gjennom fagfornyelsen. Dette betyr imidlertid ikke nødvendigvis at fremtidens elever vil være bedre enn tidligere generasjoner. For at fremtidens elever skal bli bevisste på å leve bærekraftige liv, er vi avhengige av at utdanningen holder høy kvalitet.

De som trer inn i arbeidslivet i dag, har andre forventninger enn tidligere generasjoner. I dag er det ønskelig, eller til og med nødvendig, å ha jobber som er meningsfulle, hvor man kan skape og være autonom, slik at man får bekreftet sin identitet (Kjærgård & Plant, 2018, s. 257). Bærekraft har blitt til et begrep som kan brukes til å betegne utvikling innenfor så og si alle områder i livet og verden (Buhl & Plant, 2023, s. 8). Norge finnes det lite forskning på feltet. Det finnes også lite forskning omkring spesielle reaksjoner hos ungdomsskoleelever i en veiledningssetting, og på tiltak i faget utdanningsvalg. Avdeling for karriereveiledning i

Utdanningsdirektoratet har utarbeidet en rapport «Nasjonal kartlegging av unges utdannings- og yrkesvalg». Her har formålet vært å avdekke blant annet unges holdninger og forventninger knyttet til utdannings- og yrkesvalg, samt å innhente kunnskap om hvilke behov de unge har for informasjon og tjenester på nett i forbindelse med valg av utdanning og yrke. Et nytt spørsmål i denne undersøkelsen er tatt med, i forhold til tidligere undersøkelser, er at spørsmål knyttet til hvor miljøvennlig et yrke er. Halvparten av de som har besvart undersøkelsen synes det er vanskelig å velge utdanning og et sentralt funn er at de synes det er vanskelig å forstå hvilke yrker man kan få med ulike utdanninger. Her vil jeg kunne utnytte dette forbedringspotensialet i forhold til min rolle som lærer i faget utdanningsvalg og rådgiver. Funnene i undersøkelsen viser spesielt at unge savner tilstrekkelig informasjon knyttet til beskrivende informasjon om hvordan veien til yrkene ser ut (Utdanningsdirektoratet, 2019).

Utdanning for bærekraftig utvikling kan vise seg å bli viktigere enn noen gang når vi nå skal arbeide med ny læreplan. Dette leder meg inn på neste del, nemlig karriereveiledning i grunnskolen. Hvordan bærekraftig utvikling kommer til uttrykk i generell del, overordnet del, læreplan i utdanningsvalg (LK06) og læreplan i utdanningsvalg (LK20) er sentrale spørsmål. Hva forteller disse dokumentene om hvordan det skal undervises i faget? Hvordan innpasses tverrfaglighet i overordnet del, generell del, læreplan i utdanningsvalg (LK06) og læreplan i utdanningsvalg (LK20)? Hvilke bærekraftkompetanser er sentrale i disse dokumentene?

Hooley et al. ser på hvordan grønn veiledning ser ut i praksis. De så på respondentenes egne perspektiver på grønn veiledning, hvor utbredt denne interessen er i deres land, hvordan de ser grønn veiledning viser seg i praksis og hvilke ressurser de mener trengs (Hooley et al., 2024, s. 20).

Bakke et al. viser til Consoli et al. (2016), som definerer grønne jobber fra andre jobber ved at de krever høyere nivåer av ferdigheter og menneskelig kapital. De nevner også Montanari et al. (2023), som kategoriserer den menneskelige kapitalen for grønne jobber i to hovedgrupper: (1) grønne ferdigheter, som refererer til tekniske evner nødvendige for spesialistroller, og (2) bærekraftskompetanse, som innebærer en bredere forståelse av og forpliktelse til bærekraft, noe som sannsynligvis vil være avgjørende i et bredere spekter av yrker. De finner også at flere forfattere hevder at det er en sammenheng mellom grønne jobber og anstendig arbeid, ofte ved å knytte dem til FNs bærekraftsmål og Den

internasjonale arbeidsorganisasjonens (ILO) definisjon av anstendig arbeid (Bakke et al., 2024, s. 15).

3.4 Nye tilnærminger inspirerer til nye teoretiske utgangspunkter

Karriereveiledningsteorier hjelper oss med å forstå og se sammenhenger mellom ulike synsmåter, og er i høy grad et speil av samfunnsutviklingen. Gravås og Gaarder viser til Krumboltz sin kartmetafor på teorier. Med teoriene kan mennesker lettere forstå hvordan de skal navigere i terrenget, men en enkelt teori beskriver for eksempel en topografi eller en vei, ikke hele terrenget. Det er først når de kombineres at bildet blir fullstendig. Ingen karriere teori er overgripende fordi de ikke forklarer hele menneskets karriereutvikling. Når et karrierevalg skal tas vanskeliggjøres bildet i møtet mellom veileder og veisøker, da det også tilføres veilednings- og valgteorier. Veiledningsteorier blir ofte normative ved at de går over fra å forklare til å angi modeller eller metoder eller til og med ved å foreslå ulike intervensjoner i veiledningen (Gravås & Gaarder, 2011, s. 36). Karriereveiledningens historie kan grovt sett deles inn i teoretiske retninger som har hatt betydning for utformingen av veiledningen siden Parsons ide om matching fra begynnelsen av 1900- tallet. Synet på både mennesket og samfunnet har forandret seg siden den gang, og det reflekteres i teoriutviklingen. Som følge av industrisamfunnets endring, vokste de postmoderne strømningene frem. Globalisering nevnes som del av den utviklingen som foregår i dagens samfunn (Gravås & Gaarder, 2011, s. 39- 40). Det er de konstruktivistiske teorien som har fått mest gjennomslag i veiledningssammenheng, men også kaosteorier, teorier om tilfeldigheter, men også at mennesker må lære seg å leve med usikkerhet i en foranderlig verden. Hvordan mennesker søker mening i tilværelsen og konstruerer sin fremtid vektlegges i konstruktivismen med et holistisk perspektiv hvor individet står sentralt. Det har også i den senere tid vært gjort forsøk på å bygge broer mellom ulike teorier som i det amerikanske konvergensprosjektet, men uten suksess (Gravås & Gaarder, 2011, s. 41). Yrkesvalg kan også forstås ut fra utviklingsteori. Ginzberg (1951) delte yrkesutvikling inn i tre stadier fram til 17–25 årsalderen, da man normalt oppnår yrkesvalgmodenhet ut fra innsikt i egne forutsetninger og yrkeslivets muligheter og krav. Senere gikk Ginzberg (1984) over til å betrakte yrkesvalg som en livslang prosess der personens mål kunne endre seg i tråd med omgivelsens krav og muligheter. Super (1963) så yrkesvalg i forhold til utviklingsstadier, men

har senere utarbeidet en teori om utvikling av selvbylde (1990) som på samme måte som Ginzberg ser yrkesvalg som en pågående prosess gjennom livet, påvirket av erfaringer og endringer i omgivelsene. I arbeidspsykologers praksis ser utviklingsperspektivet anvendbart for å utforske klientens yrkesvalgmodenhet. Klientenes innsikt i egne ressurser og arbeidslivets krav og muligheter vil være avgjørende for grad av yrkesvalgmodenhet og deres muligheter til å komme fram til realistiske yrkesvalg (Fiske & Berge, 2011).

Karriereveiledningens historie kan grovt sett deles inn i teoretiske retninger som har hatt betydning for utformingen av veiledningen siden Parsons ide om matching fra begynnelsen av 1900- tallet. Synet på både mennesket og samfunnet har forandret seg siden den gang, og det reflekteres i teoriutviklingen. Som følge av industrisamfunnets endring, vokste de postmoderne strømningene frem. Globalisering nevnes som del av den utviklingen som foregår i dagens samfunn (Gravås & Gaarder, 2011, s. 39- 40). Det er de konstruktivistiske teorien som har fått mest gjennomslag i veiledningssammenheng, men også kaosteorier, teorier om tilfeldigheter, men også at mennesker må lære seg å leve med usikkerhet i en foranderlig verden. Hvordan mennesker søker mening i tilværelsen og konstruerer sin fremtid vektlegges i konstruktivismen med et holistisk perspektiv hvor individet står sentralt. Det har også i den senere tid vært gjort forsøk på å bygge broer mellom ulike teorier som i det amerikanske konvergensprosjektet, men uten suksess (Gravås & Gaarder, 2011, s.41).

3.3 Karrierekompetanse i karrierelæring

Målet om at den enkelte utvikler karrierekompetanse for å håndtere karriererelaterte utfordringer gjennom livsløpet er ett av fokuspunktene i NOU 2016:7. Denne målsetningen for karriereveiledningsutbyttet, er ifølge HK-dir vært mindre utviklet faglig sett. Det har heller ikke vært like etablert som målsetning for praksis (Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, 2024).

Når karrierekompetanse er en del av kvalitetsrammeverket, fremkommer det hos HK-dir at det er et uttrykk for at mer og bedre innsats knyttet til karrierelæring kan øke kvaliteten i karriereveiledningstjenestene i Norge. Denne målsetningen for karriereveiledningsutbyttet har vært mindre utviklet faglig sett, og har ikke vært like etablert som målsetning for praksis

som det å bistå den enkelte i konkrete valgsituasjoner. Modellen for karrierelæring er ment å skulle bidra til målet om å gi befolkningen tilstrekkelig og relevant karrierekompetanse.

Når karrierekompetanse er en del av kvalitetsrammeverket, er det også et uttrykk for at mer og bedre innsats knyttet til karrierelæring kan øke kvaliteten i karriereveiledningstjenestene i Norge. Dersom deltakere opplever å ha et relevant læringsutbytte av aktivitetene de deltar i, vil det kvalitative utbyttet av den helhetlige karriereveiledningsinnsatsen bli bedre. Dette er basert på en forståelse av at den enkelte trenger kompetanse til å håndtere karriererelaterte utfordringer gjennom livet (Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, 2024).

3.3.1 Kognitive og sosiokulturelle tilnærminger til dybdelæring

Styrken til det sosiokulturelle perspektivet er at det kobler sammen elevens individuelle kognitive utvikling med den sosiale interaksjonen som læreren kan legge til rette for. Læring innebærer dermed ikke bare endringer i individets kognitive funksjoner, men også endringer i samhandlingen mellom lærer og student, og mellom studentene. På denne måten kan vi forklare hva og ikke minst hvordan studentenes læring skjer i dialoger om faglig kunnskap. Dybdelæring er avhengig av elevenes orientering, faglige forkunnskaper, produktive og refleksive dialoger og forståelse av de kunnskapsområdene de arbeider med (Gilje, 2019). Dybdelæring beskrives nærmere i kap. 3. 5. 1 Dybdelæring i undervisning.

3.3.2. Savickas teori om karrierekonstruksjon

Savickas' teori om karrierekonstruksjon (CCT) har sitt utspring i Donald Supers teori. Savickas forsøker å videreutvikle denne teorien for å bringe den i overensstemmelse med samfunnets utfordringer og økt globalisering. I Savickas' teori legges det derfor økt vekt på de kontekstuelle faktorenes betydning for individuelle karriereutviklingsprosesser og en forståelse av personlige egenskaper (Højdal & Poulsen, 2012, s. 215).

Med bakgrunn i "utviklingsorientert kontekstualisme" retter Savickas oppmerksomheten mot individets behov for støtte til å håndtere forandringer og til å konstruere nye forståelser av seg selv og sine muligheter i takt med disse. Savickas ønsker med sin teori å forklare hvordan individet konstruerer sin karriere ved å tolke og forstå virkeligheten slik den utspiller seg i deres unike livsrom (Højdal & Poulsen, 2012, s. 222- 223).

Å mestre sin karriere handler om kontinuerlig tilpasning til forandringer og mestring av de utfordringene dette gir. Han bygger sin karrierekonstruksjonsteori basert på dette og setter opp 16 teser. På grunnlag av tesene utvikler Savickas sin teori gjennom tre deler som hver inkluderer ulike dimensjoner og prosesser involvert i et menneskes utviklingsforløp. De tre delene knyttes til samspillsprosessene mellom individuelle og kontekstuelle faktorer, samt de personlige utviklingsoppgavene mennesker møter og løser. Dette binder karrierekonstruksjonsprosessen sammen (Højdal & Poulsen, 2012, s. 220). Uansett om denne prosessen utspilles i et klasserom, fritidsaktivitet eller i fantasien, utvikler individet yrkesmessige selvoppfatninger gjennom læring og feedback (Højdal & Poulsen, 2012, s.219).

3.4 Bærekraft i karrierelæring

Innen karriereveiledning har bekymringer om klimaendringer og annen miljøforringelse ført til en rekke oppfordringer om utvikling av "grønn veiledning". Dette konseptet kan forstås gjennom tre distinkte rasjonaliteter som underbygger både praksis og teoretisering av grønn veiledning. Disse rasjonalitetene kan beskrives som følger:

1. **Teknokratisk rasjonalitet:** Denne tilnærmingen setter søkelys på å tilpasse individer til samfunnets behov, for eksempel gjennom utvikling av grønne ferdigheter som er nødvendige for å møte kravene i en bærekraftig økonomi.
2. **Utviklingsmessig rasjonalitet:** Her fokuseres det på å hjelpe individer med å håndtere og trives under det grønne skiftet. Dette innebærer å støtte personlig og profesjonell utvikling i møte med miljømessige utfordringer.
3. **Frigjørende rasjonalitet:** Denne tilnærmingen legger vekt på å hjelpe individer med å transformere sin kontekst og arbeide mot en sosial rettferdig grønn omstilling. Det handler om å fremme kritisk bevissthet og aktiv deltakelse i miljørettferdighet.

Disse tre rasjonalitetene gir et rammeverk for å forstå og gjennomføre grønn veiledning i karriereutvikling, og de reflekterer ulike perspektiver på hvordan man kan møte de komplekse utfordringene knyttet til klimaendringer og miljøforringelse (Bakke et. al., 2024, s. 5).

3.4.1. Peter Plant og green guidance

Plant definerer green guidance til å handle om å ha et perspektiv ut over seg selv i sin individuelle karriere. Karriereperspektivet får en kontekst, der det ikke bare handler om «meg og min personlige karriere», men også om hvordan min personlige karriere er knyttet til bærekraftbegrepet. Plant mener det er viktig å vise konkrete eksempler på alternative måter å jobbe og leve på, og det å leve i balanse med naturen, og at det er viktig at det jobbes med en mer fleksibel innstilling i arbeidslivet. Det vil ifølge Plant åpne opp for en ny arbeidslivsbalanse, og bærekraftperspektivet er et svært relevant perspektiv å ta inn i faget utdanningsvalg. Han trekker frem at mange unge er opptatt av bærekraft, og vil engasjere seg når man introduserer dette perspektivet i karrierelæring. Han gir konkrete eksempler på at å utforske såkalte «grønne jobber» vil være spennende å gjøre med elever i faget utdanningsvalg (Plant, 2023).

3.5 Praksisnær undervisning i faget utdanningsvalg

3.5.1 Dybdelæring i undervisning

Dybdelæring er å lære noe så godt at du forstår sammenhenger og kan bruke det du har lært i nye situasjoner. Dybdelæring er altså mer enn faglig fordypning.

Utdanningsdirektoratet definerer dybdelæring som: «det å gradvis utvikle kunnskap og varig forståelse av begreper, metoder og sammenhenger i fag og mellom fagområder. Det innebærer at vi reflekterer over egen læring og bruker det vi har lært på ulike måter i kjente og ukjente situasjoner, alene eller sammen med andre» (Utdanningsdirektoratet, 2019).

Under overskriften «Læreplanverket og dybdelæring» står det videre at det er viktig med tilretteleggelse for dybdelæring for å utvikle kompetansen unge trenger «i en fremtid som endrer seg raskt». Begrepet dybdelæring brukes forskjellig i internasjonal policylitteratur og i ulike deler av læringsforskningen. Her utdypes dybdelæring slik begrepet blir brukt i fagfornyelsen (Gilje et al., 2019), og som jeg også bruker begrepet i denne oppgaven.

I en studie av Säljö og Marton (1976) innen læringsforskning ble læringsstrategier kategorisert som overflatebehandling og dypbehandling, referert til som overflate- og dybdelæring. Overflatelæring ble beskrevet som tilnærmingen studenter tar når de oppfatter fagkunnskap som bestående av konkrete fakta. I denne sammenhengen innebærer

læring å memorere og gjenkalle faktakunnskap. Begrepet “overflate” brukes metaforisk, da studentene primært setter søkelys på å huske kunnskap uten å se den i en dypere sammenheng. I kontrast brukte den andre gruppen studenter en læringsstrategi som gikk ut på å bygge forståelse av det som ble lært. Innholdet i en akademisk tekst ble plassert i en bredere, meningsfull faglig sammenheng. I tillegg hadde flere i denne gruppen en indre motivasjon for å lære og forstå fagstoffet (Gilje et al., 2019).

Innsikt i hvordan studenter arbeider med kunnskap kan belyses på ulike måter. Kognitiv læringsteori har vektlagt at læring innebærer å utvikle langtidshukommelsen. Ren memorering er derfor ikke en effektiv læringsstrategi for dybdelæring. Dette perspektivet forutsetter at dybdelæring skjer når fakta som skal læres og fagstoff som skal forstås, plasseres i en relevant og forståelig sammenheng hos NRC (2000). Relevant i denne sammenheng betyr at fagstoffet som skal læres, må knyttes til fagenes kjerneelementer. Kjerneelementene består av de sentrale tenkemåtene, metodene, prinsippene og begrepene som faget er bygd opp av. Hvis læring ikke gjøres faglig relevant, risikerer lærere at studentene tilegner seg fragmentert kunnskap som er frakoblet fra kjerneelementene i faget. Med forståelig sammenheng menes at fagkunnskapen bør kobles til studentens forkunnskaper og erfaringer, deres forståelseshorisont. Dette er avgjørende fordi studenter alltid forstår ny informasjon i lys av det de allerede vet. Dybdelæring forstått fra et kognitivt perspektiv vektlegger kjerneelementene i fagene og studentenes forkunnskaper. Dette perspektivet er opptatt av hvordan studentene kan tilegne seg mer hardføre kunnskapsstrukturer i fagene. Ohlsson (2011) sier at styrken til det kognitive perspektivet ligger i dets søkelys på innholdet som læres, hvordan læring skjer, og hvordan studentenes læring overføres til nye kontekster. Denne overføringen er av stor betydning i fag som utdanningsvalg og andre fag fordi studentene forventes å anvende det de lærer i ulike aktiviteter på skolen og senere i livet utenfor skolen (Gilje, 2024).

I et sosiokulturelt perspektiv gis en nyansert forståelse av hvordan dybdelæring skjer gjennom studentenes deltakelse i klasserommet. Læring beskrives som prosesser og produkter hvor kognisjon og sosial interaksjon må sees i sammenheng. Kognitiv forståelse utvikles hos studentene over tid, og deres fagforståelse utvikles gjennom interaksjoner med andre studenter og mellom lærer og student. I det sosiokulturelle perspektivet er kjerneelementene viktige i læringsaktivitetene læreren planlegger i klasserommet.

Kjerneelementene kan sees som felles verktøy for å skape en forståelse av utvalgt og prioritert fagkunnskap. Kvaliteten på studentenes bidrag og utviklingen av læringsmiljøet er derfor sentrale elementer for at dybdelæring skal finne sted i arbeidet med kjerneelementene.

Dybdelæring krever arbeid med kunnskaper og metoder i fag over lengre tidsperioder. Skal elevene bygge fagkunnskap på en helhetlig måte, bør dette gjøres ved dybdelæring. Bare slik kan elever få anledning til å bygge fagkunnskap på en helhetlig måte. Undervisningen må derfor tilrettelegges slik at de gradvis setter seg inn i fagstrukturen og slik at lærestoffet alltid blir presentert for elevene på en forståelig måte. Fordi elever alltid vil bruke den kunnskapen de allerede har til å forstå ny informasjon, vil læringsutbyttet bli dårligere om elevene ikke kan relatere seg til innholdet i undervisningen. I fagfornyelsen må det derfor jobbes med å ikke kun beskrive hvilke kompetanser elevene skal oppnå, men også læringsforløpet elevene må gå for å nå disse (Gilje, 2024).

I læreplanverket defineres dybdelæring som «det å gradvis utvikle kunnskap og varig forståelse av begreper, metoder og sammenhenger i fag og mellom fagområder» (Utdanningsdirektoratet, 2019). Det innebærer at en elev reflekterer over egen læring og at en elev kan bruke det den har lært på ulike måter. Dette gjelder også i kjente som ukjente situasjoner, alene eller sammen med andre. Kjerneelementene i læreplanen skal formidle fagets dype struktur, og derfor kan kjerneelementene være viktige for bevisstgjøring om hva faget handler om, hva som er viktig at elevene lærer og hvordan de utvikler forståelse av faginnholdet. Dermed kan elevene tilegne seg dypere forståelse.

4. Metodisk tilnærming

For å et innblikk i elevenes opplevelse og oppfatninger i forhold til min problemstilling, valgte jeg Q-metode som verktøy. Jeg vil nå gjøre rede for hva metoden går ut på og vise hvordan jeg har brukt metoden, design og gjennomføring av undersøkelsen blant 10. klasseelever om hvordan de opplever karrierelæringsaktiviteter, resonans og karrierevalg i forbindelse med bærekraft i faget utdanningsvalg.

4.1 Å samle kvalitative data på en kvantitativ måte

I denne oppgaven ønsker jeg å utforske elevers subjektive opplevelse av bærekraft i faget utdanningsvalg og deres opplevelse av karrierelæringsaktiviteter i faget og karrierevalg og resonans relatert til bærekraft. Innsikt i elevenes subjektive opplevelse av hvordan de blir undervist i faget utdanningsvalg om bærekraft, hvordan de opplever bærekraft og om dette påvirker deres karrierevalg vil gi lærere i faget utdanningsvalg og rådgivere et betydningsfullt grunnlag for både vektlegging i undervisning og som utgangspunkt i veiledning. Forhåpentlig vis kan denne forskningen gi ny bakgrunn for undervisning og veiledning av elever på ungdomstrinnet.

Å presentere elevene for «enda en» undersøkelse tror jeg ville blitt vanskelig, siden de er vant med å besvare flere relativt store undersøkelser årlig. Ved å presentere en ny type undersøkelse som kan gi elevene en dypere refleksjon over tematikken, samtidig som jeg kan få verdifull informasjon fra dem, vil være «å slå to fluer i smekk». Det er ikke spesielt lett å fange opp kvalitative data ved subjektive meninger i en liten eller i en for stor gruppe av elever. Mitt ønske har vært å identifisere og forstå elevers synspunkter og samle inn et dekkende utvalg av respondenter, samt at jeg fikk et bredt nok utvalg for den senere analysen av undersøkelsen. Jeg ønsket ikke å benytte meg av egne elever, siden de kan ha blitt påvirket av mitt syn eller undervisningsmetoder. Derfor søkte jeg ut i mitt rådgivernettsverk hvor min forforståelse ikke kan tas i betraktning og kan begrense elevsyn. Jeg ønsket også at elevene hadde gått lengst mulig på ungdomsskolen, for at de kunne reflektere best mulig over emnet jeg ønsket å undersøke. Med den begrensede tiden jeg hadde til disposisjon, ville semistrukturerte forskningsintervjuer gjøre arbeidet ekstra krevende. Q-metode vil gi meg elevers subjektive opplevelse av emnet jeg vil forsøke, men

jeg er også avhengig av å få et representativt utvalg for at metoden, slik at et utvalg av representative faktorgrupper kan opptre.

4.2 Valg av metode

Q- metode defineres hos Brown, Allgood & Thorsen (2010) både som en vitenskapelig retning, et begrepsmessig rammeverk, en fortolkningsteknikk og en analysemetode for vitenskapelig utforskning av subjektivitet (Jynge, 2021, s. 40). Kombinasjonen av både kvalitative og kvantitative data gir metoden muligheter, kan anvendes på ulike fagfelt for å utforske subjektivitet i en gruppe. Metoden undersøker ikke karakteristika ved respondentene meningsbærende spørsmål som vanligvis er forhåndsdefinerte. Det er ifølge Watts & Stenner (2012) respondentene som definerer hva som gir dem mening, verdi og betydning sett fra deres perspektiv (Jynge, 2021 s. 40).

4.3 Q- metode og anvendelsesområde

Q-metoden er utviklet av William Stephenson. Metoden dukket for første gang opp i 1935, og kan forstås i sin grunnleggende form, som en enkel og innovativ tilpasning av Charles Spearman's tradisjonelle metode for faktoranalyse. Den grunnleggende metoden kombinerer innsamling av data i form av Q- sortering og deres påfølgende interkorrelasjon og faktoranalyse. En Q-metode er et alternativ til andre kvalitative metoder for å utforske opplevelser. En Q-studie avslører de viktigste synspunktene som eksisterer blant en gruppe deltakere og lar disse synspunktene forstås helhetlig i et kvalitativt design (Watts & Stenner, 2012, s. 4-7). Metoden har et stort potensial, men metoden kategoriseres oftest etter to grunnleggende designtyper, et design for en deltaker eller design basert på Q- sorteringsaktiviteter for flere deltakere. Jeg vil begrense meg til å skrive om den siste designtypen, fordi det er den jeg vil benytte meg av i min studie.

4.4 Forskningsprosessen i Q- metode

Abduksjon, ikke like kjent som deduksjon og induksjon, ble formaliser av Charles S. Peirce og interessen for denne formen for logikk har økt. Han forstod abduksjon som å studere fakta

for så å utforme teori for å forklare dette. Abduksjon studerer fakta i jakten på en forklaring og ny innsikt (Watts & Stenner, 2012, s. 39). Man prøver å forklare hvorfor det observerte fenomenet avsløres seg, og hvorfor ikke på andre måter. Min rolle som forsker er en abduktiv rolle, et særegent karakteristisk trekk ved hvordan Stephenson så på studiet av subjektivitet (Wolf, 2010, s. 34). Abduksjon forklares her ved at det er logikken som tilbyr nye ideer og at logikken prøver å skape mening i hverdagen. Observasjoner behandles ikke for seg selv, men som tegn på andre faktorer. De blir tilnærmet ledetråder som peker på mulige forklaringer. Det spennende med denne prosessen vil være at hypotesen ikke vil være avledet fra formaliserte teorier. Abduksjon vil derfor være en logikk designet for oppdagelse og teorigenerering, ikke for testing og verifisering av teori. I denne sammenheng trenger ikke en hypotese å være teknisk eller vitenskapelig uttalelse, men heller en forklaring på hvordan vanlige omstendigheter er som de er. Abduksjon blir et overordnet mål å frembringe stor oppmerksomhet til de empiriske faktaene. Abduksjon er relatert til Q-metodikk gjennom faktoranalysen. Et godt forskningsspørsmål i henhold til Q-metodikk setter søkelys på sammenlikninger og testing av forskjeller innad i en gruppe (Watts & Stenner, 2012, s. 53). Forståelse oppnådd gjennom faktoranalyse og tolkninger er forskerens egne og min prosess innebærer derfor å sette meg inn i Q-sortererens sinn (Wolf, 2010 s. 34-35).

En Q-sorterer er en deltaker, eller i mitt tilfelle en elev, som må være i stand til å svare effektivt på utsagnene etter en instruksjonsbeskrivelse. Dette gjøres ved å sortere ett sett med påstander inn i en gitt figur etter om du er mest enig i eller uenig i. Det er viktig at dette ikke blir for vanskelig og at utsagnene ikke må være tvetydige, men lett forståelige og treffe målgruppen. Gjennom Q-metode vil en kunne avsløre delte synspunkter eller perspektiver i en gruppe knyttet til et bestemt tema eller emne. Jeg vil utforske ulike synspunkter som er i spill innenfor en spesifikk institusjon, 10. klassinger som har valgt utdanningsprogram til videregående skole. Her har jeg mulighet til å utforske og oppdage et spennende aspekt ved Q-metoden, men jeg må tenke over at jeg ikke må prøve å avdekke for mye (Watts & Stenner, 2012, s. 54). Ved å forflytte meg fra operant subjektivitet til innsikt, forteller Q-metodologien meg om elevens tilbøyelighet som er relatert til et kommunikasjonsunivers (Wolf, 2010, s. 35).

Mitt ønske er å invitere elever til å reflektere over hvordan et problem, bærekraftsmålene blir forstått blant 10. klassinger. Hvilke forståelser deles som en felles kunnskap blant 10. klassinger? Hvis forskningsspørsmålet setter søkelys på forståelser, tyder det på et mer personlig preg, hevder Watts & Stenner (Watts & Stenner, 2012, s. 55). Forståelse er individuelt og kan gjøres i forhold til en persons livserfaring. Et forskningsspørsmål med et slikt fokus, inviterer deltakeren til å fortelle hva et bestemt tema betyr for dem, og på et gitt tidspunkt. Watts og Stenner fremhever at en q- studie kommer best til sin rett hvor det er forhold knyttet til aktuelle sosiale eller politiske problemstillinger som skal undersøkes, og de nevner global oppvarming som ett eksempel. Om studien er godt utformet, kan det levere mulige løsninger eller vurdere hvordan noe kan defineres. Et forskningsspørsmål etter q- metodikk, kan sette søkelys på hva som får noe til å skje, hvordan det er riktig nå eller hva vi bør gjøre med det (Watts & Stenner, 2012, s. 55). Q- settet må gjøre deltakerne i stand til å svare på forskningsspørsmålet og Q- settet må ikke få deltakerne til å føle seg begrenset. ifølge Watts og Stenner kan Q- sorteringsprosedyren oppfattes å være begrensende for enkelte av deltakerne, (Watts & Stenner, 2012, s. 58). Dette må jeg tenke over, da slike oppfatninger er begrensende i seg selv.

Jeg må sørge for at deltakerne etter Q- sorteringen kan få en følelse av å ha fått gitt uttrykk for sine synspunkter. Watts og Stenner ber meg derfor om å ha en forsiktig og streng konstruksjon av Q-settet, hvis dette målet skal nås (Watts & Stenner, 2012, s. 59).

4.4.1. Kommunikasjonsunivers

Å definere, utforske og avgrense kommunikasjonsuniverset, kjent som *concourse*, er forarbeidet til datainnsamlingen i q- metode (Jynge, 2021, s. 43). Jeg startet med å bryte ned det relevante emnet, hvordan bærekraftstanken gjør seg gjeldende hos 10. klassinger, til en serie av komponenter/ temaer. På grunnlag av noen valgte teorier og forskning. Jeg har valgte først Supers teori, men etter veiledning, kom jeg frem til Savickas teori om karrierekonstruksjon og karriereutvikling. Den er mer relevant og nyere i sin form. Jeg utarbeidet deretter elementer til hvert tema, med tanke på å sikre meg at det endelige Q- settet inneholder flere elementer for å dekke aspekter ved hvert område. Mitt Q-sett endte opp med å inneholde 36 utsagn. Et strukturert Q- sett som inneholder 50-60 utsagn er å anbefale, men det vil være et for stort antall utsagn å forholde seg til for en 10. klassing

(Watts & Stenner, 2012, s. 59). For at Q- utvalget ikke skal bli skjevt, trenger jeg å være bevisst nok på å balansere utsagnene godt og ikke la det bli mange utsagn av en type. Et ubalansert utvalg fremstår ikke som representativt for det kommunikasjonsuniverset jeg vil studere (Kvalsund & Allgood, 2010, s. 49). Blir det for mange utsagn innenfor et bestemt elevsyn, vil ikke elevene gis mulighet til å representere andre og divergerende syn. Ved å benytte meg av et balansert blokkdesign vil jeg forhåpentlig vis ikke utelukke oppfatninger i Q- utvalget som kan finnes i kommunikasjonsuniverset. Dette leder meg videre til forskningen, som vil være hvordan elevene plasserer de gitte påstandene inn etter en gitt modell. Dette vil jeg presenterer i det videre.

4.4.2 Q- utvalg og forskningsdesign

Det ikke er en enkel eller riktig måte å danne et Q- sett (Watts & Stenner, 2012, s. 57). Watts og Stenner henviser til Stephenson, som sier at et Q- sett utelukkende utformes på et teoretisk grunnlag eller et behov for et eksperimentelt formål for å passe kravene til en undersøkelse. Det er kravene til undersøkelsen Q-settet må skreddersys etter, samt kravet til forskningsspørsmålet. Prosessen kan være vanskelig og tidkrevende. Et utvalg av elementer som er representativt for meninger i en gitt populasjon må dekkes, i mitt tilfelle elever i 10. klasse. I stedet for å bruke ordet elementer, velger jeg å bruke ordet utsagn. Det trenger ikke være et utsagn, det kan også for eksempel være bilder som skal sorteres. Det er også viktig å sikre at hvert utsagn gir sitt ordinale bidrag til Q- settet og at utsagnene dekker hele spekteret av meninger og perspektiver i forhold til forskningsspørsmålet. Det behøver ikke nødvendigvis å være 50-50 i utsagn. Med dette menes det ifølge Watts og Stenner at det ofte blir konkludert med at halvparten av utsagnene bør være positivt vinklet, mens den resterendehalvparten blir negativt vinklet (Watts & Stenner, 2012, s. 58). Viktig å unngå unødvendig repetisjon av utsagn.

For å utforme et strukturert Q- sett benyttes en teknikk som brukes i utvikling av skala- og spørreskjema. Prosessen starter ved at forskeren bryter ned emnet til en serie av komponenter på grunnlag av teorier, forskning eller via egne observasjoner. Utsagn frembringes i forhold til hvert tema i den hensikt å sikre seg at det endelige Q- settet inneholder utsagn som representerer effektene på de ulike nivåene.

Fishers balanserte blokkdesign		
Effekt	Nivå	Celle
Karrierelæringsaktiviteter	A: meningsfulle, B: lite hensiktsmessige	2
Resonans	C: kall, D: fremmedgjørelse	2
Karrierevalg	E: passer inn i elevens valg, F: passer ikke inn i elevens valg	2
		$2*2*2=8$

Jeg vil gjennom et teoretisk design arbeide for å representere hva jeg mener opererer logisk i kommunikasjonsuniverset i henhold til min problemstilling. Hovedeffektene jeg vil belyse og undersøke er, som figuren over viser, karrierelæringsaktiviteter, resonans og karrierevalg.

Disse er valgt på bakgrunn av erfaringer fra klasseromssituasjoner og veiledningssamtaler med 10. klassinger, ut ifra min egen teoriforståelse og logisk tenkning rundt effektene i forhold til problemstillingen min. Det er disse jeg tror har relevans for å kunne utvikle kunnskap og forståelse for mitt tema basert på elevenes subjektivitet. Den første effekten, karrierelæringsaktiviteter, retter oppmerksomhet på hvilken aktivitet eleven finner som nyttig for sin læring. Det er representert i nivå A: meningsfull, som viser til elevens egen oppfattelse av hvilken aktivitet som gir best utbytte, mens nivå B, lite hensiktsmessig, den motsatte oppfattelsen.

Den andre effekten, resonans, henger sammen med hvordan eleven oppfatter begrepet bærekraft i forhold til utdannings- og yrkeslivet.

Det er viktig å gi elevene utsagn som kan stimulere responser som gjenkjennbare og gi dem skårverdier i Q-sorteringen som representasjon av meninger de holder fast ved. Jeg vet ikke hva elevene vil skåre høyt eller lavt etter, eller hva de vil sette som 0. Det er eleven som er Q-sortereren som måler sin subjektive oppfatning gjennom Q-sorteringen. Faktoranalysen vil hjelpe meg frem til å velge hva som blir operant, altså hvilke faktorer som danner bakteppe for å fortolke elevenes subjektivitet i form av meninger som opererer i denne settingen.

Den tredje effekten i designet er karrierevalg. Her velger jeg å se på om elevene mener dere karrierevalg passer eller ikke passer inn i deres valg, relatert til bærekraftstanken.

Designet inneholder nå det teoretiske utgangspunktet for Q- utvalget. Jeg valgte 36 utsagn til å representere strukturen, og effektene representeres i alle utsagnene gjennom det som i Q- metoden kalles celler. Nivåene multipliseres for effektene $2*2*2$, totalt 8 celler. Den første av de 8 cellene er ace, så acf, bce, bcf osv.

Jeg må prøve å få representasjon av cellene godt for å utvikle gode utvalg ved å ha flere utsagn innenfor hver celle. I min studie $8 *4$ utsagn. Utsagnene uttrykker noe av det samme innholdet, men med forskjellige nyanser. Kvalsund og Allgood oppfordrer i tillegg til å balansere mellom positive og negative utsagn om temaet (Kvalsund & Allgood, 2010, s. 53). Eksempler på slike utsagn er utsagn 24: Ungdom og voksne har ulike perspektiv på hva som er viktig med tanke på bærekraft, og hvordan vi jobber på skolen har ingen nytte for meg i mitt valg av utdanning og yrke, men det blir viktig for meg å jobbe med noe som kan være bærekraftig.

Jeg fant det hensiktsmessig å foreta en pilotsortering, slik at jeg kunne få tilbakemelding på opplevelsen av å sortere og for å beregne tidsbruken på sorteringen. I hovedsak ba jeg om tilbakemelding på hvordan utsagnene opplevdes når det gjaldt språklig konstruksjon. Pilotsorteringen var givende, og jeg fikk god tilbakemelding fra de to tiende. klasseelevene som foretok pilotsorteringen. Disse var elever fra min egen skole. I lys av dette gjorde jeg noen små språklige endringer, og fant at en klokke time var et godt utgangspunkt for selve gjennomførelsen.

Nummereringen av de 36 utsagnene ble stokket om på for ikke at det skulle være strukturelle mønstre som elevene oppdaget. Hvis det skulle skje vil det kunne påvirke eleven i sin sortering. Utsagnene ble lagt i konvolutter. Dette medførte at ingen elever hadde lik rekkefølge på utsagnene i sine konvolutter.

Fortolkningen av et utsagn innenfor en faktorstruktur vil ifølge Thorsen og Allgood avgjøre om det er ulikheter mellom den logiske tenkningen og den operante subjektiviteten som kommer til syne som respons hos eleven som sorterer (Kvalsund & Allgood, 2010, s. 54). De henviser til Brown, som hevder at Q- metodologien er gestaltisk i fortolkningsprosessen ved å jakte etter oppdagelse og forståelse av subjektivitet som en hermeneutisk helhet. Det som gjør Q- faktoranalysen til en fenomenologisk- hermeneutisk orientert fortolkningsprosess om hva faktoren uttrykker som subjektivitet, er vekslingen mellom helhet og del.

Isolert sett vil hvert utsagn kunne bety forskjellige ting, alt etter hvilke faktorsyn det tilhører. Q- sorteringen representerer en elevs subjektive syn. Q- sorteringsmønsteret er en tvungen fordeling, en såkalt kvasinormal fordeling, som fungerer som et instrument for systematiske sammenlikninger av utsagnsutvalg (Kvalsund & Allgood, 2010, s. 56). Anslagsvis vil det være få utsagn i utvalget som blir ekstremt viktige, det vil si plasseringer på 5, -5, 4 og -4 for eleven som sorterer. De fleste utsagnene representerer mindre viktige for sortereren og mindre signifikante med sårer på 1, 0 og -1. Andre fordelingsmønstre kan også benyttes, og en kan komme frem til omtrent samme resultat, og en tvungen fordeling er ikke et nødvendig prinsipp for faktoranalysen. Det anses som en fordel at alle elevene har sortert etter et fordelingsmønster som er helt likt. Gjøres det, vil elevenes sorterte utvalg ha samme skåringsverdier i fordelingsmønsteret og korrelere dermed høyt med hverandre. Slik fremtrer subjektivitet i Q- sorteringen, hvor eleven selv måler hva hen synes er viktig og mindre viktig i forhold til seg selv. Utsagnene gis skåreverdier ut ifra elevens vurderte betydning. Elevens selvreferanse som måleenhet gir det statistiske grunnlaget for korrelasjon og for faktoranalyse. P- utvalget mitt, 58 elever ved tre skoler sorterte Q- utvalget, som igjen dannet grunnlag for korrelasjonsmatrisen og uttrekning av n- faktorer. Verktøyet jeg benyttet meg av var KADE. Dette for å få så rene faktorer som mulig, ortogonale faktorer, som vil si så liten korrelasjon som mulig mellom faktorene. Å få så klare meninger som mulig om hva elevene tenker om emnet. Jeg har utelatt miksede sorteringer, fordi de øker korrelasjonen mellom faktorene og dermed reduseres prinsippet om å få så rene strukturer som mulig. Oppgaven blir å se hvor mange distinkte faktorer jeg skal ha med og fortolke disse med hensyn til hva de kan bety, og hva faktorene kan si om kommunikasjonen hos 10. klasse elever. Hver av faktorene representerer meninger som opererer i kommunikasjonen hos elever som straks er ferdig med grunnskolen, og derfor er uttrykk for operant subjektivitet. Faktorbildet representerer mønsteret som utgjør det teoretiske gjennomsnittsmønsteret av sorteringene som definerer faktoren, på samme måte som Q- sorteringen utgjør mønsteret som gir eleven mulighet til å fremstille sitt subjektive syn av tematikken ut fra selvreferanse (Kvalsund & Allgood, 2010, s. 60). Elevene som har sortert på tilnærmelsesvis likt, produserer faktorsammensetningen, og er et uttrykk for tilnærmelsesvis det synet som holdes av elevene som korrelerer med faktoren og med hverandre. «Slik skiller vi mellom den enkeltes skåre i Q- sorteringen og faktorskåren som en

sammensetning og gjennomsnitt av de definerende Q- sorterings skåreverdiene». Faktoren diskuteres alltid som et uttrykk for operant subjektivitet på grunn av sin opprinnelse fra individuelle sorteringer. Det er faktorskårene og faktormeningene som settes i fokus når en fortolker hvilket syn som finnes i faktoren. «En faktor representerer det samme synet om 2, 5, 20 eller 200 lader og definerer faktoren. Derfor kommer faktorladningene som sådan noe i bakgrunn for faktorskårene som er det sentrale i Q- faktorsammenheng» (Kvalsund & Allgood, 2010, s. 60). Dermed blir det viktig da jeg skal tolke faktorene at jeg får frem faktorskårene i samme mønster som Q- sorteringene forelå i.

4.4.3 Faktortolkning

For å forstå innholdet i hvert faktorsyn må faktorene tolkes. Dette gjøres med utgangspunkt i den gjennomsnittlige plasseringen av utsagn hos elevene som definerer faktoren (Watts & Stenner, 2012; Brown, 1993). Det er derfor ikke hver enkelt elevs individuelle sorteringene som blir tolket, men faktorene i sin helhet. En faktormatrise ble laget for hver av faktorene for å få en tydelig oversikt over dem. Faktormatrisen representerer den teoretiske gjennomsnittssorteringen til elevene som definerer faktoren, som er gitt av z-skårene til utsagnene i den enkelte faktor.

Jeg har fokusert tolkningsarbeidet rundt utsagnene med de høyeste og laveste z-skårene, da disse er antatt å ha høyest psykologisk signifikans (Brown, 1980; Kvalsund & Allgood, 2010). De andre utsagnene ble også studert for å sikre en helhetlig forståelse av faktorsynet (Watts & Stenner, 2012). For å tydeliggjøre forskjellene mellom faktorene vektlegges den enkelte faktors distinktive utsagn. Distinktive utsagn er de utsagn som har en statistisk signifikant ($p < .05$) differanseskåre (Van Exel & de Graaf, 2005, s. 9). Disse utsagnene er viktige fordi de viser hvordan en gitt faktor skiller seg fra en annen. Dette danner grunnlaget for å forstå den enkelte faktors unike syn. Abduksjonsprinsippet ble benyttet i tolkningsarbeidet, der målet er å oppdage noe nytt gjennom å studere de fakta som foreligger (Watts & Stenner, 2012). Dataene ble forsøkt forstått slik de fremstår i seg selv, uten påvirkning av teoretisk forforståelse og tidligere funn gjort på området. Tolkningen av faktorer kan uansett ikke skje uavhengig av forskerens subjektivitet (Brown, 1980). I dette kapittelet har jeg forklart mitt valg av Q- metode som vitenskapsteoretisk og metodisk rammeverk, og gjort rede for

hvordan jeg har designet min undersøkelse og innsamling av data. I neste kapittel beskriver jeg den statistiske analysen av datamaterialet, hvordan jeg har gått frem for å skape et håndterbart informasjonsgrunnlag for fortolkning og meningsskapning.

4.5. Forskningens kvalitet

Resultatene fra Q-faktoranalysen avdekker elever med liknende oppfatninger som seg selv om det aktuelle temaet som undersøkes. Det vil med andre ord si at de har sortert utsagnene på en liknende måte. Gjennom Q- analysene kan en frembringe en «typisk Q-sortering» for elever som havner på samme faktor (Størksen, 2012, s. 19). Det er meg som forsker som fortolker denne Q-sorteringen. I denne prosessen kan oppfølgingsintervjuer benyttes. Dette vil ikke være mulig i min forskning, siden respondentene mine er anonyme.

Q- metode er fremhevet som svært brukersentrert og som en inkluderende metode (Størksen, 2012, s. 20). I Q- metode er reliabilitet og validitet begreper som anvendbare til å vurdere forskningen kvalitet (Jynge, 2021, s. 57). I fortsettelsen vil jeg forklare hvordan disse begrepene og begrepet generaliserbarhet kan forstås i Q- metode, etiske hensyn som er betraktet og hensyn en må forholde seg til i forskerrollen.

4.5.1. Reliabilitet og validitet

Begrepene reliabilitet og validitet diskuteres knapt i Q-metode, da disse ikke er relevante i Q-metode. Dette dreier seg om at man vil kunne få samme resultat dersom undersøkelsen gjentas flere ganger med de samme betingelsene siden det er deltakernes subjektive meninger ved ett gitt tidspunkt som måles. (Watts & Stenner, 2012, s.51).

Validitetskonseptet er fraværende i Q- metode, da det ikke finnes objektive kriterier for å vurdere en deltakers subjektive meninger. Røyse referer til Sylte (2017) som mener validitet i deltakerorientert aksjonsforskning berøres av interaksjonsprosessen og dermed også forskerrollen (Røyse, 2022, s. 61). Som forsker deltok jeg da elevene sorterte utsagnene og kunne være behjelpelig ved spørsmål underveis i sorteringsprosessen. Det var rådgivere i mitt nettverk som stilte sine elever til rådighet, samt at elevene selv bestemte om de ønsket å delta i undersøkelsen.

4.5.2. Forskerrollen og kvalitet i forskningsprosessen

Forskningens kvalitet dreier seg også om kvaliteter ved forskeren og kvaliteten på det som er gjort i forskningsprosessen. En forskningsprosess begynner med et ønske om å undersøke noe, en idé som fører til en problemstilling. Basert på tidligere erfaringer og opplevelser ønsket jeg å undersøke hvordan elever påvirkes av undervisning om bærekraft i faget utdanningsvalg. Min egen erfaring med manglende kunnskaper om tematikken har ført til usikkerhet om jeg treffer flest mulig elever i tilretteleggelsen i faget. Dette har jeg forsøkt å gjøre eksplisitt ved å få veiledning fra andre under utforming av kommunikasjonsunivers, design og utsagn.

Jeg har tidligere i oppgaven gjort rede for min plassering på feltet, kunnskapsstatus og mitt teoretiske ståsted. I metodekapittelet gjorde jeg rede for de ulike trinnene i Q- metode og mine valg i denne prosessen. I drøftingsdelen vil min forståelse av faktorsynene komme frem, samt også gjennom mine svar på problemstillingen og forskningsspørsmålene. Utarbeidelsen av utsagn og sikring av disse til selve undersøkelsen, kan være den største svakheten som opptrer i denne masteroppgaven. Det å samle inn ulike oppfatninger fra ulike kilder, samt min egen forforståelse av tematikken, vil være faktorer som begrenser kvaliteten på oppgaven. Forskerens fortolkning kan presentere deltakerne for et perspektiv som de ikke kan eller ønsker å bli konfrontert med (Thagaard, 2013, s. 228). I kapittel 4.4.2 skriver jeg om å balansere mellom positive og negative utsagn om temaet. Å utvikle utsagnene kan skape forvirring for elevene ved at et utsagn kan tolkes feil eller ulikt av elevene, som igjen kan påvirke min tolkning av utsagnene i faktorene.

4.5.3. Generaliserbarhet.

Vanligvis forstås generalisering som et vitenskapelig funn til å gjelde en bredere populasjon av mennesker (Jynge, 2021, s. 60). Forståelsen er typisk for studier som har statistisk beregning som sitt formål. Denne typen generaliserbar kunnskap opptrer ikke på samme måte i q- metode. Derimot kan funn fra Q- metodiske studier gi grunnlag for å korrigere feilaktige generaliseringer fra annen forskning. Q- metode tar kun sikte på å fastslå eksistensen av spesielle faktorer eller synspunkter. Dette kan skje hvis en har med for få deltakere (Watts & Stenner, 2012, s. 73). Selv om jeg har innhentet svar fra 58 elever og

kommet fram til 4 faktorer fra min studie, trenger ikke det å innebære at jeg kan trekke generelle slutninger om at dette gjelder alle 10. klasseelever i Norge. Det er heller ikke sikkert at mine funn vil være gjeldene på samme elever hvis de skulle rangert utsagnene etter at det har gått en tid. 10. klassinger lever i «nuet» og kan skifte meninger raskt. Mine funn kan like fullt befestes at ulike oppfatninger eksisterer på tidspunktet undersøkelsen ble gjennomført. Det ble avdekket fire faktorer som har fire ulike syn av undervisningen i faget utdanningsvalg med tanke på bærekraft, som imidlertid bidrar til egnet innsikt.

4.5.4 Etske hensyn

Studiet er registrert hos Sikt, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS (se vedlegg 2) og ble godkjent 08.04.2024 i henhold til forskriftene om personvern og sikkerhet. Forskriftene krever at deltakerne anonymiseres, og at deres identiteter beskyttes og behandles konfidensielt. Dette gjelder også informasjon som fremkommer underveis i studiet, i tråd med retningslinjene fra de Nasjonale Forskningsetiske komiteene, NESH (2006). Etske betraktninger er gjort med hensyn til hvilken informasjon deltakerne har krav på, og derfor ble det sendt ut en forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet (se vedlegg 1) før oppstart. Informasjonsskrivet inneholdt studiets formål, informasjon om forskningsmetoden, fremgangsmåte som gjelder anonymisering og oppbevaring av datamaterialet, samt informasjon om at deltakelsen var frivillig og at de kunne trekke seg uten videre begrunnelse. Det ble vurdert etisk å være til stede under q-sorteringen, da denne prosessen kan gi deltakerne økt selvinnsikt og kan oppleves som terapeutisk, men først og fremst utfordrende (Kvalsund, R. & Allgood, E., 2010). Forskerens tilstedeværelse kan bidra til at deltakerne føler seg ivaretatt, som ble bekreftet gjennom flere spørsmål underveis i gjennomføringen.

Forskerrollen innebærer som nevnt tidligere å gjør valg og forklaringer tydelige og eksplisitte, men også at man er i stand til å være å reflektere over den dynamiske forskningsprosessen en står i. Dette indikerer også evnen til å gjøre endringer og etterspørre et forbedringspotensial. I lys av dette kunne nok mye vært gjort annerledes, til tross for en berikende og lærerik forskningsprosess.

5. Statistisk analyse

I det videre benytter jeg meg av Watts og Stenners forslag til struktur for vitenskapelig analyse for q- metode. Jeg viser de metodiske overgangene som representerer strukturen i den statistiske analysen og fortolkningen som betegner metoden. Disse tre overgangene er fra de 58 elevenes q- sorteringer til faktorer, fra faktorer til gjennomsnittssorteringer for hver faktor (faktorsyn) og til sist overgangen fra gjennomsnittssorteringene til min forståelse av egenarten til faktorene.

5.1 Korrelasjonsberegning. Fra q- sorteringer til faktorer

Jeg har valgt å benytte dataprogrammet KADE for den statistiske analysen. I analysearbeidet kan også PQMethod programvare benyttes (Størksen, 2012, s. 19). Rekkefølgen i data-behandlingen i KADE deles i fem trinn. Først legges hver elevs Q- sortering inn i dataprogrammet, så beregner programmet korrelasjon for hver q- sortering mot hver av de andre elevene sine, matrisen for interkorrelasjon blir faktoranalysert etter mønster av Mening. Faktorene roteres for å finne en så tydelig struktur som mulig og til sist blir faktorene som kan eksistere uttrykt på nytt med Q- sorteringen som best mulig representerer hver faktor (Jynge, 2021, s. 54). Jeg valgte å gjøre en centroid faktoranalyse basert på Browns metode for beregning. I denne analysemodellen vil jeg kunne bestemme selv hvor mange faktorer jeg kan beholde for rotasjon. Jeg valgte å sammenfatte 8 faktor

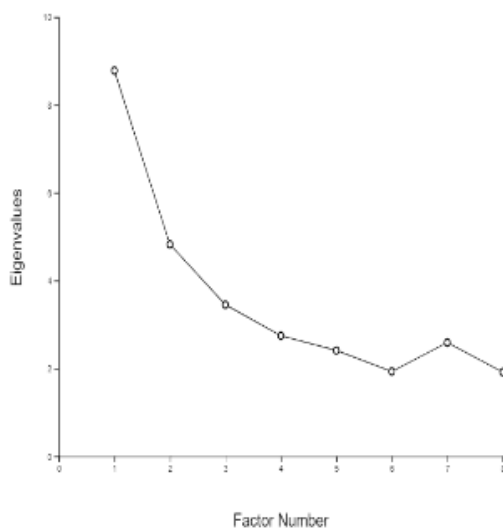
5.2. Utvalg av faktorer til rotasjon, faktorrotasjon og ladninger

For å fange opp mest mulig av variansen i datamaterialet valgte jeg ut fire faktorer for videre rotasjon og fortolkning. For å kvalitetssikre valget mitt, ble det gjennomgått og drøftet med min veileder. Faktorenes egenverdi blir også fremstilt i et diagram (scree plot), og fra dette diagrammet valgte jeg de med høyest egenverdi. Det var markant utflating ved faktor 4, og at det er færre elever som kumulerer med faktoren.

Fig. Scree plot

	Factor 1	Factor 2	Factor 3	Factor 4	Factor 5	Factor 6	Factor 7	Factor 8
Eigenvalues	8,7812	4,8248	3,4488	2,7446	2,4087	1,9299	2,5885	1,9153
% explained variance	15	8	6	5	4	3	4	3
cumulative % explained variance	15	23	29	34	38	41	45	48

Scree Plot

Jeg valgte å beholde fire faktorer for rotasjon. Denne rotasjonen innebærer å forsterke høye korrelasjoner, samt svekke lave korrelasjoner. Dette vil forenkle fortolkningene av faktorene relatert henimot hverandre. Videre valgte jeg varimax rotasjon, en statistisk beregningsmåte, som gir en objektiv og pålitelig fortolkning. Denne fremgangsmåten er anbefalt av Watts og Stenner for forskere som benytter Q- metode for første gang (Jynge, 2021, s 57). En faktorladning på 0,8 betyr at en elev har en høy korrelasjon til denne faktoren. Programvaren kan også markere de Q- sorteringene som lader signifikant på hver faktor, og dette danner grunnlag for sammensetning av gjennomsnittssorteringer for hver av de fire valgte faktorene.

6. Presentasjon og tolkning av faktorene; Hvordan forstå elevenes rangering av utsagn?

6.1 Meningsskaping

Det første trinnet etter selve sorteringen er å utføre en statistisk korrelasjonsanalyse ved hjelp av programmet PQMethod. Denne analysen viser graden av (u)enighet mellom de individuelle sorteringene, og resulterer i en eller flere faktorer. Elever med lignende synspunkter blir gruppert i samme faktor, og programmet har ifølge van Exel & de Graaf (2005) som mål å identifisere antall naturlige grupperinger basert på dette. Antall faktorer som trer fram avhenger av variasjonen i de utførte q-sorteringene, og bestemmes vanligvis ut fra korrelasjonsverdier og valg av rotasjon. Ved hjelp av statistiske kriterier utføres en Varimax faktorrotasjon automatisk (Watts & Stenner, 2012, s. 125). Prosessen starter med åtte faktorer, og man arbeider seg frem til et antall faktorer som anses hensiktsmessig for den empiriske undersøkelsen. Ved å rotere faktorene forsøker forskeren å forstå meningsinnholdet og sorteringen til deltakerne fra ulike perspektiver.

6.2 Faktor 1

THRESHOLD	Z-SCORE	Q-SORT VALUE	NUMBER	STATEMENTS
P<0,05	2,41	5	28	Jeg er opptatt av å lære meg ferdigheter får å kunne stå i arbeidslivet lengst mulig, til tross for stadig ny teknologi og bærekrafts problematikken. Man må tørre å ta sjanser og oppdage nye muligheter.
P<0,05	1,55	4	31	Jeg lærer best ved at lærer stiller meg spørsmål i utdanningsvalgstimene som får meg til å reflektere over egne valg. Da kan jeg ta meningsfulle valg i forhold til utdanning og karriere, også med tanke på et yrkesvalg som balanserer økonomisk vekst med omsorg for planeten og samfunnet.
P<0,0005	1,34	3	15	Hvilke yrker som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet er viktig for meg å vite mye om, selv om jeg skremmes av bærekraftstanken. Du skal ikke se bort fra at jeg kommer til å jobbe med nå FNs bærekrafts mål i et yrke i fremtiden.
P<0,005	0,7	2	33	Det vil være uheldig for meg å ikke få vite mer om hvilke yrker som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet Det vil gjøre at jeg få et mindre engasjement for å kunne bidra til å nå FNs bærekrafts mål
P<0,0005	0,57	2	22	Utforskning av utdanning og arbeid på egenhånd via internett, har gjort at jeg ser klart for meg hvordan jeg skal bidra i et yrke bærekraftig. Jeg har likevel ikke en god plan for hvilken utdanning jeg skal ta.
P<0,05	0,39	1	13	Jeg har alltid hatt interesse for bærekraft og dette er et felt jeg brenner for. Det er ikke viktig å undersøke hvilke yrker som bidrar til bærekraft, det er heller ikke relevant for det jeg har valgt på videregående.

P<0,005	-0,37	-1	35	Å utforske ulike yrker gjennom å undersøke kravene til ulike yrker, lønn, arbeidsmiljø og karriere- muligheter gir meg en god forståelse for hvilket yrke jeg kan velge i. Å få et yrke som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet, som vil være viktig i fremtidens arbeidsmarkeder, passer likevel ikke inn i min plan for utdanning og yrke
P<0,0001	-0,62	-1	17	Hvis jeg ikke vurderer bærekrafts mål, kan jeg ende opp med å velge en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, men samfunnet forandrer seg raskt og hvordan skal faget UTV kunne bidra til at jeg tar valg som blir aktuelle i fremtiden?
P<0,05	-0,63	-2	34	Jeg har et klart mål etter at jeg er ferdig med skolegangen, så det spiller ingen rolle hvilke aktiviteter vi gjør i utdanningsvalg. Jeg har vært brennende engasjert i bærekrafts problematikken siden jeg gikk på barneskolen.
P<0,0005	-0,95	-3	27	Jeg tenker ikke på om en jobb skal bidra til et bedre miljø. Hvilke aktiviteter på skolen skal gjøre oss forberedt på det?
P<0,0001	-1,38	-4	30	Jeg er ikke så opptatt av å lære i faget utdanningsvalg, spesielt ikke om å være med å nå FNs bærekrafts mål. Jeg har basert valget av videregående skole på magesfølelsen og må sikkert gjøre ufrivillig valg av yrker i fremtiden.
P<0,0001	-1,91	-4	25	Fremtiden kan ingen spå, så det eg lærer på skolen i dag, vil ikke være nyttig i fremtiden. Det er best å ikke tenke på fremtiden og hvilke yrker jeg kan ha da.
P<0,0001	-2,12	-5	14	Det er ille å høre om hvordan verden kan bli, det hjelper ikke å utforske hvilke yrkesinteresser jeg har jeg må bare ta det utdanningsprogrammet jeg kommer inn på for jeg har ikke så gode karakterer.

På den positive siden er utsagn 28, 31 og 15 som er skåret høyest, henholdsvis med 5, 4 og 3.

28. Jeg er opptatt av å lære meg ferdigheter får å kunne stå i arbeidslivet lengst mulig, til tross for stadig ny teknologi og bærekrafts problematikken. Man må tørre å ta sjanser og oppdage nye muligheter.

31. Jeg lærer best ved at lærer stiller meg spørsmål i utdanningsvalgstimene som får meg til å reflektere over egne valg. Da kan jeg ta meningsfulle valg i forhold til utdanning og karriere, også med tanke på et yrkesvalg som balanserer økonomisk vekst med omsorg for planeten og samfunnet.

15. Hvilke yrker som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet er viktig for meg å vite mye om, selv om jeg skremmes av bærekraftstanken. Du skal ikke se bort fra at jeg kommer til å jobbe med nå FNs bærekrafts mål i et yrke i fremtiden.

På negativ side finner jeg utsagnene 14, 25 og 30 som er rangert som -5, -4 og -4.

14: Det er ille å høre om hvordan verden kan bli, det hjelper ikke å utforske hvilke yrkesinteresser jeg har, jeg må bare ta det utdanningsprogrammet jeg kommer inn på for jeg har ikke så gode karakterer.

25: Fremtiden kan ingen spå, så det jeg lærer på skolen i dag, vil ikke være nyttig i fremtiden. Det er best å ikke tenke på fremtiden og hvilke yrker jeg kan ha da.

30: Jeg er ikke så opptatt av å lære i faget utdanningsvalg, spesielt ikke om å være med å nå FNs bærekrafts mål. Jeg har basert valget av videregående skole på magesfølelsen og må sikkert gjøre ufrivillig valg av yrker i fremtiden.

6.2.1. Faktor 1 om karrierelæringsaktiviteter

Disse felles uttrykte utsagnene sier meg at elevene som definerer faktor 1 er opptatt av å lære i faget utdanningsvalg, spesielt om ulike yrker og gjerne ved at lærer stiller dem spørsmål, som fører til refleksjon. De har tiltro til at det de lærer i utdanningsvalg har nytteverdi.

6.2.2. Faktor 1 om resonans

Utsagn 15, rangert til 3, viser meg at de skremmes noe av bærekraftstanken, selv om elevene som definerer faktoren, sier at de kanskje kan komme til å jobbe med nå FNs bærekraftsmål i et yrke i fremtiden og de ser på bærekraft med en oppløftende tanke Dette tolker jeg til at de er nærmere kallstanken enn fremmedgjørelse.

6.2.3. Faktor 1 om karrierevalg

Refleksjoner i faget bidrar til at elevene som definerer faktoren kan ta meningsfulle (rangert til 4) og frivillige (ufrivillige rangert til -5) valg i forhold til utdanning og karriere, også med tanke på et yrkesvalg som balanserer økonomisk vekst med omsorg for planeten og samfunnet.

Faktor 1 oppsummert i en setning: De optimistiske og håpefulle

Elevene ønsker å lære om yrker, ta meningsfulle valg, skremmes noe av bærekraftstanken, men bærekraftige yrkesvalg likevel passer inn i deres framtidsplaner.

6.3 Faktor 2

THRESHOLD	Z-SCORE	Q-SORT VALUE	NUMBER	STATEMENTS
P<0,05	2,03	5	28	Jeg er opptatt av å lære meg ferdigheter får å kunne stå i arbeidslivet lengst mulig, til tross for stadig ny teknologi og bærekrafts problematikken. Man må tørre å ta sjanser og oppdage nye muligheter.
P<0,0005	1,86	4	35	Å utforske ulike yrker gjennom å undersøke kravene til ulike yrker, lønn, arbeidsmiljø og karriere- muligheter gir meg en god forståelse for hvilket yrke jeg kan velge i. Å få et yrke som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet, som vil være viktig i fremtidens arbeidsmarkeder, passer likevel ikke inn i min plan for utdanning og yrke.
P<0,0005	1,21	3	2	Utforskning av informasjon og å gjøre overveide valg gir meg en dypere forståelse for hva som engasjerer meg. Å kunne velg yrke som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet, passer ikke inn i min plan for utdanning og yrke for jeg vil i fremtiden gjøre nye valg.
P<0,05	1,14	2	31	Jeg lærer best ved at lærer stiller meg spørsmål i utdanningsvalgstimene som får meg til å reflektere over egne valg. Da kan jeg ta meningsfulle valg i forhold til utdanning og karriere, også med tanke på et yrkesvalg som balanserer økonomisk vekst med omsorg for planeten og samfunnet.
P<0,0005	0,7	2	15	Jeg blir ikke motløs og redd av å tenke på at jeg kan være med å nå bærekrafts målene, men yrkesutplassering eller jobbskygging har vært nyttig for meg. Valgt et utdanningsprogram i videregående skole vil gi meg mange muligheter.
P<0,05	0,54	1	11	Gode diskusjoner i utdanningsvalg er svært nyttig for meg, selv om jeg ikke kommer til å ta et valg av utdanning og yrke basert på bærekraftstanken. Det blir for skremmende å tenke på for meg.
P<0,0001	0,34	1	17	Hvis jeg ikke vurderer bærekrafts mål, kan jeg ende opp med å velge en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, men samfunnet forandrer seg raskt og hvordan skal faget UTV kunne bidra til at jeg tar valg som blir aktuelle i fremtiden?
P<0,005	-0,07	0	22	Utforskning av utdanning og arbeid på egenhånd via internett, har gjort at jeg ser klart for meg hvordan jeg skal bidra i et yrke bærekraftig. Jeg har likevel ikke en god plan for hvilken utdanning jeg skal ta.
P<0,0001	-0,28	0	30	Jeg er ikke så opptatt av å lære i faget utdanningsvalg, spesielt ikke om å være med å nå FNs bærekrafts mål. Jeg har basert valget av videregående skole på magesfølelsen og må sikkert gjøre ufrivillig valg av yrker i fremtiden.
P<0,0005	-0,6	-1	24	Ungdom og voksne har ulike perspektiv på hva som er viktig med tanke på bærekraft, og hvordan vi jobber på skolen har ingen nytte for meg i mitt valg av utdanning og yrke, men det blir viktig for meg å jobbe med noe som kan være bærekraftig.
P<0,0001	-1	-2	5	Hvilke yrker som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet er viktig for meg å vite mye om, selv om jeg skremmes av bærekraftstanken. Du skal ikke se bort fra at jeg kommer til å jobbe med nå FNs bærekrafts mål i et yrke i fremtiden.
P<0,01	-1,16	-3	4	Å ikke kunne delta på arrangementer med skolen, hvor jeg har mulighet til å snakke med folk som har et yrke som er bærekraftig, vil gjøre at jeg ikke tar ett rett valg, selv om jeg ikke kommer til å velge et slikt yrke selv.
P<0,0001	-1,21	-3	14	Det er ille å høre om hvordan verden kan bli, det hjelper ikke å utforske hvilke yrkesinteresser jeg har jeg må bare ta det utdanningsprogrammet jeg kommer inn på for jeg har ikke så gode karakterer.
P<0,05	-1,28	-3	13	Jeg har alltid hatt interesse for bærekraft og dette er et felt jeg brenner for. Det er ikke viktig å undersøke hvilke yrker som bidrar til bærekraft, det er heller ikke relevant for det jeg har valgt på videregående.
P<0,0001	-1,4	-5	19	Valg av en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, er utrolig dumt. Samfunnet endrer seg så kjapt, så hvordan skal faget UTV kunne bidra til at jeg tar valg som blir aktuelle i fremtiden?

På den positive siden er det utsagnene 28, 35 og 2 med henholdsvis 5, 4 og 3.

28: Jeg er opptatt av å lære meg ferdigheter får å kunne stå i arbeidslivet lengst mulig, til tross for stadig ny teknologi og bærekrafts problematikken. Man må tørre å ta sjanser og oppdage nye muligheter.

35: Å utforske ulike yrker gjennom å undersøke kravene til ulike yrker, lønn, arbeidsmiljø og karriere-muligheter gir meg en god forståelse for hvilket yrke jeg kan velge i. Å få et yrke som bidrar til bærekraft og miljø-bevissthet, som vil være viktig i fremtidens arbeidsmarkeder, passer likevel ikke inn i min plan for utdanning og yrke.

2: Utforsking av informasjon og å gjøre overveide valg gir meg en dypere forståelse for hva som engasjerer meg. Å kunne velg yrke som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet, passer ikke inn i min plan for utdanning og yrke for jeg vil i fremtiden gjøre nye valg.

På den negative siden 19, 13 og 14 som er skåret lavest med -5,-3 og -3.

19. Valg av en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, er utrolig dumt. Samfunnet endrer seg så kjapt, så hvordan skal faget UTV kunne bidra til at jeg tar valg som blir aktuelle i fremtiden?

13: Jeg har alltid hatt interesse for bærekraft og dette er et felt jeg brenner for. Det er ikke viktig å undersøke hvilke yrker som bidrar til bærekraft, det er heller ikke relevant for det jeg har valgt på videregående.

14: Det er ille å høre om hvordan verden kan bli, det hjelper ikke å utforske hvilke yrkesinteresser jeg har jeg må bare ta det utdanningsprogrammet jeg kommer inn på for jeg har ikke så gode karakterer.

6.3.1. Faktor 2 om karrierelæringsaktiviteter

Faktorgruppe 2 har tiltro til hva de lærer i faget utdanningsvalg og at det er nyttig for dem. Dette synet er basert på at de er opptatt av å lære ulike ferdigheter. De lærer best ved å utforske yrker gjennom å undersøke kravene til ulike yrker, lønn, arbeidsmiljø og karrieremuligheter og til å stå i et arbeidsliv som vil møte teknologi og bærekraftsproblematikken

6.3.2. Faktor 2 om resonans

De mener at en må tørre å ta sjanser og oppdage nye muligheter, og at det ikke er skremmende å høre om hvordan verden kan bli. De har ikke hatt interesse for bærekraft over tid. Dette vekter opp mot kallstanken, men de ønsker ikke å ta et yrkesmessig valg basert på bærekraftstanken.

6.3.3. Faktor 2 om karrierevalg

Elevene med faktorsyn 2 mener at et yrke som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet ikke passer inn i deres plan for utdanning og yrke. De har rangert utsagn 35 til 4 som gir uttrykk for dette. De ønsker å lære for å kunne stå i et arbeidsliv lengst mulig.

Oppsummert faktorsyn 2: Liten bærekraftsinteresse, men lærevillige.

6.4 Faktor 3

THRESHOLD	Z-SCORE	Q-SORT VALUE	NUMBER	STATEMENTS
P<0,0001	2,22	5	34	Jeg har et klart mål etter at jeg er ferdig med skolegangen, så det spiller ingen rolle hvilke aktiviteter vi gjør i utdanningsvalg. Jeg har vært brennende engasjert i bærekrafts problematikken siden jeg gikk på barneskolen.
P<0,05	1,42	3	20	Mitt valg av utdanningsprogram på videregående skole passer meg godt. Å tilegne seg kunnskap om arbeidslivet gjennom utprøving og utforskning og reflektere over hvordan bærekrafts mål påvirker arbeidsmarked, yrker og arbeidsmåter i faget utdanningsvalg ikke var interessant for meg, vil fremtiden bli bedre med ny teknologi.
P<0,005	0,66	2	10	Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller jobbskygging gir meg en dypere forståelse for hva som engasjerer meg. Å jobbe med FNs bærekrafts mål gir en overveldende følelse om å ikke kunne strekke til i fremtiden, men å ikke kunne bidra til bærekraft og miljøbevissthet vil ikke passe inn i mine fremtids planer.
P<0,005	0,75	2	14	Det er ille å høre om hvordan verden kan bli, det hjelper ikke å utforske hvilke yrkesinteresser jeg har jeg må bare ta det utdanningsprogrammet jeg kommer inn på for jeg har ikke så gode karakterer.
P<0,01	0,29	1	12	Å gjøre rede for hva og hvem som kan påvirke karrierevalg og hva dette har å si for mitt valg er spennende, men samtidig føler jeg at jeg blir redd og liten med tanke på å nå FNs bærekrafts mål, slik at jeg ikke kommer til å ha et yrke med fokus på bærekraft.
P<0,05	-0,48	-1	4	Å ikke kunne delta på arrangementer med skolen, hvor jeg har mulighet til å snakke med folk som har et yrke som er bærekraftig, vil gjøre at jeg ikke tar ett rett valg, selv om jeg ikke kommer til å velge et slikt yrke selv.
P<0,05	-0,7	-2	13	Jeg har alltid hatt interesse for bærekraft og dette er et felt jeg brenner for. Det er ikke viktig å undersøke hvilke yrker som bidrar til bærekraft, det er heller ikke relevant for det jeg har valgt på videregående.
P<0,005	-0,88	-3	11	Gode diskusjoner i utdanningsvalg er svært nyttig for meg, selv om jeg ikke kommer til å ta et valg av utdanning og yrke basert på bærekraftstanken. Det blir for skremmende å tenke på for meg.
P<0,05	-1,08	-3	15	Jeg blir ikke motløs og redd av å tenke på at jeg kan være med å nå bærekrafts målene, men yrkesutplassering eller jobbskygging har vært nyttig for meg. Valgt et utdanningsprogram i videregående skole vil gi meg mange muligheter.
P<0,0001	-1,74	-4	17	Hvis jeg ikke vurderer bærekrafts mål, kan jeg ende opp med å velge en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, men samfunnet forandrer seg raskt og hvordan skal faget UTV kunne bidra til at jeg tar valg som blir aktuelle i fremtiden?
P<0,0001	-2,77	-5	30	Jeg er ikke så opptatt av å lære i faget utdanningsvalg, spesielt ikke om å være med å nå FNs bærekrafts mål. Jeg har basert valget av videregående skole på magesfølelsen og må sikkert gjøre ufrivillig valg av yrker i fremtiden.

På positiv side er de høyeste skårene utsagnene 34, 20, 10 og 14, rangert til 5, 3, 3 og 2

34. Jeg har et klart mål etter at jeg er ferdig med skolegangen, så det spiller ingen rolle hvilke aktiviteter vi gjør i utdanningsvalg. Jeg har vært brennende engasjert i bærekrafts problematikken siden jeg gikk på barneskolen.

20: Mitt valg av utdanningsprogram på videregående skole passer meg godt. Å tilegne seg kunnskap om arbeidslivet gjennom utprøving og utforskning og reflektere over hvordan bærekrafts mål påvirker arbeidsmarked, yrker og arbeidsmåter i faget utdanningsvalg ikke var interessant for meg, vil fremtiden bli bedre med ny teknologi.

10: Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller jobbskygging gir meg en dypere forståelse for hva som engasjerer meg. Å jobbe med FNs bærekrafts mål gir en overveldende følelse om å ikke kunne strekke til i fremtiden, men å ikke kunne bidra til bærekraft og miljøbevissthet vil ikke passe inn i mine fremtids planer.

14: Det er ille å høre om hvordan verden kan bli, det hjelper ikke å utforske hvilke yrkesinteresser jeg har jeg må bare ta det utdanningsprogrammet jeg kommer inn på for jeg har ikke så gode karakterer.

På negativ side finnes utsagnene: 30, 17, 15 og 11 rangert henholdsvis til -5, -4, -3 og -3.

15. Jeg blir ikke motløs og redd av å tenke på at jeg kan være med å nå bærekrafts målene, men yrkesutplassering eller jobbskygging har vært nyttig for meg. Valgt et utdanningsprogram i videregående skole vil gi meg mange muligheter.

3. Jeg liker å utforske utdannings-muligheter på varierte måter, se på ulike utdanningsveier og hvilke yrkesområder de kan føre til, med tanke på å kunne hjelpe med å nå FNs bærekrafts mål, men jeg blir skremt hvis jeg må hjelpe til for å redde planeten vår.

1. Å ikke kunne beskrive egne styrker, egenskaper og interesser, og kunne se dette i sammenheng med utdannings- og yrkesønsker og bærekraft vil gjøre at mitt valg blir feil. Jeg synes det er deprimerende å høre om bærekrafts problematikken.

22. Utforskning av utdanning og arbeid på egenhånd via internett, har gjort at jeg ser klart for meg hvordan jeg skal bidra i et yrke bærekraftig. Jeg har likevel ikke en god plan for hvilken utdanning jeg skal ta.

6.4.1. Faktor 3 om karrierelæringsaktiviteter

Ingen karrierelæringsaktiviteter i faktorgruppen ses på som aktuelle for å kunne forberede dem på å bidra til et bedre miljø eller gi en god forståelse for valg av yrker. Faktorgruppen uttrykker at å få oppgaver i utdanningsvalgstimene, vil ikke få dem til å tenke bærekraftig i yrkesvalg. Faktorgruppen lærer altså lite i utdanningsvalgstimene som er relevant, men antyder noe læring gjennom arbeidsuke eller jobbskygging. Det er ikke viktig å undersøke hvilke yrker som bidrar til bærekraft.

6.4.2. Faktor 3 om resonans

De har et brennende engasjert i bærekrafts problematikken siden de gikk på barneskolen, og har et ønske om å jobbe med noe som kan være bærekraftig. Denne faktorgruppen er nærmest kallstanken og derfor bevisst bærekraftstanken.

6.4.3. Faktor 3 om karrierevalg

Det er viktig for denne faktorgruppen å jobbe med noe som kan være bærekraftig. De har hatt et brennende engasjert i bærekrafts problematikken over lengre tid. Elevene uttrykker et klart mål etter at de er ferdig med skolegangen.

Oppsummert faktorsyn 3: De bestemte og brennende engasjerte.

Faktorsynet lærer lite i utdanningsvalgstimene, ikke redde for bærekraftstanken, viktig å velge bærekraftig i et yrkesvalg.

6.5 Faktor 4

THRESHOLD	Z-SCORE	Q-SORT VALUE	NUMBER	STATEMENTS
P<0,0001	1,74	4	5	Hvilke yrker som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet er viktig for meg å vite mye om, selv om jeg skremmes av bærekraftstanken. Du skal ikke se bort fra at jeg kommer til å jobbe med nå FNs bærekrafts mål i et yrke i fremtiden.
P<0,0001	1,6	4	17	Hvis jeg ikke vurderer bærekrafts mål, kan jeg ende opp med å velge en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, men samfunnet forandrer seg raskt og hvordan skal faget UTV kunne bidra til at jeg tar valg som blir aktuelle i fremtiden?
P<0,0001	1,24	3	25	Fremtiden kan ingen spå, så det jeg lærer på skolen i dag, vil ikke være nyttig i fremtiden. Det er best å ikke tenke på fremtiden og hvilke yrker jeg kan ha da.
P<0,05	0,97	2	13	Jeg har alltid hatt interesse for bærekraft og dette er et felt jeg brenner for. Det er ikke viktig å undersøke hvilke yrker som bidrar til bærekraft, det er heller ikke relevant for det jeg har valgt på videregående
P<0,0005	0,71	2	29	Å ikke kunne få mulighet til å snakke med folk fra ulike yrker har gjort at det blir vanskelig å ta en riktig utdanning. Hvordan skal jeg kunne redde verden som er i så stor forandring miljømessig?
P<0,0001	0,7	1	30	Jeg er ikke så opptatt av å lære i faget utdanningsvalg, spesielt ikke om å være med å nå FNs bærekrafts mål. Jeg har basert valget av videregående skole på magesfølelsen og må sikkert gjøre ufrivillig valg av yrker i fremtiden.
P<0,0005	0	0	27	Jeg tenker ikke på om en jobb skal bidra til et bedre miljø. Hvilke aktiviteter på skolen skal gjøre oss forberedt på det?
P<0,05	-0,09	0	16	For meg gir det ikke mening å jobbe aktiviteter på skolen i faget utdanningsvalg. Jeg blir helt satt ut på tanken på hvordan jeg kan være med å redde verden, men jeg har valgt videregående utdanningsprogram som likevel gjør at jeg muligens i fremtiden kan velge et bærekraftig yrke

P<0,005	-0,22	0	14	Det er ille å høre om hvordan verden kan bli, det hjelper ikke å utforske hvilke yrkesinteresser jeg har jeg må bare ta det utdanningsprogrammet jeg kommer inn på for jeg har ikke så gode karakterer.
P<0,05	-0,55	-2	12	Å gjøre rede for hva og hvem som kan påvirke karrierevalg og hva dette har å si for mitt valg er spennende, men samtidig føler jeg at jeg blir redd og liten med tanke på å nå FNs bærekrafts mål, slik at jeg ikke kommer til å ha et yrke med fokus på bærekraft.
P<0,0001	-1,02	-2	20	Mitt valg av utdanningsprogram på videregående skole passer meg godt. Å tilegne seg kunnskap om arbeidslivet gjennom utprøving og utforskning og reflektere over hvordan bærekrafts mål påvirker arbeidsmarked, yrker og arbeidsmåter i faget utdanningsvalg ikke var interessant for meg, vil fremtiden bli bedre med ny teknologi.
P<0,0001	-1,02	-2	10	Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller jobbskygging gir meg en dypere forståelse for hva som engasjerer meg. Å jobbe med FNs bærekrafts mål gir en overveldende følelse om å ikke kunne strekke til i fremtiden, men å ikke kunne bidra til bærekraft og miljøbevissthet vil ikke passe inn i mine fremtids planer.
P<0,0005	-1,53	-4	24	Ungdom og voksne har ulike perspektiv på hva som er viktig med tanke på bærekraft, og hvordan vi jobber på skolen har ingen nytte for meg i mitt valg av utdanning og yrke, men det blir viktig for meg å jobbe med noe som kan være bærekraftig.
P<0,05	-1,8	-4	15	Jeg blir ikke motløs og redd av å tenke på at jeg kan være med å nå bærekrafts målene, men yrkesutplassering eller jobbskygging har vært nyttig for meg. Valgt et utdanningsprogram i videregående skole vil gi meg mange muligheter.
P<0,0001	-1,81	-5	7	Nå som jeg nærmer meg overgangen til videregående skole, reflektere jeg sjeldent over mine mål og ambisjoner, men utprøvingene i videregående skole gav meg gode forslag på hvilke yrker som jeg kan jobbe med bærekraft, selv om det er skummelt å tenke på at dette bør være en del av jobben jeg skal gjøre i fremtiden.

På positiv side: 5, 17 og 25, rangert til henholdsvis 4, 4 og 3.

5. Hvilke yrker som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet er viktig for meg å vite mye om, selv om jeg skremmes av bærekraftstanken. Du skal ikke se bort fra at jeg kommer til å jobbe med nå FNs bærekraftsmål i et yrke i fremtiden.

17: Hvis jeg ikke vurderer bærekrafts mål, kan jeg ende opp med å velge en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, men samfunnet forandrer seg raskt og hvordan skal faget UTV kunne bidra til at jeg tar valg som blir aktuelle i fremtiden?

25: Fremtiden kan ingen spå, så det jeg lærer på skolen i dag, vil ikke være nyttig i fremtiden. Det er best å ikke tenke på fremtiden og hvilke yrker jeg kan ha da.

På negativ side: 7, 15 og 24 rangert til -5, -4 og -4.

7: Nå som jeg nærmer meg overgangen til videregående skole, reflektere jeg sjeldent over mine mål og ambisjoner, men utprøvingene i videregående skole gav meg gode forslag på hvilke yrker som jeg kan jobbe med bærekraft, selv om det er skummelt å tenke på at dette bør være en del av jobben jeg skal gjøre i fremtiden.

15: Jeg blir ikke motløs og redd av å tenke på at jeg kan være med å nå bærekrafts målene, men yrkesutplassering eller jobbskygging har vært nyttig for meg. Valgt et utdanningsprogram i videregående skole vil gi meg mange muligheter.

24: Ungdom og voksne har ulike perspektiv på hva som er viktig med tanke på bærekraft, og hvordan vi jobber på skolen har ingen nytte for meg i mitt valg av utdanning og yrke, men det blir viktig for meg å jobbe med noe som kan være bærekraftig.

6.5.1. Faktor 4 om karrierelæringsaktiviteter

Foretrekker å lære om yrker som bidrar til miljøbevissthet, men usikre på det de lærer i faget utdanningsvalg kan være nyttig i for valg i fremtiden.

6.5.2. Faktor 4 om resonans

Elevene innen denne faktoren skremmes med tanke på fremtiden og uttrykker gjennom utsagn 15 at de også kan være motløse med tanke på å bidra til å nå bærekraftsmålene.

6.5.3. Faktor 4 om karrierevalg

Faktorgruppen uttrykker at en kan se bort ifra at de kan komme til å ha et yrke som bidrar med nå FNs bærekraftsmål, men at fremtiden er usikker og uttrykker at det er best å ikke tenke på fremtiden og hvilke yrker jeg kan ha da.

Oppsummert i en setning: De usikre og informasjonsbaserte, men skremte.

Elevsynet er usikre på faget utdanningsvalg og nytten av faget, usikre på hva fremtiden bringer og skremmes av bærekraftstanken.

6.6 Konsensusutsagn

Korrelasjon refererer ifølge Johannessen et al. (2010) til samsvar. Innenfor Q-metoden innebærer korrelasjon samsvar mellom faktorene, og kan avdekke eventuelle likheter eller ulikheter. Høy korrelasjon indikerer mange likheter mellom de ulike faktorene, som hovedsakelig dreier seg om nyanseforskjeller. Lav korrelasjon, derimot, viser at man har klart å fange opp ulike synspunkter i undersøkelsen, noe som resulterer i "rene" faktorer. Rene faktorer er ønskelige, da deltakere som skårer høyt på flere sorteringer (blandede synspunkter) blir ekskludert fra faktoranalysen (Kvalsund & Allgood, 2010, s. 57).

Korrelasjonsverdiene i dette forskningsprosjektet mellom alle åtte faktorene oppstod det ingen konsensusutsagn. Siden jeg har valgt ut fire faktorsyn, er det i alle faktorsynene korrelasjon til utsagn 16 og 21 (se vedlegg 5). Det er rangert i faktorsyn 1 rangert til -1 på begge med en z- score på -0,59 og -0,53. I faktorsyn 2 er det også rangert til -1 og med z-

score på -0,66 og -0,48 mens i faktorsyn 3, er det rangert til -2 og 0 med en z- score på -0,75 og -0,17. Faktor 4 er de rangert til 0 og -2 med z-score på -0,09 og -0,6.

16: For meg gir det ikke mening å jobbe med aktiviteter på skolen i faget utdanningsvalg. Jeg blir helt satt ut på tanken på hvordan jeg kan være med å redde verden, men jeg har valgt videregående utdanningsprogram som likevel gjør at jeg muligens i fremtiden kan velge et bærekraftig yrke

21: Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller jobbskygging gir meg ingen forståelse for hva som engasjerer meg eller lærer meg noe om hvordan jeg kan bidra til nå FNs bærekrafts mål. Å jobbe med FNs bærekrafts mål gir meg ikke en oppløftende tanke om å kunne strekke til i fremtiden, men å ikke kunne bidra til bærekraft og miljøbevissthet vil ikke passe inn i mine fremtids *planer*.

Disse utsagnene er rangert som lite viktige eller ikke gir mening for elevene i alle faktorene. Dette tolker jeg til at karrierelæringsaktiviteter i faget utdanningsvalg har relevans for elever. De skremmes heller ikke nevneverdig av bærekraftstanken.

7. Diskusjon

7.1 Faktorenes oppfatninger forstått i lys av teori

Problemet med miljøspørsmålenes innvirkning på karriere må forstås i kontekst. Det kan ikke betraktes isolert fra andre faktorer, noe jeg må ta i betraktning når faktorene skal belyses. Disse faktorene kan være familie, samfunn og samfunnsstrukturer, eller fra spørsmål om balanse mellom arbeid og privatliv, sosial urettferdighet, økonomisk ulikhet eller organisasjoners funksjon (Bakke et al., 2024, s. 14). Klimaendringer er et reelt, overhengende og utfordrende sosialt, politisk og økonomisk problem. Dette problemet kan ikke løses på en vellykket måte uten at det iverksettes tiltak iblant annet utdanningssystemet. Etersom karriereveiledning er knyttet til et effektivt fungerende arbeidsmarked og utdanningssystem, forholdet mellom disse to feltene og enkeltpersoners engasjement i begge, vil betydelige endringer på disse politikkområdene sannsynligvis føre til behov for betydelige endringer på karriereveiledningsfeltet (Bakke et al., 2024, s. 7). Savickas er inspirert av Vondraceks søkelys på det dynamiske samspillet, som finner sted mellom individet, den historiske og kulturelt betingede konteksten. Han kaller dette utviklingsorientert kontekstualisme, hvor den enkelte utviklingsforløp må forstås i de sammenhenger og omstendigheter som danner rammen for dette. De sosiale prosessene et individ er en del av influerer gjennom mening og forståelse i og av sosiale relasjoner (Højdal & Poulsen, 2012, s. 217).

Med avsett i Supers teorier mener Savickas at karrierer i sterkere grad har blitt et individuelt anliggende, fordi det hviler på individets egne konstruksjoner (Højdal & Poulsen, 2012, s. 215). Karrierer er et produkt av personlige konstruksjoner utgjør en sentral byggestein i hans teori. I utgangspunktet opererer Savickas med to variabler, selvet og samfunnet, som påvirker hverandre og gjennom løsning av personlige utviklingsoppgaver, konstruerer individet narrativer som sammenkobler individets karrierehistorier (Højdal & Poulsen, 2012, s. 221).

7.1.1. Faktorenes uttrykk om karrierelæringsaktiviteter

Gjennom de fire faktorutsagnene i min forskning vil jeg prøve å forstå disse ut ifra teori om karriereveiledning. Aktiviteter som inngår i karriereveiledning kan ifølge Schulstok, Hooley og Thomsen, inneha en bred vifte av former og trekke på mange forskjellige teoretiske

tradisjoner (Bakke et al., 2024, s. 205). Hos Kompetanse Norges (2019) og utdanningsdirektoratet (2015) forstås karrierelæring som en strukturert innsats som kan bidra til at elevene utvikler en kompetanse i å håndtere utfordringer og overganger knyttet til utdanning og arbeid. I faget utdanningsvalg handler det også om å kunne se sine interesser i sammenheng med muligheter og krav i utdanningssystemet og i arbeidslivet (Røyse & Bjerkholt, 2020, s. 52). Elevene i faktor 1 velger ikke på bakgrunn av magefølelsen, men ønsker å lære ferdigheter for å tilpasse seg og stå i arbeidslivet i lang tid. Faktor 2 og 4 ønsker å utforske ulike yrker, arbeidsmiljø og karrieremuligheter. I den normative stilen vil elevene ha en sterk relasjonell binding til sin identitet. Disse elevene vil holde fast på ved et selvbilde som kan være fastlåst. Dybdelæring handler ikke bare om å huske informasjon, men å forstå og kunne bruke kunnskapen i nye situasjoner (Gilje, 2019), som faktor 2 og 4 ønsker. Det er gjennom deling av konkrete opplevelser at den kritisk frigjørende prosessen settes i gang og skaper bevissthet om forskjellige muligheter til å leve sine liv. Når bilder og normer om det gode liv, som presenteres gjennom sosiale medier, politisk kommunikasjon, utdanningssystemet og i veiledning ellers, objektiveres gjennom sosial interaksjon, får elevene mulighet til å utvikle sine egne holdninger, personlig som gruppe eller fellesskap (Thomsen et al., 2023, s. 63).

Faktor 3 indikerer at elevene har og har hatt et brennende engasjement for bærekraft over lengre tid og et klart mål etter skolegang. Karrierelæringsaktiviteter i faget utdanningsvalg er ikke relevante for faktorgruppen, og en sporer en kompromissløshet som Savickas snakker om angående denne stilen. Her kan oppgaven om: «Fremtidsyrker» og spesielt i oppgave 3b «Hvordan kan yrket bidra med å nå FNs bærekraftsmål?» være aktuelle (Kleppesø & Røyset, 2024, s.125).

I forhold til en unnvikende stil hvor individer utsetter eller utsetter valg så lenge som mulig, kan faktor 4 identifisere noe av denne stilen. Savickas hevder elever kan utvikle en diffus identitet og la seg styre av følelse (Højdal & Poulsen, 2012, s. 235). Utsagn om at fremtiden er usikker, at det elever lærer i faget utdanningsvalg er lite relevant eller at det er best å ikke tenke på fremtiden og hvilke yrker elevene kan få, samsvarer med denne stilen. Betydningen av å analysere verden slik den faktisk er, samsvarer med veiledningsfeltets interesse for å sikre at pålitelig informasjon om arbeidsmarkedet gjøres tilgjengelig for elever gjennom tilgang til profesjonell veiledning (Thomsen et al., 2023, s. 59).

Savickas trekker også sin teori på ulike teoretikere. Han legger stor vekt på karrierekompetanse, som omhandler individets evne til å tilpasse seg og navigere i et stadig skiftende arbeidsmarked. Dette inkluderer ferdigheter som karriereadaptabilitet, som består av de fire hoveddimensjoner bekymring, kontroll, nysgjerrighet og selvtillit. Når det gjelder karriereidentitet refererer Savickas til Berzonskys beskrivelser av ulike former for atferdsstrategier som individer anvender i karrierekonstruksjon. Disse tre stilene er den informasjonsbaserte, den normative og den unnvikende stilen (Højdal & Poulsen, 2012, s. 234). Faktor 1, faktor 2 og faktor 4 vil etter denne inndelingen befinne seg i den informasjonsbaserte stilen. Her danner utforskning og problemfokusering utgangspunktet for elevenes måte å håndtere og forene de de lærer til en sammenhengende helhet, for deretter å ta et valg.

Fra overordnede del av læreplanen, kap. 2.5.3. Bærekraftig utvikling, fant jeg at elevene gjennom arbeid med temaet utvikle kompetanse som skal gjøre dem i stand til å ta ansvarlige valg og handle etisk og miljøbevisst. De skal få forståelse for at handlinger og valg har betydning. Temaet rommer problemstillinger knyttet blant annet til miljø og klima, fordeling av ressurser og utdanning (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 15). Når det skal jobbes med dybdelæringsprosesser må opplæringens verdigrunnlag prege undervisningen slik at elevene: «utvikler gode holdninger og dømmekraft og evnen til refleksjon og kritisk tenkning og til å foreta etiske vurderinger» (Utdanningsdirektoratet, 2019). Dette kan gjøres på alle faktorene ved profesjonell veiledning, som nevnt ovenfor. I forlengelsen av sin teori presenterer Savickas en veiledningsmodell, og i hans perspektiv handler veiledning om å støtte eleven til å konstruere en ny karrierevei, men ikke å la seg begrense av de umiddelbare synlige (Højdal & Poulsen, 2012, s. 237). I fallet aktorene vil det også være aktuelt med dybdelæring for å kunne oppnå dette.

I en nylig utgitt artikkel av Hooley med flere, beskrives funn fra en undersøkelse gjort på 674 karriereveiledere om grønn veiledning. Undersøkelsen rapporterer at voksne som har deltatt på karriereveiledning trenger hjelp med en rekke bærekraftsspørsmål, men kun et mindretall av karriereveiledere tar opp spørsmål om miljømessig bærekraft under karriereveiledningsintervensjonene (Hooley et al., 2024, s. 3). Dette vil trolig også gjelde elever og rådgivere i ungdomsskolen, og derfor vil bedre tilretteleggelse og karrierelæringsaktiviteter knyttet til bærekraft være hensiktsmessig. Faktor 3 kan være uttrykk for manglende

karrierelæringsaktiviteter som omhandler grønn veiledning. Dette leder over til dybdelæring som ikke bare handler om å huske informasjon, men å forstå og kunne bruke kunnskapen i nye situasjoner. Derfor vil ikke ren memorering være en hensiktsmessig læringsstrategi for dybdelæring. I lys av et kognitivt perspektiv forutsetter dybdelæring at de fakta som skal læres og det fagstoffet som skal forstås, settes inn i en «relevant og forståelig» sammenheng. Dette finner jeg igjen i utsagn hos faktorsyn 1 «Jeg lærer best ved at lærer stiller meg spørsmål i utdanningsvalgstimene som får elevene til å reflektere over egne valg. Da kan de ta meningsfulle valg i forhold til utdanning og karriere, også med tanke på et yrkesvalg som balanserer økonomisk vekst med omsorg for planeten og samfunnet. Elevene som definerer faktor 4 ønsker å lære mer om hvilke yrker som bidrar til bærekraft. Her vil også dybdelæring være hensiktsmessig. Evnen til å stille spørsmål, utforske og eksperimentere er viktig for dybdelæring (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7).

Det er barrierene for å praktisere grønn veiledning og mangel på klarhet om hva grønn veiledning er (69 %), mangel på modeller for praksis (59 %) og relevante ressurser (54 %). Et mindretall har erfaring med grønn veiledning og disse kunne gi en beskrivelse av hvordan slik praksis så ut (Hooley et al., 2024, s. 7). Dette kan også gjelde elever med faktorsyn 3, som ikke ser fagets relevans eller finner at karrierelæringsaktiviteter i faget forbereder dem på et yrkesliv basert på bærekraftstanken.

I kvalitetsrammeverket nevnes det at dersom deltakere opplever å ha et relevant læringsutbytte av aktivitetene de deltar i, vil det kvalitative utbyttet av den helhetlige karriereveiledningsinnsatsen bli bedre. Dette er basert på en forståelse av at den enkelte trenger kompetanse til å håndtere karriererelaterte utfordringer gjennom livet (Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, 2024). I faktorsyn 2 og 4 kan det tenkes at elevene ikke har fått ett godt nok eller mangler dette læringsutbyttet. Elevene må kunne få opplevelse av at læringsutbyttet er relevant for dem i fremtidige karriererelaterte aktiviteter.

7.1.2 Faktorenes uttrykk om resonans

Rosa sier vi må anerkjenne lengselen etter å bli berørt og transformert, både eksistensielt og poetisk, men også som et sosiologisk og teoretisk fenomen. Vår resonans stemmer overens med våre verdier (Buhl, 2023, s. 17-18). Dette ser ut til å gjelde elever med faktorsyn 1 og 2

som synes å være i overensstemmelse med sine verdier. I følge Savickas vil barns utvikling påvirkes av deres oppvekstfaktorer, og i trygge rammer vil de ha de beste forutsetningene for å konstruere oppfatninger av seg selv og dermed positive framtidserventninger. Senere vil denne tryggheten danne fundament i relasjoner og i nye utfordringer (Højdal & Poulsen, 2012, s. 228). Faktorsyn 4 derimot ser ut til å tvinges en i konflikt med sine verdier, og vil da enten få nye verdier eller en ny resonansopplevelse. Utsagn 25 hentyder at fremtiden er usikker, så det en lærer på skolen vil ikke være relevant og at det er best å ikke tenke på fremtiden, som faktorsynet har z-skåre på 1,34. Hvis verden oppleves som fordomsfull eller fiendtlig, blir ikke våre verdier møtt og verden blir ifølge Rosa dermed stum, og vi stemmer ikke overens med vårt bilde av verden og vi mister mening. Vårt ønske om eller trang til resonansopplevelser beskriver mennesket eksistensielt og vi gjør resonanserfaringer gjennom hele livet. På samme måte er det frykten for tap av resonans som kan beskrive en grunnleggende eksistensiell frykt. Stumme verdensforhold anerkjennes som eksempelvis ulykkelighet, angst eller utbrenthet. Eleven blir fremmed i sitt forhold til verden og til seg selv, gjelder faktor 4 som skremmes av bærekraftstanken. Tydeligheten i begrepet resonans, kan forstås som bærekraftige forhold til verden. Fremmedgjøring blir, på motsatt side, sett på som en trussel mot bærekraftige liv. Akselerasjon og resonans er viktige begreper som kan hjelpe oss å forstå vår tids utfordringer og muligheter (Buhl, 2023, s. 18). Savickas sier at et barn i utrygge relasjoner vil utvikle en negativ oppfattelse av seg selv og andre, som kan vanskeliggjøre karrierekonstruksjonsprosessen. Disse barna kan utvikle en måte å løse disse oppgavene på en ambivalent måte med en negativ holdning til karriereutviklingsoppgaver. Noen utvikler i tillegg en karrierelikegyldighet uttrykt gjennom apati eller manglende interesse for å ta del i sin framtid (Højdal & Poulsen, 2012, s. 230).

I Savickas teori om karrierekonstruksjon refererer resistans til individets evne til å motstå og håndtere utfordringer og motgang i karrieren. Dette innebærer å utvikle strategier for å overkomme hindringer og å opprettholde motivasjon og engasjement til tross for vanskeligheter. Det ser ikke ut til at elever med faktorsyn 1 og 4 har utviklet disse strategiene godt nok. Elevene kan læres opp til dette ved å bli stimulert til å gjøre valg, forhandle og vurdere sine muligheter og rettigheter. Elevene vil da kunne styrke sin handlingskompetanse og autonomi. Hvis eleven ikke har kontroll over sitt karrierevalg, vil det føre til karriereubesluttsomhet, hvilket er et uttrykk for manglende evne til å treffe valg

(Højdal & Poulsen, 2012, s. 230). Faktorsyn 4 gir uttrykk for dette ved at elevene uttrykker at de er redde med tanke på å bidra til å bedre verden. På motivasjonsnivå kan det oppstå en utfordring når elever tviler på sin evne til å handle til fordel for klimaet eller samfunnet gjennom karrieren. Dette kan igjen føre til en lammende opplevelse (Hickman et al., 2021, s. 5-6). Form for kronisk ubesluttsomhet kan oppsummeres i form av to hovedfaktorer: pessimisme og angst. Disse to oppstår ofte i sammenheng med bærekraft.

Artikkelforfatteren skriver at dette kommer frem av den nylige forekomsten og økende populariteten til begrepene (Hickman et al., 2021, s.71).

Arbeidsmarkedet er «grønnere», og «grønne jobber», «grønne utdanninger», «grønne ferdigheter og kompetanser» blir stadig viktigere for arbeidsmarkedet. Det er også lagt ned betydelig innsats i utdanningssystemet for "grønn" utdanning, spesielt ved å hjelpe folk med å adressere de emosjonelle komponentene i klimaendringer og forberede dem til grønt arbeid. Det er også en rekke psykososiale effekter forårsaket av klimaendringer, som kan manifestere seg i karrierer på negative måter på grunn av stresset de forårsaker for enkeltpersoner (Bakke et al., 2024, s. 5). Faktor 3 føler de lærer for lite i utdanningsvalgstimene, men de sier de likevel ikke blir motløse eller redde for bærekraftstanken. Dybdelæring er som nevnt i kapittel 3.5.1 å gradvis utvikle kunnskaper, oppnå en varig forståelse av begreper, metoder og sammenhenger i fag og mellom fagområder (Utdanningsdirektoratet, 2019). Så for å oppnå en varig forståelse om utdanningssystem, arbeidsmarked og klimaendringer, er dybdelæring dermed en nøkkel. Hvis eleven ifølge Savery & Duffy (1995) utvikle eierskap til oppgaven for at dyp læring skal skje. Først må eleven få ta del i utformingen av oppgaven eller problemstillingen gjennom dialog/meningsutveksling med rådgiver eller lærer i faget, og for det andre at oppgaven bør oppleves som relevant. Forskjellige oppfatninger av virkeligheten kan forekomme; samt hva som er eller vil være relevant i det virkelige liv. Det kan være nyttig å utveksle forskjellige syn på oppgavens relevans (Gilje, 2024), for å få elevene engasjert.

Skilling et al. (2023) presenterer et rammeverk med fem praksisområder som kan brukes til å adressere øko-angst i klasserommet. 1. Erkjenne nød og frykt 2. Skape et trygt rom for å håndtere øko-angst 3. Fremme kritisk bevissthet 4. Utvikle handlingsmuligheter 5. Å konstruere realistiske løsninger i fellesskap. På lignende måte hevder Pihkala (2020) at det er viktig å validere disse følelsene og skape aktiviteter for å overveie dem, og bemerker at det

er viktig å være klar over at øko-angst kan ta mange former og være konstruktiv eller ukonstruktiv på forskjellige måter. Nice et al. (2022) ser på skolerådgivere som en spesielt viktig ressurs for unge mennesker som opplever øko-angst (Bakke et al., 2024, s. 16).

Distansering er en følelsesfokusert strategi der de unge ikke prøvde å understreke eller benekte alvorret i klimaendringene, men i stedet distanserte seg fra de negative følelsene fremkalt av den opplevde trusselen. Et undertema var distraksjon, der de unge, når de følte seg bekymret, enten bevisst prøvde å tenke på noe annet enn klimaendringer (kognitiv distraksjon) eller prøvde å distrahere seg selv ved å gjøre noe annet (atferdsdistraksjon) som å snakke med en venn, spise iskrem eller gjøre noe morsomt generelt (Ojala, 2012, s. 9). Dette synes ikke å være fremtredende i noen av faktorene. Selv om elevene i faktor 4 skremmes, kan de likevel jobbe med bærekraft i fremtiden. Som rådgiver og lærer i utdanningsvalg bør en være klar over forholdet mellom et akselererende liv og naturgrunnlaget må balanseres for at det skal være bærekraftig (Rosa, 2023, s. 13).

7.1.3 Faktorenes uttrykk om karrierevalg

Ifølge Savickas handler karrierevalg om hvordan individer konstruerer sin karriere ved å tolke og fortelle sin livshistorie. I denne kontinuerlige prosessen skaper individer mening og retning i sine karrierer. Han foreslår karriereveiledningsaktiviteter der individets subjektive fortolkning av sin livshistorie spiller en avgjørende rolle, fordi karrieren skapes og utvikles gjennom disse historiene. Eleven vil få hjelp til å se sammenhengen i egen historie, mellom fortid, nåtid og fremtid, samt hva som er fortsettelsen i egen karrierefortelling. Slike karriereveiledningsaktiviteter kan benyttes for faktor 3, som allerede nå vet hvilken jobb de ønsker, men også for faktor 1 og 4 som ønsker å lære om yrker og ta meningsfulle valg. Elever med faktorsyn 3 kan også inkluderes i dette siden de er usikre på om faget utdanningsvalg vil bidra til at valget de tar blir fremtidsaktuelt. Å betrakte karriereutvikling og -valg i et konstruktivistisk og kontekstuel perspektiv etter Savickas teori, bør veiledningen rette oppmerksomheten mot elevens subjektive fortolkning av seg selv og av sin omverden, samt på sosiale interaksjoner som har betydning for eleven og hvor mening også «forhandles» (Højdal & Poulsen, 2012, s. 216- 217). I kvalitetsrammeverket er et av oksymoronene stabilitet og endring. Det handler om det å utforske endringer i eget liv og endringer i omgivelsene. Her kan det ses på hvordan endringer i elevens liv eller omgivelser

kan forandre forutsetningene for valg eleven skal ta. Det kan bety å analysere hvilke endringer man har opplevd tidligere, og å se på hvordan man håndterte disse, hvilke konsekvenser endringene har fått, hvilke endringer skjer rundt eleven i samfunnet, og hvilke konsekvenser kan disse få (Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, 2024).

I forlengelsen av sin teori presenterer Savickas en veiledningsmodell som har til hensikt å hjelpe individer med å utvikle og fremme deres selvoppfattelse i den kulturelle konteksten de befinner seg i. For Savickas handler veiledning om å støtte den veiledede i å konstruere nye karriereveier, og ikke la seg begrense av eksisterende karriereveier. Denne tilnærmingen innebærer at karriereveiledere hjelper individer med å utforske og reflektere over sine erfaringer, verdier og mål, og hvordan disse elementene kan innpasses i elevenes karrierevalg. Ved å bruke narrative teknikker kan individer bedre forstå og navigere sine karriereveier, noe som fører til mer meningsfulle og tilfredsstillende karrierebeslutninger. Her vil alle faktorene være aktuelle. Et konstruktivistisk veiledningsforløp starter med en innledende og avklarende samtale for å identifisere de yrkesmessige utviklingsoppgavene som eleven er opptatt av. Når disse er avdekket, arbeides det med følgende fire områder: den veilededes livsrom, ressurser og karrieretilpasning, yrkesmessig selvoppfattelse, samt karrieretemaer og yrkesidentitet (Højdal & Poulsen, 2012, s. 237-238).

I forbindelse med eksisterende bærekraftige karrieremuligheter, har nye yrker og opplæring begynt å dukke opp for å fremme et økologisk og menneskelig miljø. Imidlertid er det noen ganger vanskelig for enkeltelever å forstå det store utvalget av tilgjengelig informasjon om yrker og opplæringsveier, til det punkt at bærekraftig karriereutvikling også kan hemmes av mangel på informasjon om de tilgjengelige og bærekraftige karrierealternativer. Derfor, i tillegg til å støtte elevers evne til å gjenkjenne hvordan hver karriere kan tjene verdens behov, bør karriereutøvere holde seg informert om bærekraftige karrierealternativer eller vite hvor de skal finne slik informasjon (Rochat, 2024, s. 9- 10). Faktorsyn 2 med liten interesse for bærekraft i yrkesvalg eller hos faktor 3 kan være et tegn på mangel på informasjon om bærekraftige yrker eller at det er vanskelig å ta stilling til på grunn av at nye yrker vil dukke opp i fremtiden.

7.2 utfordringer med Savickas teori om karrierekonstruksjon

Savickas teori om karrierekonstruksjon har et individualistisk fokus, noe som kan ses på som en utfordring. Det samme gjelder kompleksiteten i teorien. Savickas' teori legger stor vekt på individets narrative og subjektive opplevelser. Dette kan føre til at strukturelle og systemiske faktorer som påvirker karrierevalg, som økonomiske forhold og arbeidsmarkedstrender, kan bli undervurdert. Teorien krever at karriereveiledere har høy kompetanse i narrative teknikker og evne til å tolke komplekse livshistorier (Højdal & Poulsen, 2012, s 243-244). Dette kan være utfordrende i praksis, spesielt i settinger med begrensede ressurser og tid. I innledningen til dette kapitlet tok jeg også opp at miljøspørsmålenes innvirkning på karriere må forstås i kontekst. Hvis en ser på teorien opp mot kulturell relevans er teorien utviklet i en vestlig kontekst og kan ha begrenset anvendbarhet i andre kulturelle settinger hvor kollektive verdier og samfunnsstrukturer spiller en større rolle. Hvordan veiledere og lærere i faget utdanningsvalg fortolker et veiledningsbehov, avhenger i stor grad av deres forståelse og analyse av forandringer og deres innflytelse på eleven, samt krav og forventninger i dette møtet (Højdal & Poulsen, 2012, s. 243).

Utfordringer med Green Guidance:

Green guidance eller grønn veiledning krever en betydelig endring i hvordan karriereveiledning forstås og praktiseres. Dette innebærer å innpasse bærekraft og miljøhensyn i karrierevalg, noe som kan møte motstand fra etablerte praksiser og økonomiske interesser. Forslag på hvordan dette kan løses vil jeg komme nærmere inn på i neste kapittel. Å innføre green guidance i eksisterende karriereveiledningssystemer krever omfattende opplæring og endring av veiledningsmetoder. Dette kan være ressurskrevende og tidkrevende. Det kan være utfordrende å måle effekten av green guidance, da det innebærer langsiktige og ofte indirekte resultater som miljøpåvirkning og samfunnsansvar. Disse utfordringene viser at både Savickas' teori og green guidance krever nøye vurdering og tilpasning for å kunne gjennomføres effektivt i praksis. Karriereveiledere har en rolle å spille med tanke på å hjelpe enkeltelever med å lede karrieren på en måte som bidrar til beskyttelse av miljøet og samfunnet. Begrepet grønn veiledning hos Di Fabio og Bucci (2016) og hos Plant (2014) er introdusert for å beskrive karriereveiledningstilnærminger som eksplisitt oppmuntrer elever til å vurdere global økologisk tanke i deres karrierevalg, i

motsetning til karriereveiledningstilnærminger som hjelper enkeltelever å ta yrkesmessige beslutninger utelukkende på grunnlag av deres ambisjoner og begrensninger og muligheter som tilbys av omgivelsene (Rochat, 2024, s. 2).

Avslutningsvis, hvis man skulle måle hva elevene har lært over et år, ville metoder fra kognitiv forskning være godt egnet. Utfordringen med det kognitive perspektivet er at det ikke er eksplisitt om de sosiale og kulturelle sammenhengene hvor dybdelæring skjer, mens det kognitive perspektivet på dybdelæring setter søkelys på hvordan individet tilegner seg og bygger egen kunnskap (Gilje, 2019).

7.3 Karrierelæringsaktiviteter som kan tilpasses grunnskolen

Hvilke karrierekompetanser vil være hensiktsmessig å lære elevene med tanke på bærekraftige yrkesvalg? Innenfor funn av litteratur om grønn utdanning finnes en bekymring for hvordan utdanning kan forberede elever på å møte de ustabile tidene som ligger foran dem. Dette gjelder både med hensyn på å støtte elever til å håndtere praktiske og emosjonelle konsekvenser av miljøendringer, samt å støtte elever til å aktivt gripe inn i klimakrisen gjennom atferdsendring og politisk handling (Bakke et al, 2024, s. 16). Dette prøver jeg å svare på i denne oppgaven og med Savickas i bagasjen, vil jeg forsøke å sette valgsituasjonen inn i et narrativt lys, for å undersøke hvilke ideer som ligger til grunn for den historien eleven lar seg styre av. I forlengelsen vil jeg komme med praktiske eksempler på hvordan karriereundervisning i den hensikt å utvikle forskjellige former for karrierekompetanser gjennom karrierelæring kan bygges opp i undervisningen i faget utdanningsvalg. Det som er bemerkelsesverdig med hans forsøk på å oppdatere forskningen rundt karrierevalg slik at den matcher dagens samfunnsutfordringer, er kombinasjonen av mange forskjellige tilnærminger med ulike vitenskapsteoretiske forankringer (Højdal & Poulsen, 2012, s. 244). I tillegg vil jeg knytte dette opp mot Plant og hans «Dogmer: prinsipper og praksis» (Plant, 2023, s. 147-148).

Tidlige tiders metoder og teorier behøver ikke å legges vekk, sier Savickas, men kan brukes for å skape et språk der veisøker får nærmet seg viktige hendelser og temaer i livet på en systematisk måte. Vi designer vårt eget liv gjennom fortellingene og rollene våre, og gjennom å søke og skape mening (Højdal & Poulsen, 2012, s. 215). Skole og

utdanningssystem er en sentral arena for utvikling av de unges kunnskap om arbeidsliv og utvikling av kompetanse og ferdigheter for å møte krav og behov på arbeidsmarkedet. Man kan tenke seg at både system og enkeltmennesker innenfor utdanningssystemet spiller en sentral rolle i dannelsen av nettopp yrkesmessige aspirasjoner. Det er på denne arenaen ungdom tilbringer det meste av sin tid under oppveksten. I dette systemet vil rådgivere og lærere i faget utdanningsvalg i grunnskole og ulike former for karriereveiledning underveis i utdanningsløpet kunne stå sentralt for utvikling av ambisjoner og dannelsen av yrkesmessige aspirasjoner (Hyggen & Gjerustad, 2013 s. 6). Det er i denne settingen at det jobbes med karrierelæringsaktiviteter, og som denne oppgaven tar utgangspunkt i.

Ifølge Savickas (2011) er narrativer den sentrale mekanismen bak sosialiseringen inn i yrkesroller og den videre utviklingen av karrieren. I narrativ karriereveiledning får veisøkeren hjelp til å forstå sammenhengen i sin egen historie, fra fortid til nåtid og fremtid, samt identifisere kontinuiteten i sin karrierefortelling og sine valg. Vi konstruerer vår personlige narrativ for å skape mening og struktur i livet, og narrativer bygges gjennom lærings-erfaringer og "self-defining moments", som Savickas kaller dem. Savickas påpeker, som nevnt tidligere, at tidligere metoder og teorier ikke nødvendigvis må forkastes, men kan integreres for å utvikle et språk som gjør det mulig for veisøkeren å nærme seg viktige hendelser og temaer i livet på en systematisk måte. Vi designer våre liv gjennom våre fortellinger og roller, og gjennom å søke og skape mening, ifølge Savickas (Eliassen, 2020).

Veiledning/karrierelæring/utviklingsaktiviteter er det første kulepunktet Plant mener bør tas hensyn til og skape bevissthet om miljømessige konsekvenser av karrierelæring. Ved å utvikle både grønne ferdigheter og bærekraftskompetanse kan arbeidsstyrken bedre møte kravene i en grønn økonomi (Bakke et al., 2024, s. 15). Peter Plant nevner Packer (2019) som har utviklet en analysemodell basert på Watts (1996) for å skille mellom lysegrønne og mørkegrønne tilganger. Denne fire-felts-analysemodellen skiller mellom radikale, progressive, konservative og liberale tilganger med sine praktiske konsekvenser i form av grønn veiledningspraksis. Packer hjelper på denne måten til å skille mellom lysegrønne forholdsregler i vårt nåværende samfunn, kontra en mørkegrønn tilgang til å endre samfunnsstrukturer (Plant, 2023, s. 145). Plant nevner også Dobson (2007) i denne sammenhengen, som peker på at den lysegrønne miljøvernargumentasjon som er sikker i sin tro på at miljøproblemer kan løses uten at grunnleggende endringer trengs i nåværende

verdier eller mønstre for produksjon og forbruk. En annen mørkegrønn tilgang, økologi, fastholder at en bærekraftig tilværelse forutsetter radikale endringer i våre omgivelser og i våre sosiale og politiske liv. Her mener han at mange unge kan befinne seg her.

De affektive eller emosjonelle komponentene i bærekraft kan håndteres gjennom utdanning. Määttä og Uusiautti (2020) forslår at bærekraftig lykkeopplæring kan være nøkkel til en positiv utdanning og tilpasning til miljøfremmende atferd. Dersom menneskelig lykke og livstilfredshet fungerer som veiledende prinsipper for bærekraftsutdanning, kan dette bidra til å utdanne folk om hvordan de kan vurdere både sitt eget og andres velvære. Samtidig vil det minne dem om viktigheten av bærekraft i deres handlinger (Bakke et al., 2024, s. 17).

Skilling et al. (2023) og Pihkala (2020) undersøker øko-angst i en utdanningskontekst. De argumenterer for at lærere først må erkjenne sine egne utfordrende tanker og følelser om emnet før de diskuterer det med elevene (Bakke et al., 2024, s. 16). Skilling et al. (2023) introduserer et rammeverk med fem praksisområder for å håndtere øko-angst i klasserommet: Erkjenne nød og frykt, skape et trygt rom for å håndtere øko-angst, fremme kritisk bevissthet, utvikle handlingsmuligheter og konstruere realistiske løsninger i fellesskap. Pihkala (2020) understreker også viktigheten av å validere disse følelsene og skape aktiviteter for å reflektere over dem. Han påpeker at øko-angst kan vise seg på mange måter og være både konstruktiv og ukonstruktiv. Nice et al. (2022) fremhever skolerådgivere som en særlig viktig ressurs for unge som opplever øko-angst (Bakke et al., 2024, s. 16). På liknende måte kan en se på en mer alternativ oppfatning av utdanningens rolle knyttet opp mot miljømessig bærekraft. Lærer i faget utdanningsvalg kan se det som avgjørende å forberede elever på grønne jobber. Montanari et al. (2023) argumenterer for at den nødvendige menneskelige kapitalen for grønne jobber kan deles inn i to hovedkategorier: **Grønne ferdigheter:** Dette refererer til de tekniske evnene som er nødvendige for spesialistroller innenfor grønne sektorer. Disse ferdighetene er ofte spesifikke og krever spesialisert opplæring og kunnskap. **Bærekraftskompetanse:** Dette innebærer en bredere forståelse av og forpliktelse til bærekraft. Denne kompetansen er viktig i et bredt spekter av jobber, ikke bare de som er direkte knyttet til grønne sektorer. Det inkluderer evnen til å innpasse bærekraftsprinsipper i ulike arbeidsoppgaver og beslutningsprosesser (Bakke et al., 2024, s. 16). Plant mener kataloger over grønne jobber og karrierer kan identifisere og tydeliggjøre bærekraftsperspektivet for elever (Plant, 2023, s. 147).

Kompetansesstandardene, endring og stabilitet tar utgangspunkt i at det å leve er å være i endring og jevnlig gå gjennom overganger. Mennesker opplever hele tiden endring, rett og slett fordi de er mennesker. Man går gjennom forskjellige faser i livet, ens biologi utvikler seg, man eldes. Ens verdier, ønsker og mål for livet kan gradvis forandre seg som følge av erfaringer og opplevelser gjennom livet. Endringer skjer i eget liv, og endringer skjer utenfor en selv, i ytre omstendigheter som kan påvirke ens egen livssituasjon. Endringer skjer som følge av bevisste valg, eller som følge av ytre hendelser og ulike typer institusjonelle overganger. I arbeidslivet skjer endringer for eksempel som følge av teknologisk utvikling, forandringer i arbeidets organisering, organisasjonsendringer med videre. Disse endringene kan påvirke den enkeltes situasjon, ønsker og muligheter og relevante i utforskningen av dette området.

Fremtidige karriereveiledere må være forberedt på å håndtere eksistensielle spørsmål knyttet til miljøomstillingen hos unge mennesker (Bakke et al., 2024, s. 18). I sin litteraturgjennomgang finner Bakke et al. at bærekraft betraktes som et overordnet tema og en sentral bekymring. Miljømessig bærekraft, grønne jobber, anstendig arbeid samt økonomisk, sosial og likestilling utgjør de essensielle komponentene i det helhetlige bildet. Disse dimensjonene må balanseres for å oppnå en bærekraftig utvikling (Bakke et al., 2024, s. 23).

7.3.1 Verdiorienterte perspektiver og «green guidance»

FNs bærekraftsmål setter sitt preg på mange av samfunnets områder, også innenfor karriereveiledning med blant annet «green guidance». Mennesker er ikke bare opptatt av egen utvikling, men de setter også søkelys på egen karriere i et bærekraftperspektiv (Bakke et al., 2024, s. 46). Konseptet med grønn veiledning ser på karriereveiledning som å ha en avgjørende rolle i forberedelsen og støtten til innbyggerne når de engasjerer seg i den bredere grønne omstillingen. En slik oppgave er utenfor det de tradisjonelle teoriene og praksisene knyttet til karriereveiledning er utviklet for å adressere. Derfor krever utviklingen av grønn veiledning utvikling av ny tenkning og metoder som kan anerkjenne det komplekse landskapet av grønne jobber, anstendig arbeid og sosial rettferdighet, og tenkning om hvordan de forholder seg til verdibaserte karrierevalg er sentrale deler (Bakke et al., 2024, s. 7). I prosjektet Exploring Green Guidance ser forskerne på karriereveiledning og hvordan det

kan være en del av en bredere løsning på problemet med miljøødeleggelser og klimaendringer. De erkjenner at grønn veiledning ikke kan løse disse problemene alene, og at det er en aktivitet som er dypt forankret i utdannings- og sysselsettingspolitikken i de fleste land, men de tror at den kan spille en viktig rolle i å løse disse problemene (Bakke et al., 2024, s. 7).

Bakke et al. presenterer flere anbefalinger som bør vurderes ved utvikling av modeller for grønn veiledning. For det første bør grønn veiledning baseres på solide bevis som viser at miljøendringer er reelle, pågående og forverres over tid. For det andre er det viktig å erkjenne at bekymringer for miljøendringer og viljen til å handle i møte med disse utfordringene er nært knyttet til individers bredere identitet, inkludert deres politiske og moralske overbevisninger samt deres tro på miljøet. Karriereveiledere og lærere i faget utdanningsvalg må være i stand til å støtte elever i å håndtere de emosjonelle og psykologiske utfordringene som oppstår som følge av miljøendringer (Bakke et al., 2024, s. 5).

Plant fremhever et eksempel fra Canada, hvor klimaendringer og karriereveiledning, tematisk, er samlet i karriereutdanningsprogrammer som tar utgangspunkt i barnas stemmer. Maggi (2019) som er forsker på disse programmene konkludere med at:

«Studentene vil lære om karrierene de selv interesserer seg for, hvilken rolle slikt arbeid vil spille i det større bildet av planetarisk helse, og de vil bli rådet til å reflektere over hvordan deres profesjonelle valg kan gjøre denne planeten sunnere» (Plant, 2020, s. 4).

Grønn veiledning kan ikke bare vektlegge miljøspørsmål, men må også kunne trekke på grønn arbeidsmarkeds-informasjon. Denne formen for veiledning reiser en rekke etiske spørsmål som utøvere sannsynligvis vil trenge hjelp til å jobbe gjennom (Bakke et al., 2024, s. 5- 6). Disse anbefalingene gir et viktig rammeverk for å utvikle effektive og meningsfulle modeller for grønn veiledning, som tar hensyn til både de faktiske miljøutfordringene og de personlige aspektene ved elevenes liv. Overgangen fra karriererådgivning til grønn veiledning krever at karriereutøvere forplikter seg etisk til å ta disse aspektene i betraktning når de møter nye klienter, men det krever ikke at de fundamentalt revurderer ferdighetene sine (Rochat, 2024, s. 17).

Montt et al. (2018) argumenterer for at økonomisk aktivitet og arbeid ikke kan forstås isolert fra konteksten de finner sted i, inkludert det naturlige miljøet. Foringelsen av naturen påvirker arbeidslivet, og arbeidet mot bærekraft vil forstyrre arbeidslivet og føre til en strukturell transformasjon (Bakke et al., 2024 s. 15). Dette skaper muligheter for å fremme anstendig arbeid gjennom faget utdanningsvalg og dybdelæring vil være essensielt for hva elevene sitter igjen med.

Karriereteorier med vekt på utvikling og læring går bort fra det objektive selvet og fokuserer i stedet på det subjektive selvet. Konstruktivistiske karriereteorier, som Savickas' "Career Construction Theory", trekker dette enda lenger ved å beskrive utviklingen av selvet som et prosjekt. Han mener at selvet er en framvoksende bevissthet som er kulturelt skapt, sosialt konstituert og fortalt gjennom språket, og understreker dermed omgivelsenes betydning for konstruksjonen av selvet (Veilederforum). Savickas bygger sin teori på tre sammenhengende deler som omhandler betydningen av individ-miljø-interaksjoner og konstruksjonsprosesser som binder erfaringer, begivenheter og relasjoner i individets karriere sammen til en meningsfull historie (Højdal & Poulsen, 2012, s. 215). Han har et konstruktivistisk perspektiv på de klassiske elementene i en karriereteori, som individuelle forskjeller, personlige utviklingsoppgaver og individets motivasjon. Disse tre elementene danner en overordnet ramme som representerer karrierevalgets hva, hvordan og hvorfor. Svarene de gir, oppfatter han også som grunnleggende sosiale konstruksjoner. Han mener at personlighetstrekk og -typer er sosialt konstruert og ikke kan betraktes som statiske eller uforanderlige.

Basert på Supers teori beskriver Savickas utviklingsprosessene som finner sted i interaksjon mellom flere kontekstuelle faktorer. At karrierer er et produkt av personlige konstruksjoner, utgjør en sentral byggestein i hans arbeid. Med tanke på begrepet karrierekonstruksjon refererer han til epistemologisk konstruktivisme, med antagelsen om at vi konstruerer representasjoner av virkeligheten gjennom vår forståelse av den. Karrierekonstruksjon er en prosess, og personlige konstruksjoner blir til i en spesifikk sosial sammenheng (Højdal & Poulsen, 2012, s. 216). Å anskue karriereutvikling og -valg i et konstruktivistisk og kontekstuellt perspektiv innebærer i hans teori at veiledning bør rette oppmerksomheten mot individets subjektive fortolkning av seg selv og omverdenen, samt de sosiale interaksjonene som har betydning for hvordan mening "forhandles". Savickas' forståelse av de kontekstuelle faktorenes betydning for individers karriereutvikling er en viktig del av hans

teori. Han mener at individuell utvikling igangsettes av individets behov for å omstille og tilpasse seg til et miljø i konstant endring. Individet har en aktiv rolle i denne prosessen, og karrieren blir konstruert. Savickas mener at andre karriereutviklingsmodeller betrakter karriereatferd som et motsvar på samfunnsmessige krav eller som en reaksjon på bestemte sosiale oppgaver. Individets utviklingsløp må forstås i forhold til kontekstene og omstendighetene som danner rammen for dette, for eksempel gjennom måten mening og forståelse dannes på og i sosiale relasjoner. Utviklingsorientert kontekstualisme innebærer dermed at utvikling skjer gjennom samspillsprosesser mellom individets væremåte og handlinger, samt de kontekstuelle mulighetene og begrensningene. Individet blir formet av konteksten, men bidrar også selv til å forme den. Savickas påpeker at rådgivere må gjenkjenne en "plastisitet" i elevenes utvikling. Dette innebærer blant annet å anerkjenne potensialet til forandring hos eleven, men også i konteksten. Rådgivere må betrakte elever som produsenter av egen utvikling og hjelpe dem med å bli mer bevisste på hvordan de kan påvirke denne utviklingen (Højdal & Poulsen, 2012, s. 217-218).

Donald Super ville kalt dette å virkeliggjøre sin selvoppfattelse i yrkesvalget. Supers karriereregnbue, som beskriver livsstadier og livsroller, er en forklaringsmodell som kunne vært tatt i bruk her. Denne teorien er et eksempel på hvordan karriereutvikling og karriereveiledning også kan beskrives som en form for «livsveiledning». Savickas ville kanskje ha utfordret meg til å bruke Life Design i denne situasjonen – hvor oppmerksomheten rettes både mot veisøkers fortid og nåtid – for å skape retning for framtiden.

Savickas opererer med to variabler, selvet og samfunnet som påvirker hverandre. Gjennom å løse personlige utviklingsoppgaver som oppstår i spillet mellom disse to, konstruerer eleven fortellinger som binder dens karrierehistorie sammen. Den enkelte elevs karrierekonstruksjon skjer gjennom utviklingsprosesser påvirket av tid og rom, samt konteksten disse foregår i (Højdal & Poulsen, 2012, s. 221). De ulike rollene som eleven tar på seg eller spiller former utviklingsoppgavene eleven møter og bidrar til konstruksjon av elevens selvoppfattelse.

Ifølge Savickas initieres karrierebyggingsprosessen av individets miljø, som påvirker hvordan livet skal leves og hvordan ulike roller skal fylles. Når en elev innehar en posisjon i samfunnet, for eksempel i en arbeidssituasjon, skjer det en gjensidig tilpasning gjennom forhandlinger mellom de kulturelt betingede forventningene og de mulighetene og

begrensningene som finnes i denne situasjonen. Dersom forhandlingene mellom de individuelle og miljømessige faktorene lykkes, vil elevens tilpasning samsvare med elevens nåværende selvoppfatning og kravene i den spesifikke arbeidsrollen. Karriereutvikling vil da finne sted.

Savickas beskriver denne prosessen som uendelig og utvikler seg på forutsigbare måter, ettersom de ulike karriereveiene er sosialt konstruerte og formet av lokale situasjoner. I sin forståelse av stadiene tar Savickas utgangspunkt i Supers modell og hans forståelse av hvordan sosiale aspekter former en elevs karriereutvikling. Fokus ligger på de endringene som skjer i elevenes mål gjennom fem livsfaser. Utviklingsoppgavene som kjennetegner hvert stadium i modellen, er inspirert av forventninger og krav fra omgivelsene eller fra individet selv, og oppfattes av den enkelte elev som karriereproblemer. Ved å løse disse utviklingsoppgavene oppnår eleven suksess, som danner grunnlag for videre utvikling og progresjon mot nye oppgaver.

Siden min undersøkelse er gjennomført på elever i 10. klasse, vil jeg kun presentere de to første av de fem stadiene i karrierekonstruksjonsprosessen (Højdal & Poulsen, 2012, s. 228-229). Eksempler på hvordan rådgiver og lærer i utdanningsvalg kan ta dette i bruk, ble presentert under 7.3. Karrierelæringsaktiviteter som kan tilpasses grunnskolen.

Karrierestadium 1, vekst (4-13 år), er essensielt for utviklingen av yrkesmessig selvoppfatning. På dette stadiet vil elevens utviklingsoppgaver sette søkelys på refleksjon og kontroll over, forståelse av og fortrolighet med karriererelaterte oppgaver. Oppgavene eleven løser bidrar til utvikling av holdninger, antagelser og kompetanser som rustet dem til å håndtere nye utviklingsoppgaver og bygge opp nødvendige ressurser.

I karrierestadium 2, utforskning (14-20 år), er hovedoppgaven å forene den indre og den ytre verden ved å oversette yrkespreferanser til karriereidentitet og å overføre denne til konkrete valg. I denne perioden forventes det at elever blir mer bevisste på hvem de er, og hva de kan tenke seg å bli, samtidig som samfunnet presenterer dem for oppgaven med å ta utdannings- og yrkesvalg. For å oppnå dette må elevene utforske både seg selv og mulige alternativer for å ta det passende valget som konstruerer deres karriere. Prosessen på dette stadiet innebærer tre karriererelaterte utviklingsoppgaver, hvor eleven gradvis flytter dagdrømmene til implementering av valget. Gjennom disse utviklingsoppgavene vil elevene kunne oversette sine yrkespreferanser til en klar karriereidentitet og ta konkrete valg som

støtter deres fremtidige karriereutvikling. Dette skjer ved det Savickas kaller krystallisering, spesifisering og aktualisering (Højdal & Poulsen, 2012, s. 231-232).

Bakke et al. henviser til forståelsen hos Määttä og Uusiautti (2020) som antyder at bærekraftig lykkeopplæring kan være nøkkelen til positiv utdanning og tilpasning til miljøfremmende atferd. Hvis menneskelig lykke og livstilfredshet er de veiledende prinsippene for bærekraftsutdanning, kan det gi et middel til å utdanne folk om måter å vurdere sitt eget og andres velvære på, samtidig som de husker bærekraftaspektet ved deres handlinger. Andre forfattere fokuserer også på rollen til emosjonelt engasjement for bærekraft i utdanning, for eksempel Skilling et al. (2023) og Pihkala (2020) tar for seg øko-angst gjennom utdanning. De hevder at lærere må starte med seg selv og erkjenne sine egne vanskelige tanker og følelser om emnet før de tar opp disse problemene med elevene. Skilling et al. (2023) presenterer et rammeverk med fem praksisområder som kan brukes til å adressere øko-angst i klasserommet. Disse er å erkjenne nød og frykt, skape et trygt rom for å håndtere øko-angst, fremme kritisk bevissthet, utvikle handlingsmuligheter og å konstruere realistiske løsninger i fellesskap. På lignende måte hevder Pihkala (2020) at det er viktig å validere disse følelsene og skape aktiviteter for å overveie dem, og bemerker at det er viktig å være klar over at øko-angst kan ta mange former og være konstruktiv eller ukonstruktiv på forskjellige måter. Nice et al. (2022) ser på skolerådgivere som en spesielt viktig ressurs for unge mennesker som opplever øko-angst (Bakke et al., 2024, s. 16).

Gati et al. (1996) bemerker at usikkerhet om fremtiden for jobber og arbeidsmarkedet kan hemme karrierevalg, og Krumboltz (2009) understreke at fremtiden til arbeidsmarkedet er usikker. Den økologiske krisen og strategier for å redusere karbonutslipp øker uforutsigbarheten, spesielt i sammenheng med digitalisering og automatisering, nevnes av Brynjolfsson & McAfee (2014). Det er derfor klokt å ta karrierebeslutninger basert på eksisterende alternativer og justere dem etter hvert som ting utvikler seg (Rochat, 2024, s. 10).

8. Konklusjon

Grønn veiledning er ikke en enkelt tilnærming, og derfor må en erkjenne at det finnes en rekke forskjellige måter å "gjøre" grønn veiledning på. Savickas retter oppmerksomheten mot økt samfunnsendring. Å mestre sin karriere handler for elevene om en kontinuerlig tilpasning til forandringer og mestring av de utfordringene dette gir. Savickas argumenterer for at tidligere metoder og teorier ikke nødvendigvis må forkastes, men heller kan anvendes for å utvikle et språk som systematisk lar elevene utforske og reflektere over sentrale hendelser og temaer i livet.

For å trekke konklusjoner av min forskning i denne masteroppgaven, vil jeg hente frem igjen min problemstilling: **Hvordan opplever elever karrierelæringsaktiviteter og karrierevalg mot en grønnere og bærekraftig fremtid, og hvordan kan dette tilrettelegges i faget utdanningsvalg?** Denne masteroppgaven bygger på sammenhengen mellom undervisning i faget utdanningsvalg og dybdelæring, og hvordan elever på ungdomstrinnet opplever karrierelæringsaktiviteter, resonans og yrkesvalg i forhold til bærekraftperspektivet. For å svare på problemstillingen har jeg fire forskningsspørsmål. Disse vil jeg i det følgende besvare ut ifra funn gjennom min empiriske undersøkelse, og i det følgende konkluderer jeg de tre første forskningsspørsmålene og funn i disse og knytter de opp mot forskningsspørsmål 4: *Hvordan kan undervisning om bærekraft i faget utdanningsvalg gjøre elevene forberedt for fremtiden?*

Forskningsspørsmål 1: *Hvilke karrierelæringsaktiviteter knyttet til bærekraftperspektivet gir best læringsutbytte i faget utdanningsvalg?*

Læringsaktiviteter som inngår i karriereveiledning, kan inneha en bred vifte av former og trekke på mange forskjellige teoretiske tradisjoner. Mine funn indikerer at karrierelæringsaktiviteter knyttet til bærekraftperspektivet er utforskning, problemfokusering og ønske om å lære ferdigheter er utgangspunktet for elevenes karrierelæringsaktiviteter. Oppgaven utforsker hvordan ulike faktorsyn blant elever påvirker deres karriereveiledning og identitetsutvikling. Ved å bruke Savickas' teori om karrierekonstruksjon, identifiseres tre atferdsstrategier: informasjonsbasert, normativ og unnvikende stil. Elever med faktorsyn 1 og 2 benytter en informasjonsbasert tilnærming, hvor utforskning og problemløsning er sentrale. Faktor 3 viser et sterkt engasjement for bærekraft og har klare mål, mens elevene i

faktor 4 viser en unnvikende stil, preget av usikkerhet og manglende relevans i utdanningsvalg.

Videre understrekes viktigheten av bærekraftig utvikling i læreplanen, hvor elever skal utvikle kompetanse til å ta ansvarlige og etiske valg. Forskning viser at grønn veiledning er underrepresentert i karriereveiledning, noe som kan påvirke elevers opplevelse av relevans og læringsutbytte. Dybdelæring, som innebærer forståelse og bruk av kunnskap i nye situasjoner, fremheves som en viktig læringsstrategi for å oppnå meningsfulle valg i utdanning og karriere., som støttes av faktorene 1, 2 og 4 i min forskning.

Barrierer for grønn veiledning inkluderer mangel på klarhet, modeller og ressurser. For å forbedre karriereveiledningen og gjøre den mer relevant for bærekraftige karrierer, må disse barrierene adresseres. Elever med faktorsyn 3 og 4 kan spesielt dra nytte av bedre tilrettelegging og karrierelæringsaktiviteter som fremmer grønn veiledning og dybdelæring. Faktor 4 ønsker å vite om yrker er nyttige for å bidra til bærekraft og miljøbevissthet.

Forskningsspørsmål 2: Hvilken opplevelse har elevene med tanke om at de skal bidra for å nå bærekrafts målene?

I kap. 7.1.2. diskuterer jeg hvordan resonans, eller følelsen av å være i harmoni med verden, er viktig for menneskers eksistensielle og poetiske opplevelser. Rosa argumenterer for at resonans er knyttet til våre verdier, og når disse verdiene ikke blir møtt, kan det føre til en følelse av fremmedgjøring og tap av mening. Dette gjelder spesielt for elever med ulike faktorsyn, hvor noen opplever konflikt med sine verdier, noe som kan føre til endring i verdier eller resonansopplevelser.

Videre beskriver oppgaven hvordan Savickas' teori om karrierekonstruksjon understreker viktigheten av å utvikle motstandsdyktighet og strategier for å håndtere utfordringer i karrieren. Elever som ikke har utviklet disse strategiene, kan oppleve karriereubesluttsomhet og manglende evne til å treffe valg, noe som kan forsterkes av frykt for å bidra til en bedre verden.

Opgaven peker også på hvordan klimaendringer og øko-angst påvirker unge mennesker, og hvordan utdanningssystemet kan hjelpe dem med å håndtere disse følelsene gjennom ulike

praksisområder. Distansering og distraksjon er strategier som unge bruker for å håndtere bekymringer knyttet til klimaendringer.

Samlet sett understreker oppgaven viktigheten av å anerkjenne og håndtere følelsesmessige og eksistensielle utfordringer for å oppnå bærekraftige forhold til verden og en meningsfull karriere, men at faktor 4 skremmes av bærekraftstanken og faktor 1 skremmes noe.

Forskningsspørsmål 3: *Har elevene bærekraftstanken med når de skal gjøre et utdannings- eller yrkesvalg?*

Savickas' teori om karrierevalg setter søkelys på hvordan individer konstruerer sin karriere gjennom å tolke og fortelle sin livshistorie. Karriereutvikling er en kontinuerlig prosess hvor individer skaper mening og retning i sine karrierer ved hjelp av narrative tilnærminger. Teorien bygger på "utviklingsorientert kontekstualisme", som understreker behovet for støtte til å håndtere forandringer og konstruere nye forståelser av seg selv og sine muligheter.

Savickas foreslår veiledningsaktiviteter som tar utgangspunkt i individets subjektive fortolkning av sin livshistorie. Disse aktivitetene kan være nyttige for alle faktorsynene, både de som allerede vet hvilken jobb de ønsker, og de som ønsker å lære om yrker og ta meningsfulle valg. Veiledningen skal hjelpe individer med å utvikle og fremme deres selvoppfattelse i den kulturelle konteksten de befinner seg i, og støtte dem i å konstruere nye karriereveier.

Narrativer er sentrale i sosialiseringen inn i yrkesroller og videre karriereutvikling. Gjennom narrativ karriereveiledning får individer hjelp til å se sammenhengen i egen historie og hvordan fortid, nåtid og fremtid henger sammen. Karriereveiledere hjelper individer med å utforske og reflektere over sine erfaringer, verdier og mål, og hvordan disse kan innpasses i deres karrierevalg.

Tidligere metoder og teorier fortsatt kan brukes for å forme et språk som hjelper individer å nærme seg viktige hendelser og temaer i livet på en systematisk måte. Karriereveiledning skal støtte individer i å forstå og navigere sine karriereveier, noe som fører til mer meningsfulle og tilfredsstillende karrierebeslutninger.

Plant (2023) argumenterer for at det å jobbe for en grønnere fremtid kan avfeies som utopisk, men at slikt arbeid har potensial til å transformere verden og skape utopier. Plant (2020, s. 6) oppsummerer det slik: «Grønn veiledning er proaktiv, spørrende, undersøkende, refleksiv og menneskesentrert i egentlig forstand: den flytter karrierebeslutninger til en høyere tone av personlig engasjement, samfunnsengasjement og meningsfullhet» (Bakke et al., 2024, s.21).

9. Videre forskning

Jeg vil nå komme tilbake til kunnskapsministerens presentasjon av Stortingsmelding 34, som jeg omtalte i innledningen til denne masteroppgaven. Målsettingen her en mer praktisk skole, mer effektiv læring, mer motiverte elever og økt opplevd trivsel. Regjeringens vurdering av igangsettingen av utprøving av ulike modeller for samarbeid mellom forskjellige instanser skal bidra til å styrke karriereveiledningen samt utdannings- og yrkesrådgivningen. På oppdrag fra Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse skrev Holm-Nordhagen, Holth Mathiesen og Buland rapporten «Nye ambisjoner for karriereveiledning i skolen» (Holm-Nordhagen et al., 2022, s. 31). Praksisfeltet ønsker at karriereveiledningen i skolen skal være en helhetlig og sammenhengende innsats fra ulike ressurspersoner i skolen. En slik tilnærming kan bidra til en opplevelse av sammenheng og relevans hos elevene, spesielt med tanke på grønn veiledning. Holm-Nordhagens modell for tverrfaglig samarbeid kan være et godt alternativ for å forbedre dette, og være noe som kan forskes videre på.

Det fremvoksende feltet innen grønn veiledning har ennå ikke fullt ut identifisert de utfordringene som kan oppstå når man vurderer både økologiske og menneskelige behov i karrierestyring. Videre har det ikke blitt utviklet spesifikke intervensjoner for å håndtere disse utfordringene. For å adressere dette gapet, kan en anvende en revidert versjon av Gati et al. (1996) sin taksonomi for karrierebeslutningsprosesser. Denne tilnærmingen vil bidra til å identifisere de problemene individer kan møte når de forsøker å styre karrieren på en måte som eksplisitt realiserer både økologiske og menneskelige faktorer (Rochat, 2024, s. 3).

Klimaendringer påvirker karrierer på flere måter og i det følgende vil det kunne være aktuelt å se forskningen min opp mot hvordan klimaendringer påvirker hvordan individer tenker på og planlegger sine karrierer i forhold til økt bevissthet om viktigheten av bærekraftige karrierevalg. Når det gjelder ungdom, selv om de i en undersøkelse rapporterte et lavere gjennomsnittlig nivå av øko-angst, forble nivået relativt høyt, spesielt blant jenter. En av de mest nyttige måtene å hjelpe dem med å håndtere øko-angst kan være å oppmuntre dem til å se nærmere på hvordan de kan ta hensyn til økologiske problemer i planleggingen av sin fremtidige karriere og personlige liv (Mallet, 2024). Kjønnsperspektivet har jeg ikke vurdert i min forskning, og dette kan det forskes mer på. En nærmere undersøkelse om foreldrenes yrke og sosioøkonomiske posisjon kunne vært gjort og om det vil være en sammenheng med et bærekraftig yrkesvalg. Dette fordi det i svært mange tilfeller vil være sterkt forbundet

med de unges egne ønsker og drømmer om yrke og framtidig posisjon. I tillegg vil de i mange tilfeller kunne fungere som døråpnere og faktiske ressurser på vei inn i arbeidslivet (Hyggen & Gjerustad, 2013, s. 5). Et sentralt spørsmål i store deler av samfunnsvitenskapene, har vært om på hvilken måte sosioøkonomisk bakgrunn påvirker yrkesmessige aspirasjoner, ambisjoner og karriere, men ikke i forhold til bærekraftperspektivet. Ifølge Bourdieu påvirker personers sosioøkonomiske bakgrunn deres habitus, som igjen virker inn på hvordan de tenker og handler. Habitus forstås gjerne som tillærte tanke-, atferds- og smaksmønstre. Ungdoms beslutninger med hensyn til utdanningsvalg og karriere styres av denne habitusen. På denne måten tenderer ungdom mot å velge yrker som er relativt like foreldrenes yrker fordi dette oppleves som naturlig og riktig (Hyggen & Gjerustad, 2013, s.5). Noe som derfor er interessant er om det vil være samsvar med faktorsynene og foreldrenes yrkesbakgrunn med tanke på bærekraftperspektivet?

Jevnaldrende og venner er også viktige i prosessen med å gjøre valg. Man sammenligner seg med og måler seg mot jevnaldrende, i tillegg deler man informasjon og drømmer om framtiden. Man vet at jevnaldrende er sentrale med hensyn til utvikling og etablering av normer og verdier (Hyggen & Gjerustad, 2013, s. 5). Miljøhensyn innebærer å tenke på både sin egen og andres fremtid, og kan knyttes til sosial rettferdighet, miljømessig velvære, bærekraftig ressursbruk, og bevaring av en sunn planet for fremtidige generasjoner.

Å vurdere positive og individuelt tilfredsstillende måter å bidra til samfunnet på som ikke bare måles i penger, er viktig (Blustein, 2006, 2011). Akkurat som grønn veiledning må ivareta bredere økologiske bekymringer, må karrierepraksis ta hensyn til individuelt velvære, organisatorisk velvære, samfunnets velvære og planetens velvære. Miljøhensyn er bekymringer ikke bare for ens egen fremtid, men også for andres fremtid og kan knyttes til rettferdighetsinstitusjoner, sosial rettferdighet, miljømessig velvære, gunstig utnyttelse av ressurser og bevaring av en sunn planet og miljø for fremtidige generasjoner (Di Fabio & Bucci, 2016, s. 2). Grønn positiv veiledning (Di Fabio, 2016) understreker viktigheten av å designe sin egen fremtid på grunnlag av bærekraftig utvikling og karrierer, og også ta hensyn til andres og planetens fremtid (Di Fabio & Bucci, 2016, s. 2). Dette perspektivet har jeg ikke studert i min forskning, men det vil være interessant å finne ut om hva elever tenker om spenninger mellom miljøhensyn og spørsmål om sosial rettferdighet. Karrieremodenhet og valg av utdanning eller yrke som kan relateres til bærekraft, er også et tema det går an å

forske videre på. Hos Savickas er karrieremodenhet et psykososialt begrep som angår individets grad av karriereutvikling i løpet av sin levetid (Højdal & Poulsen, 2012, s. 220). Karrierekonstruksjonsprosessen igangsettes av omgivelsenes forventninger til hvordan individet bør leve sitt liv eller hvordan ulike roller bør fylles (Højdal & Poulsen, 2012, s. 228). Hvilke utviklingsoppgaver som beskriver hver stadier i hans modell, stimuleres av forventninger fra seg selv og fra omgivelsene og oppfattes av individet som karriereproblemer. Savickas modell bygger på fem stadier som påvirker karrierekonstruksjonsprosessene i forhold til målene: vekst, utforskning, etablering, mestring og løsrivelse. Det kunne vært interessant å høre hvordan elever tenker om sin karrieremodenhet og hvordan de tenker om påvirkning av utvikling av egne forutsetninger knyttet til å ta bærekraftige utdannings- og yrkesvalg. I forhold til karriereveiledning er noen mål sentrale. Dette gjelder å avskaffe fattigdom, innsats for god helse, utdanning, likestilling, anstendige jobber og mindre ulikhet (Buhl & Plant, 2023, s. 8). Til sammen viser dette at bærekraft omfatter alle sider av livet og at det dermed kan forskes på dette i forhold til om det kan bli så omfattende at det blir betydningsløst også hvis en tenker bærekraft i en videre forstand enn min forskning har tatt utgangspunkt i.

10. Litteraturliste

- Allgood, E. & Kvalsund, R. (2010). Q-metodologi, rådgivingsfeltet, delt subjektivitet og personer i relasjoner. I A. Thorsen & E. Allgood (Red.), *Q-metodologi: en velegnet måte å utforske subjektivitet* (s.39-46). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Bakke, I.B., Hooley, T., Lucas Casanova, M., Šprlák, T., Kavková, E., Košťálová, H., Ostroha, L. & Wrzosek, M. (2024). *Evidence on green guidance: A review of the literature. Exploring Green Guidance report#3*. <https://www.green-guidance.eu/wp-content/uploads/2024/07/EGG3-Literature-review.pdf>
- Buhl R. (2023) Karriereveiledning og bæredyktighet – mellom resonanstrang og accelerationstvang I R. Buhl & P. Plant (Red.), *Karriereveiledning og bæredyktighet* (s. 10- 34). Frydenlund.
- Buhl, R. & Plant, P. (Red.), *Karriereveiledning og bæredyktighet*. Frydenlund.
- Di Fabio A. & Bucci O. (2016). *Green Positive Guidance and Green Positive Life Counseling for Decent Work and Decent Lives: Some Empirical Results*. Psychology Section, Department of Education and Psychology, University of Florence, Firenze, Italy
<https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2016.00261/full>
- Dimsits, M. (2023) Kaldet til at redde verden. Potentialer og utfordringer i relation til kald, karriere og bæredyktighet I R. Buhl & P. Plant (Red.), *Karriereveiledning og bæredyktighet* (s. 35- 54). Frydenlund.
- Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, (2024, 02.02) *Karrierekompetanse og karrierelæring*. <https://hkdir.no/kvalitet-i-karriereveiledning/karrierekompetanse/karrierekompetanse-og-karrierelaering>
- Eliassen, A. N. (2020, 14.09). *Karriereteorier for vår postmoderne tid*. Veilederforum.
<https://veilederforum.no/artikler/serier/karriereteorier-var-postmoderne-tid>
- Fiske, J. & Berge, J-M. (2011, 04.08). *Yrkesvalgpsykologi – teoretiske modeller og kliniske problemstillinger*. Utgave 8. s. 751-757. Psykologtidsskriftet. <https://www.psykologtidsskriftet.no/artikkel/2011as08ae-Yrkesvalgpsykologi---teoretiske-modeller-og-kliniske-problemstillinger>
- Fossvik T. S. (2023 21. juni). *Bærekraftig karriereveiledning for individ og samfunn*. KarrieresenterØstfold.
- Gilje, T.M. (2024). *Om dybdelæring i videregående skole*, Nasjonalt lesesenter.
<https://uis.no/nb/nasjonalt-lesesenter/om-dybdelaering-i-videregaende-skole>
- Gilje, Ø., Landfald, Ø. F. & Ludvigsen, S. (2019, 08.10). *Dybdelæring – historisk bakgrunn og teoretiske tilnærminger*. Utdanningsnytt. <https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-forskning-pedagogikk/dybdelaering--historisk-bakgrunn-og-teoretiske-tilnaerminger/171562>
- Gravås, T. F. & Gaarder, I. E. (2011). *Karriereveiledning*. Universitetsforlaget.
- Haug, E.H. (2018). *Karrierekompetanser, karrierelæring og karriereundervisning. Hva, hvorfor hvordan for hvem og hvor?* Fagbokforlaget.
- Hickman C, E, Pihkala P, Clayton S, Lewandowski RE, Mayall EE, Wray B, Mellor C, van Susteren L.Lancet (2021) Young People's Voices on Climate Anxiety, Government Betrayal and Moral

- Injury: A Global Phenomenon. Planet Helse. desember 2021; 5(12):E863-E873.
DOI: [10.1016/S2542-5196\(21\)00278-3](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(21)00278-3) Holm-Nordhagen, A., Holth Mathiesen, I & Buland, T. (2021) *Nye ambisjoner for karriereveiledning i skolen Et utviklingsarbeid i samarbeid med praksis*. NTNU Samfunnsforskning AS
- Holt Mathisen, I., Holm-Nordhagen, A. & Buland, T. (2024, 29.02). *Vet elever nok til å ta et fattet valg om «hva de vil bli når de blir store?»* Utdanningsnytt.no. <https://utdanningsnytt.no/anne-holm-nordhagen-ida-holth-mathiesen-karriereveiledning/vet-elever-nok-til-a-ta-et-fattet-valg-om-hva-de-vil-bli-nar-de-blir-store/392095>
- Hooley, T., Lucas Casanova, M., & Šprlák, T. (2024). Practitioners' perspectives on green guidance: An international survey. Exploring Green Guidance, <https://www.green-guidance.eu/wp-content/uploads/2024/07/EGG2-Survey.pdf>
- Hyggen & Gjerustad. (2013). Knuste drømmer? Aspirasjoner, yrkeskarriere og mental helse fra ung til voksen. I T. Hammer & C. Hyggen (Red.), *Ung voksen og utenfor: mestring og marginalitet på vei til voksenliv*, (s. 70 – 85). Gyldendal Norsk Forlag AS.
<https://eu01.alma.exlibrisgroup.com/leganto/readinglist/citation/4797516840002214/file/viewer>
- Højdal, L. & Poulsen, L. (2012). *Karrierevalg. Teorier om valg og valgprosesser*. 2. utg. 5.opplag. Schultz.
- Jynge, J. S. B. (2021). *Karrierelæring i høyere utdanning: Studenters utvikling av karrierekompetanse og mestringstro gjennom praksisnær undervisning*. Masteroppgave. Fakultet for helse- og sosialvitenskap. Høgskolen i Innlandet.
- Karrieresenter Østfold. *Vi konstruerer vår karriere gjennom måten vi fortolker og forteller vår livshistorie— Mark L. Savickas. Vi konstruerer vår karriere gjennom måten vi fortolker og forteller vår livshistorie - Karrieresenter Østfold*
- Kjærgård, R. & Plant, P. (2018). *Karriereveiledning for individ og samfunn*. Gyldendal.
- Kleppestø, K. H. & Røyset, R. J. (2024). *Min framtid 2024- arbeidsbok i utdanningsvalg*. Pedlex.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.
- Kunnskapsdepartementet. (2019). *Læreplan i utdanningsvalg (UTV01-03)*. Fastsatt som forskrift.
- Kvalsund, R. & Allgood, E. (2010). Kommunikasjon som subjektivitet i en skoleorganisasjon. I A.A. Thorsen og E. Allgood (Red.), *Q-metologi. En velegnet måte å utforske subjektivitet* (s. 47-81). Tapir akademisk forlag.
- Mallet, P. (2024) Utviklingen av øko-angst gjennom mellombarndommen og ungdomsårene. *Psykologi*, 15, 1697-1709. DOI: [10.4236/psych.2024.1511099](https://doi.org/10.4236/psych.2024.1511099).
- Meld. St. 14 (2022–2023). *Utsyn over kompetansebehovet i Norge*. Kunnskapsdepartementet. [Meld. St. 14 \(2022–2023\) - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-14-2022-2023)
- Meld. St. 34 (2023–2024). *En mer praktisk skole— Bedre læring, motivasjon og trivsel på 5.–10. trinn*. Kunnskapsdepartementet. [regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-34-20232024/id3052898/?ch=1](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-34-20232024/id3052898/?ch=1) [Meld. St. 34 \(2023–2024\) - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)
- NOU 2015: 8. (2015, 15. 06). *Fremtidens skole — Fornyelse av fag og kompetanser*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-8/id2417001/>

- Ojala, M. (2012). *Regulating worry, promoting hope: How do children, adolescents, and young adults cope with climate change?* I International Journal of Environmental & Science Education Vol. 7, No. 4, October 2012, 537-561.
- Plant P. (2023) Bæredyktighet, grønn veiledning og utopier I R. Buhl & P. Plant (Red.), *Karriereveiledning og bæredyktighet* (s. 140- 148). Frydenlund.
- Plant, P., (2020). *Paradigms under Pressure: Green Guidance*. Nordic Journal of Transitions Careers and Guidance 1(1):1-9. DOI:10.16993/njtcg.25
- Rochat, S., (2024, 14.02). "Green guidance": which interventions for which problems? /Accepted: 14 February 2024, International Journal for Educational and Vocational Guidance, <https://www.springerprofessional.de/green-guidance-which-interventions-for-which-problems/27672062>
- Ruud H. H. (2020, 01. 10). Fagprofilen: *Peter Plant*, Veilederforum.no, <https://www.veilederforum.no/artikler/serier/fagprofilen-peter-plant>
- Røise, P. (2022). *Faget utdanningsvalg – intensjoner og operasjonalisering En empirisk studie av dimensjoner av læreplanen i faget utdanningsvalg i ungdomsskole*. Doktoravhandling. Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap. Universitetet i Sørøst-Norge. <https://openarchive.usn.no/usn-xmlui/handle/11250/3019007>
- Røyse P. & Bjerkholt E., (2020), *Frigjørende deltakelse i en forsknings sirkel om faget utdanningsvalg*, Forskning og Forandring, vol 3, no. 1.
- Røyset. R. J. & Kleppetø. K. H. (2024). *Lærerveiledning til Min framtid*. Fagbokforlaget.
- Savickas, M., (u.å.). *Karriere konstruksjonsteori (CCT)*. <https://www.marksavickas.com/cct/>
- Størksen, I. (2012). *Hva er Q-metode og hvordan kan den brukes i psykologien?* Tidsskrift for Norsk psykologforening, 49(6), 566-570. <https://www.psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2012/06/hva-er-q-metodologi-og-hvordan-kan-den-brukes-i-psykologien>
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode* (4. utg.). Fagbokforlaget.
- Thomsen, R. Hooley T. & Sultana R.G. Social retfærdighet og karriereveiledning: 5 pejlemærker for en kritisk emancipatorisk tilgang I R. Buhl & P. Plant (Red.), *Karriereveiledning og bæredyktighet* (s. 55- 70). Frydenlund.
- Thorsen, A.A. & Allgood, E. (2010). *Q- metodologi. En velegnet måte å utforske subjektivitet*. Trondheim. Tapir Akademisk Forlag.
- Torbjørnsrud, M. (2024, 27.09). *Ny stortingsmelding foreslår å styrke karriereveiledningen i ungdomsskolen*. Veilederforum.no, <https://www.veilederforum.no/artikler/nyheter-og-omtaler/ny-stortingsmelding-foreslar-styrke-karriereveiledningen-i-0>
- Utdanningsdirektoratet. (2019 13.03). *Dybdelæring*. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/dybdelaring/>

Utdanningsdirektoratet (2017, 01.09) *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*.
<https://udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/2.5.3-barekraftig-utvikling>

Van Exl, J & de Graaf, G. (2005). *Q Methodology: A Sneak Preview*. Vrije Universiteit Amsterdam

Veilederforum (2022, 14. 07). *Ny læreplan for faget utdanningsvalg*. Veilederforum.

<https://veilederforum.no/artikler/nyheter-og-omtaler/ny-laereplan-faget-utdanningsvalg>

Watts, S. & Stenner, P (2012). *Doing Q-methodological research. Theory, method and interpretation*.

London: Sage.

Weidal, A. (2023, 16. 03) *Karrierelæring – fungerer det?* Veilederforum.no

<https://veilederforum.no/artikler/teori/karrierelaering-fungerer-det>

Wolf, A. (2010). Subjektivitet i Q-metodologi. I A. Thorsen & E. Allgood (Red.), *Q-metodologi: en velegnet måte å utforske subjektivitet* (s.23-37). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Vedlegg:

Vedlegg 1 Meldeskjema til Sikt

Vedlegg 2 Vurdering av behandling av personopplysninger fra Sikt

Vedlegg 3 Vil du delta i forskningsprosjektet, Samtykkeskjema

Vedlegg 4 Utsagn

Vedlegg 5 Faktorer fra KADE

Vedlegg 1: Meldeskjema til Sikt

Meldeskjema

Referansenummer
393775

Hvilke personopplysninger skal du behandle?

- Navn

Prosjektinformasjon

Tittel

Astrid Inga Vasaasen - Hvordan oppleves det for elever å velge et yrke etter FNs bærekrafts mål ?

Sammendrag

Ved bruk av Q-metode (sortering av utsagnskort) rangere opplevelse av valg av bærekraftige yrker i masteroppgave i karriereveiledning på Høgskolen i Innlandet. Få frem elevenes subjektive oppfattelse av å velge yrke basert på FNs bærekraftsmål.

Beskriv hva du skal forske på, og hvorfor du må behandle personopplysninger for å oppnå det angitte formålet

For å gi deltakelse av elever fra 15-18 år til å delta i min studie

Dersom personopplysningene skal behandles til flere formål, beskriv hvilke

Trenger godkjenning fra foreldre for at de skal delta i studien. Ellers vil jeg ikke bruke elevnavn i studien, kun fiktive navn

Ekstern finansiering

Ikke utfyllt

Akademisk nivå

Master

Kontaktinformasjon, student

Astrid Inga Vasaasen, astrid.inga.vasaasen@gmail.com, tlf: 47305961

Behandlingsansvar

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskolen i Innlandet / Fakultet for helse- og sosialvitenskap / Institutt for sosialfag og veiledning

Prosjektansvarlig

Ingrid Bårdsdatter Bakke, ingrid.bardsdatter.bakke@inn.no, tlf: 4761288516

Er behandlingsansvaret delt med flere institusjoner?

Nei

Utvalg 1

Beskriv utvalget

elever som går i 10. trinn i hamarregionen

Beskriv hvordan du finner frem til eller kontakter utvalget

Rekruttering fra rådgivernetverket jeg er en del av for elever som ønsker å delta i min studie

Aldersgruppe

15 - 16

Hvilke personopplysninger vil bli behandlet om utvalg 1?

- Navn

Hvordan innhentes opplysningene om utvalg 1?

Annet

Beskriv

Q-metode med rangering av forhåndslegede utsagn laget av meg som forsker

---

Lovlig grunnlag for å behandle alminnelige personopplysninger

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Hvem samtykker for barn under 16 år?

Foreldre/foresatte

Hvem samtykker for ungdom 16 og 17 år?

Ungdom

Samtykker pårørende eller verge på vegne av voksne personer som ikke kan samtykke selv?

Nei

Informasjon til utvalg 1**Mottar utvalget informasjon om behandlingen av personopplysningene?**

Ja

Hvordan mottar utvalget informasjon om behandlingen?

Skriftlig (papir eller elektronisk)

Informasjonsskriv

[samtykke - standard infoskriv.docx](#)

Tredjepersoner**Innhenter prosjektet informasjon om tredjepersoner?**

Nei

Dokumentasjon**Hvordan dokumenteres samtykkene?**

- Manuelt (papir)

Hvordan kan samtykket trekkes tilbake?

ved kontaktinformasjon til meg som forsker

Hvordan kan de registrerte få innsyn, rettet eller slettet personopplysninger om seg selv?

vil være anonyme skjemaer til innlevering

Totalt antall registrerte i prosjektet

1-99

Tillatelser**Vil noen av de følgende godkjenninger eller tillatelser innhentes?**

Ikke utfyllt

Sikkerhetstiltak**Vil personopplysningene lagres atskilt fra øvrige data?**

Ja

Hvilke tekniske og fysiske tiltak sikrer personopplysningene?

- Fortløpende anonymisering

Hvor blir personopplysningene behandlet?

- Maskinvare

Mottakere**Hvem har tilgang til personopplysningene?**

- Student (studentprosjekt)

Overføres personopplysninger til et tredjeland?

Nei

Avslutning

Prosjektperiode

01.03.2024 - 21.06.2024

Hva skjer med dataene ved prosjektslutt?

Data anonymiseres (sletter/omskriver personopplysningene)

Hvilke anonymiseringstiltak vil bli foretatt?

- Personidentifiserbare opplysninger fjernes, omskrives eller grovkategoriseres

Vil enkeltpersoner kunne gjenkjennes i publikasjon?

Nei

Tilleggsopplysninger

Karriereveiledning mot bærekraftige yrkesvalg: Elev i 2024. Arbeidstaker i 2034. Jeg er interessert i å oppnå større innsikt om elevers subjektive opplevelse av å ta valg, spesielt om et bærekraftig yrkesvalg. Jeg ønsker også å bidra til en større bevisstgjøring rundt ulike tilnærminger innenfor faget utdanningsvalg og tilegne mer kunnskap om hvordan faget utdanningsvalg kan tilrettelegges for å ivareta elevers behov for tilnærminger i valg av yrke. Som skolens rådgivere har jeg en viktig rolle i det norske utdanningssystemet, og karriereveiledning er et bidrag inn i løsningen på mange utfordringer både for individ, skole og samfunn. Intensjonen er å se med elevenes øyne hva det innebærer å velge bærekraftig. Bakgrunn Forskning har vist at unge mennesker over hele verden opplever stor bekymring når de tenker på klimaendringene, hovedsakelig fordi de føler seg usikre på fremtiden. Felles for de langsiktige samfunnsutfordringene er at håndteringen av dem stiller store krav til kompetanse, kunnskap og innovasjon. Dette krever en gjennomgripende omstilling i norsk arbeids- og samfunnsliv og stiller økte krav til utdanningssektoren (Meld. St. 14 (2022–2023)). En grønn omstilling påvirker arbeidsmarkedet og arbeidslivet på flere måter. Den skaper behov for nye jobber og ny eller endret kompetanse i eksisterende jobber. Grønn omstilling kan også redusere behovet for noen jobber. I tillegg er et endret arbeidsmarked og arbeidsliv både en konsekvens av, og en forutsetning for, grønn omstilling. Ulike politiske mål vil på ulike måter bidra til å møte disse behovene. Kompetanse for grønn omstilling En gjennomgang av forskningslitteratur og arbeidslivets kompetansebehov knyttet til miljø- og klimautfordringer, rapport 2023:5. På grunn av begrepets subjektive betydning, mener jeg at Q-metoden er et godt valg av forskningsmetode for denne oppgaven, da deltagerne får muligheten til å gi begrepet den betydningen de selv mener er passende. Når jeg videre bruker begrepet bærekraft eller yrkesvalg i denne oppgaven, vil det altså bety de utfordringer som deltagerne opplever som store utfordringer.

Andre vedlegg

[samtykke - standard infoskriv.docx](#)

[Fishers balanserte blokkdesign.xlsx](#)

Vedlegg 2: Vurdering av behandling av personopplysninger fra Sikt

Vurdering av behandling av personopplysninger

Skriv ut

08.04.2024

Referansenummer

393775

Vurderingstype

Standard

Dato

08.04.2024

Tittel

Astrid Inga Vasaasen - Hvordan oppleves det for elever å velge et yrke etter FNs bærekrafts mål ?

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskolen i Innlandet / Fakultet for helse- og sosialvitenskap / Institutt for sosialfag og veiledning

Prosjektansvarlig

Ingrid Bårdsdatter Bakke

Student

Astrid Inga Vasaasen

Prosjektperiode

01.03.2024 - 21.06.2024

Kategorier personopplysninger

- Almennelige

Lovlig grunnlag

- Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 21.06.2024.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN Sikt har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket. Vi har nå vurdert at du har lovlig grunnlag til å behandle personopplysningene. FORELDRE SAMTYKKER FOR BARN Prosjektet vil innhente samtykke fra foresatte til behandlingen av personopplysninger om deres barn. UNGDOM OVER 16 ÅR SAMTYKKER SELV Prosjektet vil innhente samtykke fra mindreårige til behandling av personopplysninger. Vår vurdering er at barn over 15 år kan samtykke selv til behandling av alminnelige personopplysninger, og at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan

dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER Det er institusjonen du er ansatt/student ved som avgjør hvordan du må lagre og sikre data i ditt prosjekt og hvilke databehandlere du kan bruke. Husk å bruke leverandører som din institusjon har avtale med (f.eks. ved skylagring, nettspørreskjema, videosamtale el.). Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). MELD VESENTLIGE ENDRINGER Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Se våre nettsider om hvilke endringer du må melde: <https://sikt.no/melde-endringer-i-meldeskjema> OPPFØLGING AV PROSJEKTET Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. I langvarige prosjekter vil vi ta kontakt hvert annet år for å minne om at eventuelle endringer må meldes. Lykke til med prosjektet!

Vedlegg 3: Vil du delta i forskningsprosjektet, Samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet

Karriereveiledning mot bærekraftige utdannings- og yrkesvalg:

Elev i 2024. Arbeidstaker i 2034.

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å oppnå større innsikt i elevers opplevelse av å ta valg, spesielt med tanke på yrkesvalg innen bærekraft. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Jeg ønsker også å bidra til en større bevisstgjøring rundt ulike aktiviteter innenfor faget utdanningsvalg og tilegne mer kunnskap om hvordan faget utdanningsvalg kan tilrettelegges for å ivareta elevers behov når de tar valg av utdanning og yrke.

Mitt navn er Astrid Inga Vasaasen, er år og masterstudent i karriereveiledning ved Høgskolen i Innlandet. Jeg skriver nå min avsluttende masteroppgave, og planlegger innlevering i januar 2025. Problemstillingen for oppgaven er som følger: «Hva innebærer det for 10. klasseelever å ta et bærekraftig yrkesvalg?».

Til dette prosjektet har jeg valgt å bruke en Q-metodisk tilnærming, som er en velegnet forskningsmetode for å forske på nettopp subjektive (personlige) opplevelser omkring ett gitt tema. For å få til denne mastergradsundersøkelsen trenger jeg ca. 50 elever til å sortere ca. 36 utsagn ut ifra en instruksjonsbetingelse. Sorteringen regner jeg med at vil ta ca. 45-60 minutter å gjennomføre. Jeg er som forsker underlagt taushetsplikt og all informasjon som innhentes vil behandles konfidensielt og navn lagres adskilt fra datamaterialet i prosjektperioden. Kun jeg og veileder har tilgang til personopplysninger. Du som informant står fritt til å trekke deg på ethvert tidspunkt uten å oppgi grunn frem til oppgaven er levert. Om dette er tilfelle, vil all informasjon om deg slettes umiddelbart. I publiseringen av masteroppgaven vil det selvfølgelig ikke være mulig å identifisere deltagerne i studien.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen i Innlandet, avdeling Lillehammer er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Til dette prosjektet har jeg valgt å benytte meg av mine rådgiverkollegaer i rådgivernetverket jeg er koordinator for, slik at jeg kan nå flere 10. klassinger og få et bredere utvalg for at jeg skal kunne få svar på min problemstilling. Du har nå tatt et valg av utdanningsprogram i videregående skole og er ferdig med faget utdanningsvalg i grunnskolen. Du vil derfor ha mange tanker om din fremtid. I denne mastergradsundersøkelsen trenger jeg ca. 50 elever til å sortere 36 utsagn ut ifra en instruksjonsbetingelse. Dette settes inn i ett graderingsystem som sier noe om hvor enig og uenig elevene er i utsagnene. Sorteringen regner jeg med at vil ta ca. 45-60 minutter å gjennomføre. Nærmere instruksjoner vil bli gitt under sorteringen, da jeg vil være til stede.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du rangerer 36 påstander etter en instruksjon om hvor enig og uenig du er i utsagnene. Dette kalles Q-metode. Utsagnene beskriver læringsaktiviteter i faget utdanningsvalg, og hvilke meninger elever har om bærekraftige yrkesvalg. Jeg ønsker å finne ut hva 10. klassinger synes er gode læringsaktiviteter for å lære om hvordan en kan ta valg basert på tanken om bærekraftige utdannings- og yrkesvalg. Når du har rangert påstandene, vil jeg samle disse inn og registrere disse elektronisk. Ingen opplysninger om hvem du er, eller hva du personlig mener vil kunne komme frem i mitt prosjekt. Informasjonen om deg vil være anonym og vil ikke komme frem når masteroppgaven publiseres.

Prosjektet vil innhente samtykke fra mindreårige til behandling av personopplysninger. Vår vurdering er at barn over 15 år kan samtykke selv til behandling av alminnelige personopplysninger, og at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Forskning gjennomføres i forbindelse med undervisning, og jeg har i samråd med lærer lagge til rette for at de som ikke deltar får tilbud om et alternativt opplegg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Kun jeg og min veileder ved Høgskolen i Innlandet har tilgang til opplysningene. Du som informant står fritt til å trekke deg på ethvert tidspunkt uten å oppgi grunn frem til oppgaven er levert. Om dette er tilfelle, vil all informasjon om deg slettes umiddelbart.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes i januar 2025 og da vil alt datamaterialet bli slettet. Studiet er meldt til Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør. Sikt er en pålitelig leverandør av produkter og tjenester til norsk og internasjonal samfunnsutvikling gjennom forskning, innovasjon og entreprenørskap.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen i Innlandet har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene

- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskolen i Innlandet, avdeling Lillehammer ved Ingrid Bårdsdatter Bakke, høskolelektor ved Veiledningsstudiene ved Høgskolen i Innlandet, ingrid.bardsdatter.bakke@inn.no

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- Epost: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Astrid Inga Vasaasen
(Forsker/veileder)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet Karriereveiledning mot bærekraftige utdannings- og yrkesvalg: Elev i 2024. Arbeidstaker i 2034.

Jeg samtykker til:

- å delta i rangering av utsagn etter Q-metode
- at opplysninger om meg publiseres slik at jeg ikke kan gjenkjennes
- at min rangering av utsagn slettes etter prosjektslutt

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 4: Utsagn

- 1 Å ikke kunne beskrive egne styrker, egenskaper og interesser, og kunne se dette i sammenheng med utdannings- og yrkesønsker og bærekraft vil gjøre at mitt valg blir feil. Jeg synes det er deprimerende å høre om bærekrafts problematikken.
- 2 Utforsking av informasjon og å gjøre overveide valg gir meg en dypere forståelse for hva som engasjerer meg. Å kunne velge yrke som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet, passer ikke inn i min plan for utdanning og yrke for jeg vil i fremtiden gjøre nye valg.
- 3 Jeg liker å utforske utdannings-muligheter på varierte måter, se på ulike utdanningsveier og hvilke yrkesområder de kan føre til, med tanke på å kunne hjelpe med å nå FNs bærekrafts mål, men jeg blir skremt hvis jeg må hjelpe til for å redde planeten vår.
- 4 Å ikke kunne delta på arrangementer med skolen, hvor jeg har mulighet til å snakke med folk som har et yrke som er bærekraftig, vil gjøre at jeg ikke tar ett rett valg, selv om jeg ikke kommer til å velge et slikt yrke selv.
- 5 Hvilke yrker som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet er viktig for meg å vite mye om, selv om jeg skremmes av bærekraftstanken. Du skal ikke se bort fra at jeg kommer til å jobbe med nå FNs bærekrafts mål i et yrke i fremtiden.
- 6 Jeg tar et dårligere valg med tanke på utdanning og fremtidig yrke ved å ikke ha fokus på mine interesser og verdier i forhold til bærekraft, selv om jeg blir livredd for at jeg må bidra for at det skal bli bedre å leve på planeten vår.
- 7 Nå som jeg nærmer meg overgangen til videregående skole, reflektere jeg sjeldent over mine mål og ambisjoner, men utprøvingene i videregående skole gav meg gode forslag på hvilke yrker som jeg kan jobbe med bærekraft, selv om det er skummelt å tenke på at dette bør være en del av jobben jeg skal gjøre i fremtiden.
- 8 Jeg blir frustrert av å utforske yrker alene, fordi det er et uendelig hav av muligheter, så eg har trengt hjelp på skolen. Forventninger fra familie og venner gjør at jeg blir enda mer frustrert, og jeg føler meg ikke som rett person til å "redde verden".
- 9 Ved å ha gjennomført arbeidsuke eller jobbskygging har gitt meg en dypere forståelse for hva som engasjerer meg. Valg av et yrke som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet skremmer meg mye, men vil ikke styre mine fremtidsplaner.
- 10 Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller jobbskygging gir meg en dypere forståelse for hva som engasjerer meg. Å jobbe med FNs bærekrafts mål gir en overveldende følelse om å ikke kunne strekke til i fremtiden, men å ikke kunne bidrar til bærekraft og miljøbevissthet vil ikke passe inn i mine fremtids planer.
- 11 Gode diskusjoner i utdanningsvalg er svært nyttig for meg, selv om jeg ikke kommer til å ta et valg av utdanning og yrke basert på bærekraftstanken. Det blir for skremmende å tenke på for meg.
- 12 Å gjøre rede for hva og hvem som kan påvirke karrierevalg og hva dette har å si for mitt valg er spennende, men samtidig føler jeg at jeg blir redd og liten med tanke på å nå FNs bærekrafts mål, slik at jeg ikke kommer til å ha et yrke med fokus på bærekraft.
- 13 Jeg har alltid hatt interesse for bærekraft og dette er et felt jeg brenner for. Det er ikke viktig å undersøke hvilke yrker som bidrar til bærekraft, det er heller ikke relevant for det jeg har valgt på videregående
- 14 Det er ille å høre om hvordan verden kan bli, det hjelper ikke å utforske hvilke yrkesinteresser jeg har jeg må bare ta det utdanningsprogrammet jeg kommer inn på for jeg har ikke så gode karakterer.
- 15 Jeg blir ikke motløs og redd av å tenke på at jeg kan være med å nå bærekrafts målene, men yrkesutplassering eller jobbskygging har vært nyttig for meg. Valgt et utdanningsprogram i videregående skole vil gi meg mange muligheter.
- 16 For meg gir det ikke mening å jobbe aktiviteter på skolen i faget utdanningsvalg. Jeg blir helt satt ut på tanken på hvordan jeg kan være med å redde verden, men jeg har valgt videregående utdanningsprogram som likevel gjør at jeg muligens i fremtiden kan velge et bærekraftig yrke
- 17 Hvis jeg ikke vurderer bærekrafts mål, kan jeg ende opp med å velge en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, men samfunnet forandrer seg raskt og hvordan skal faget UTV kunne bidra til at jeg tar valg som blir aktuelle i fremtiden?
- 18 Jeg tenker ikke over om en jobb kan bidra til et bedre miljø. Hvilke aktiviteter på skolen i faget utdanningsvalg eller utdanning skal gjøre meg forberedt på det?

- 19 Valg av en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, er utrolig dumt. Samfunnet endrer seg så kjapt, så hvordan skal faget UTV kunne bidra til at jeg tar valg som blir aktuelle i fremtiden?
- 20 Mitt valg av utdanningsprogram på videregående skole passer meg godt. Å tilegne seg kunnskap om arbeidslivet gjennom utprøving og utforskning og reflektere over hvordan bærekrafts mål påvirker arbeidsmarked, yrker og arbeidsmåter i faget utdanningsvalg ikke var interessant for meg, vil fremtiden bli bedre med ny teknologi.
- 21 Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller jobbskygging gir meg ingen forståelse for hva som engasjerer meg eller lærer meg noe om hvordan jeg kan bidra til nå FNs bærekrafts mål. Å jobbe med FNs bærekrafts mål gir meg ikke en oppløftende tanke om å kunne strekke til i fremtiden, men å ikke kunne bidra til bærekraft og miljøbevissthet vil ikke passe inn i mine fremtids planer.
- 22 Utforskning av utdanning og arbeid på egenhånd via internett, har gjort at jeg ser klart for meg hvordan jeg skal bidra i et yrke bærekraftig. Jeg har likevel ikke en god plan for hvilken utdanning jeg skal ta.
- 23 Jeg er redd for å utforske ulike utdannings-muligheter, og har ikke tatt meg tid til å lære om yrker som engasjerer meg, selv om de kan ha en positiv innvirkning på planeten vår.
- 24 Ungdom og voksne har ulike perspektiv på hva som er viktig med tanke på bærekraft, og hvordan vi jobber på skolen har ingen nytte for meg i mitt valg av utdanning og yrke, men det blir viktig for meg å jobbe med noe som kan være bærekraftig.
- 25 Fremtiden kan ingen spå, så det jeg lærer på skolen i dag, vil ikke være nyttig i fremtiden. Det er best å ikke tenke på fremtiden og hvilke yrker jeg kan ha da.
- 26 Å få oppgaver i utdanningsvalgs-timene som får meg til å tenke bærekraftig, vil ikke hjelpe meg i mitt valg av utdanning eller yrke og jeg har allerede bestemt meg for hvilket yrke jeg skal jobbe med i fremtiden, selv om jeg er livredd for hvordan miljøet skal bli bedre
- 27 Jeg tenker ikke på om en jobb skal bidra til et bedre miljø. Hvilke aktiviteter på skolen skal gjøre oss forberedt på det?
- 28 Jeg er opptatt av å lære meg ferdigheter får å kunne stå i arbeidslivet lengst mulig, til tross for stadig ny teknologi og bærekrafts problematikken. Man må tørre å ta sjanser og oppdage nye muligheter.
- 29 Å ikke kunne få mulighet til å snakke med folk fra ulike yrker har gjort at det blir vanskelig å ta en riktig utdanning. Hvordan skal jeg kunne redde verden som er i så stor forandring miljømessig?
- 30 Jeg er ikke så opptatt av å lære i faget utdanningsvalg, spesielt ikke om å være med å nå FNs bærekrafts mål. Jeg har basert valget av videregående skole på magesfølelsen og må sikkert gjøre ufrivillig valg av yrker i fremtiden.
- 31 Jeg lærer best ved at lærer stiller meg spørsmål i utdanningsvalgstimene som får meg til å reflektere over egne valg. Da kan jeg ta meningsfulle valg i forhold til utdanning og karriere, også med tanke på et yrkesvalg som balanserer økonomisk vekst med omsorg for planeten og samfunnet
- 32 Å få vite mer om hvilke yrker som bidrar til bærekraft og miljø- bevissthet er viktig for meg, selv om jeg ikke kommer til å jobbe med nå FNs bærekrafts mål i et yrke. Jeg ønsker generelt mer og bedre informasjon på Utdanning.no for å kunne ta et godt yrkes valg.
- 33 Det vil være uheldig for meg å ikke få vite mer om hvilke yrker som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet Det vil gjøre at jeg får et mindre engasjement for å kunne bidra til å nå FNs bærekrafts mål
- 34 Jeg har et klart mål etter at jeg er ferdig med skolegangen, så det spiller ingen rolle hvilke aktiviteter vi gjør i utdanningsvalg. Jeg har vært brennende engasjert i bærekrafts problematikken siden jeg gikk på barneskolen.
- 35 Å utforske ulike yrker gjennom å undersøke kravene til ulike yrker, lønn, arbeidsmiljø og karriere-muligheter gir meg en god forståelse for hvilket yrke jeg kan velge i. Å få et yrke som bidrar til bærekraft og miljø-bevissthet, som vil være viktig i fremtidens arbeidsmarkeder, passer likevel ikke inn i min plan for utdanning og yrke
- 36 Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller jobbskygging gir meg en dypere forståelse for hva som engasjerer meg. Å reflektere over hva som gir en følelse av å være nyttig i en jobb hjelper meg i mitt valg av et yrke som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet, som vil være viktig i fremtidens arbeidsmarked.

Vedlegg 5: Faktoranalyse fra KADE

Composite Q sort for Factor 1

-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
14. Det er ille å høre om hvordan verden kan bli, det hjelper ikke å	30. Jeg er ikke så opptatt av å lære i faget utdanningsvalg, spesielt ikke	29. Å ikke kunne få mulighet til å snakke med folk fra ulike yrker	24. Jeg har et klart mål etter at jeg er ferdig med skolegangen, så	18. Jeg tenker ikke over om en jobb kan bidra til et bedre miljø. Hvilke	8. Jeg blir frustrert av å utforske yrker alene, fordi det er et	4. Å ikke kunne delta på arrangementer med skolen, hvor jeg har	33. Det vil være uheldig for meg å ikke få vite mer om hvilke yrker	36. Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller	31. Jeg lærer best ved at lærer stiller meg spørsmål i inngangstimen	28. Jeg er opptatt av å lære meg ferdigheter får å kunne stå i
25. Fremtiden kan ingen spå, så det eg lærer på skolen i dag, vil ikke	27. Jeg tenker ikke på om en jobb skal bidra til et bedre miljø. Hvilke	12. Å gjøre rede for hva og hvem som kan påvirke karrierevalg og	23. Jeg er redd for å utforske ulike ngs-muligheter, og har ikke	35. Å utforske ulike yrker gjennom å undersøke kravene til	2. Utforsking av informasjon og å gjøre overveide valg gir meg en	13. Jeg har alltid hatt interesse for bærekraft og dette er et	20. Mitt valg av dannelsprogram på videregående skole passer	15. Jeg blir ikke motløs og redd av å tenke på at jeg kan være med å nå	32. Å få vite mer om hvilke yrker som bidrar til bærekraft og	
		6. Jeg tar et dårligere valg med tanke på utdanning og fremtidig yrke	10. For meg gir det ikke mening å jobbe aktiviteter på skolen i faget	17. Hvis jeg ikke vurderer bærekrafts mål, kan jeg ende opp med å velge	11. Gode diskusjoner i utdanningsvalg er svært nyttig for meg, selv	26. Å få oppgaver i ngsvalgs-timene som får meg til å tenke	9. Ved å ha gjennomført arbeidsuke eller jobbskygging	19. Valg av en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, er		
					7. Nå som jeg nærmer meg overgangen til videregående skole,	10. Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller	22. Utforsking av utdanning og arbeid på egenhånd via internett, har			
						24. Ungdom og voksne har ulike perspektiv på hva som er				
						5. Hvilke yrker som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet er viktig for				

Legend

* Distinguishing statement at $P < 0.05$

** Distinguishing statement at $P < 0.01$

► z-Score for the statement is higher than in all other factors

◄ z-Score for the statement is lower than in all other factors

■ Consensus Statements

Factor 1

Threshold	Z-score	Q Sort Value	Number	Statement
$P < 0.05$	2.41	5	28	Jeg er opptatt av å lære meg ferdigheter får å kunne stå i arbeidslivet lengst mulig, til tross for stadig ny teknologi og bærekrafts problematikken. Man må tørre å ta sjanser og oppdage nye muligheter.
$P < 0.05$	1.55	4	31	Jeg lærer best ved at lærer stiller meg spørsmål i utdanningsvalgstimene som får meg til å reflektere over egne valg. Da kan jeg ta meningsfulle valg i forhold til utdanning og karriere, også med tanke på et yrkesvalg som balanserer økonomisk vekst med omsorg for planeten og samfunnet!
$P < 0.0005$	1.34	3	15	Jeg blir ikke motløs og redd av å tenke på at jeg kan være med å nå bærekrafts målene, men yrkesutplassering eller jobbskygging har vært nyttig for meg. Valgt et utdanningsprogram i videregående skole vil gi meg mange muligheter.
$P < 0.005$	0.7	2	33	Det vil være uheldig for meg å ikke få vite mer om hvilke yrker som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet Det vil gjøre at jeg få et mindre engasjement for å kunne bidra til å nå FN's bærekrafts mål
$P < 0.0005$	0.57	2	22	Utforsking av utdanning og arbeid på egenhånd via internett, har gjort at jeg ser klart for meg hvordan jeg skal bidra i et yrke bærekraftig. Jeg har likevel ikke en god plan for hvilken utdanning jeg skal ta.
$P < 0.05$	0.39	1	13	Jeg har alltid hatt interesse for bærekraft og dette er et felt jeg brenner for. Det er ikke viktig å undersøke hvilke yrker som bidrar til bærekraft, det er heller ikke relevant for det jeg har valgt på videregående
$P < 0.005$	-0.37	-1	35	Å utforske ulike yrker gjennom å undersøke kravene til ulike yrker, lønn, arbeidsmiljø og karriere- muligheter gir meg en god forståelse for hvilket yrke jeg kan velge i. Å få et yrke som bidrar til bærekraft og miljø-bevissthet, som vil være viktig i fremtidens arbeidsmarkeder, passer likevel ikke inn i min plan for utdanning og yrke
$P < 0.0001$	-0.62	-1	17	Hvis jeg ikke vurderer bærekrafts mål, kan jeg ende opp med å velge en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, men samfunnet forandrer seg raskt og hvordan skal faget UTV kunne bidra til at jeg tar valg som blir aktuelle i fremtiden?
$P < 0.05$	-0.63	-2	34	Jeg har et klart mål etter at jeg er ferdig med skolegangen, så det spiller ingen rolle hvilke aktiviteter vi gjør i utdanningsvalg. Jeg har vært brennende engasjert i bærekrafts problematikken siden jeg gikk på barneskolen.
$P < 0.0005$	-0.95	-3	27	Jeg tenker ikke på om en jobb skal bidra til et bedre miljø. Hvilke aktiviteter på skolen skal gjøre oss forberedt på det?
$P < 0.0001$	-1.38	-4	30	Jeg er ikke så opptatt av å lære i faget utdanningsvalg, spesielt ikke om å være med å nå FN's bærekrafts mål. Jeg har basert valget av videregående skole på mangeløysen og så sikkert gjort ufrivillig valg av yrker i fremtiden.
$P < 0.0001$	-1.91	-4	25	Fremtiden kan ingen spå, så det eg lærer på skolen i dag, vil ikke være nyttig i fremtiden. Det er best å ikke tenke på fremtiden og hvilke yrker jeg kan ha da.
$P < 0.0001$	-2.12	-5	14	Det er ille å høre om hvordan verden kan bli, det hjelper ikke å utforske hvilke yrkesinteresser jeg har jeg må bare ta det utdanningsprogrammet jeg kommer inn på for jeg har ikke så gode karakterer.

Composite Q sort for Factor 2

-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
**◀ 19. Valg av en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, er	12. Å gjøre rede for hva og hvem som kan påvirke karrierevalg og	**◀ 4. Å ikke kunne delta på arrangementer med skolen, hvor jeg har	25. Fremtiden kan ingen spå, så det eg lærer på skolen i dag, vil ikke	33. Det vil være uheldig for meg å ikke få vite mer om hvilke yrker	32. Å få vite mer om hvilke yrker som bidrar til bærekraft og	**◀ 38. Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller	* 31. Jeg lærer best ved at lærer stiller meg spørsmål i ingsvalgstimene	*▶ 9. Ved å ha gjennomført arbeidsuke eller jobbskygging	*▶ 27. Jeg tenker ikke på om en jobb skal bidra til et bedre miljø. Hvilke	* 28. Jeg er opptatt av å lære meg ferdigheter får å kunne stå i
	34. Jeg har et klart mål etter at jeg er ferdig med skolegangen, så	**◀ 14. Det er ille å høre om hvordan verden kan bli, det hjelper ikke å	**◀ 3. Jeg liker å utforske ings-muligheter på varierte måter, se på	21. Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller	7. Nå som jeg nærmer meg overgangen til videregående skole,	*▶ 11. Gode diskusjoner i utdanningsvalg er svært nyttig for meg, selv	20. Mitt valg av dannelsprogram på videregående skole passer	18. Jeg tenker ikke over om en jobb kan bidra til et bedre miljø. Hvilke	**▶ 35. Å utforske ulike yrker gjennom å undersøke kravene til	
		**◀ 13. Jeg har alltid hatt interesse for bærekraft og dette er et	6. Jeg tar et dårligere valg med tanke på utdanning og fremtidig yrke	23. Jeg er redd for å utforske ulike ngs-muligheter, og har ikke	** 22. Utforskning av utdanning og arbeid på egenhånd via internett, har	** 17. Hvis jeg ikke vurderer bærekrafts mål, kan jeg ende opp med å velge	** 15. Jeg blir ikke møtes og redd av å tenke på at jeg kan være med å nå	**▶ 2. Utforskning av informasjon og å gjøre overveide valg gir meg en		
			** 5. Hvilke yrker som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet er viktig for	24. Ungdom og voksne har ulike perspektiv på hva som er	1. Å ikke kunne beskrive egne styrker, egenskaper og interesser, og	8. Jeg blir frustrert av å utforske yrker alene, fordi det er et	26. Å få oppgaver i ngsvalgs-timene som får meg til å tenke			
				18. For meg gir det ikke mening å jobbe aktiviteter på skolen i faget	29. Å ikke kunne få mulighet til å snakke med folk fra ulike yrker	10. Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller				
					** 30. Jeg er ikke så opptatt av å lære i faget utdanningsvalg, spesielt ikke					

Legend

- * Distinguishing statement at $P < 0.05$
- ** Distinguishing statement at $P < 0.01$
- ▶ z-Score for the statement is higher than in all other factors
- ◀ z-Score for the statement is lower than in all other factors
- Consensus Statements

Factor 2

Threshold	Z-score	Q Sort Value	Number	Statement
$P < 0.05$	2.03	5	28	Jeg er opptatt av å lære meg ferdigheter får å kunne stå i arbeidslivet lengst mulig, til tross for stadig ny teknologi og bærekrafts problematikken. Man må tørre å ta sjanser og oppdage nye muligheter.
$P < 0.0005$	1.86	4	35	Å utforske ulike yrker gjennom å undersøke kravene til ulike yrker, lønn, arbeidsmiljø og karriere- muligheter gir meg en god forståelse for hvilket yrke jeg kan velge i. Å få et yrke som bidrar til bærekraft og miljø-bevissthet, som vil være viktig i fremtidens arbeidsmarkeder, passer likevel ikke inn i min plan for utdanning og yrke
$P < 0.0005$	1.21	3	2	Utforskning av informasjon og å gjøre overveide valg gir meg en dypere forståelse for hva som engasjerer meg. Å kunne velg yrke som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet, passer ikke inn i min plan for utdanning og yrke for jeg vil i fremtiden gjøre nye valg.
$P < 0.05$	1.14	2	31	Jeg lærer best ved at lærer stiller meg spørsmål i utdanningsvalgstimene som får meg til å reflektere over egne valg. Da kan jeg ta meningsfulle valg i forhold til utdanning og karriere, også med tanke på et yrkesvalg som balanserer økonomisk vekst med omsorg for planeten og samfunnet!
$P < 0.0005$	0.7	2	15	Jeg blir ikke møtes og redd av å tenke på at jeg kan være med å nå bærekrafts målene, men yrkesutplassering eller jobbskygging har vært nyttig for meg. Valgt et utdanningsprogram i videregående skole vil gi meg mange muligheter.
$P < 0.05$	0.54	1	11	Gode diskusjoner i utdanningsvalg er svært nyttig for meg, selv om jeg ikke kommer til å ta et valg av utdanning og yrke basert på bærekraftstanken. Det blir for skremmende å tenke på for meg.
$P < 0.0001$	0.34	1	17	Hvis jeg ikke vurderer bærekrafts mål, kan jeg ende opp med å velge en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, men samfunnet forandrer seg raskt og hvordan skal faget UTV kunne bidra til at jeg tar valg som blir aktuelle i fremtiden?
$P < 0.005$	-0.07	0	22	Utforskning av utdanning og arbeid på egenhånd via internett, har gjort at jeg ser klart for meg hvordan jeg skal bidra i et yrke bærekraftig. Jeg har likevel ikke en god plan for hvilken utdanning jeg skal ta.
$P < 0.0001$	-0.28	0	30	Jeg er ikke så opptatt av å lære i faget utdanningsvalg, spesielt ikke om å være med å nå FNs bærekrafts mål. Jeg har basert valget av videregående skole på mangelølsen og så sikkert gjøre ufrivillig valg av yrker i fremtiden.
$P < 0.0005$	-0.6	-1	24	Ungdom og voksne har ulike perspektiv på hva som er viktig med tanke på bærekraft, og hvordan vi jobber på skolen har ingen nytte for meg i mitt valg av utdanning og yrke, men det blir viktig for meg å jobbe med noe som kan være bærekraftig.
$P < 0.0001$	-1	-2	5	Hvilke yrker som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet er viktig for meg å vite mye om, selv om jeg skremmes av bærekraftstanken. Du skal ikke se bort fra at jeg kommer til å jobbe med nå FNs bærekrafts mål i et yrke i fremtiden.
$P < 0.01$	-1.16	-3	4	Å ikke kunne delta på arrangementer med skolen, hvor jeg har mulighet til å snakke med folk som har et yrke som er bærekraftig, vil gjøre at jeg ikke tar ett rett valg, selv om jeg ikke kommer til å velge et slikt yrke selv.
$P < 0.0001$	-1.21	-3	14	Det er ille å høre om hvordan verden kan bli, det hjelper ikke å utforske hvilke yrkesinteresser jeg har jeg må bare ta det utdanningsprogrammet jeg kommer inn på for jeg har ikke så gode karakterer.
$P < 0.05$	-1.28	-3	13	Jeg har alltid hatt interesse for bærekraft og dette er et felt jeg brenner for. Det er ikke viktig å undersøke hvilke yrker som bidrar til bærekraft, det er heller ikke relevant for det jeg har valgt på videregående
$P < 0.0001$	-1.4	-5	19	Valg av en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, er utrolig dumt. Samfunnet endrer seg så kjapt, så hvordan skal faget UTV kunne bidra til at jeg tar valg som blir aktuelle i fremtiden?

Composite Q sort for Factor 3

-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
**◀ 30. Jeg er ikke så opptatt av å lære i faget utdanningsvalg, spesielt ikke	8. Jeg blir frustrert av å utforske yrker alene, fordi det er et	22. Utforskning av utdanning og arbeid på egenhånd via internett, har	1. Å ikke kunne beskrive egne styrker, egenskaper og interesser, og	32. Å få vite mer om hvilke yrker som bidrar til bærekraft og	31. Jeg lærer best ved at lærer stiller meg spørsmål i ingsvalgstimene	19. Valg av en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, er	9. Ved å ha gjennomført arbeidsuke eller jobbskygging	▶ 20. Mitt valg av dannelsingsprogram på videregående skole passer	36. Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller	▶▶ 34. Jeg har et klart mål etter at jeg er ferdig med skolegangen, så
	**◀ 17. Hvis jeg ikke vurderer bærekrafts mål, kan jeg ende opp med å velge	**◀ 11. Gode diskusjoner i utdanningsvalg er svært nyttig for meg, selv	28. Jeg er opptatt av å lære meg ferdigheter får å kunne stå i	3. Jeg liker å utforske ings-muligheter på varierte måter, se på	23. Jeg er redd for å utforske ulike ings-muligheter, og har ikke	35. Å utforske ulike yrker gjennom å undersøke kravene til	**▶ 10. Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller	18. Jeg tenker ikke over om en jobb kan bidra til et bedre miljø. Hvilke	27. Jeg tenker ikke på om en jobb skal bidra til et bedre miljø. Hvilke	
		15. Jeg blir ikke motløs og redd av å tenke på at jeg kan være med å nå	13. Jeg har alltid hatt interesse for bærekraft og dette er et	6. Jeg tar et dårligere valg med tanke på utdanning og fremtidig yrke	33. Det vil være uheldig for meg å ikke få vite mer om hvilke yrker	5. Hvilke yrker som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet er viktig for	**▶ 14. Det er ille å høre om hvordan verden kan bli, det hjelper ikke å	28. Å få oppgaver i ingsvalgstimene som får meg til å tenke		
			10. For meg gir det ikke mening å jobbe aktiviteter på skolen i faget	4. Å ikke kunne delta på arrangementer med skolen, hvor jeg har	21. Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller	12. Å gjøre rede for hva og hvem som kan påvirke karrierevalg og	24. Ungdom og voksne har ulike perspektiv på hva som er			
				29. Å ikke kunne få mulighet til å snakke med folk fra ulike yrker	25. Fremtiden kan ingen spå, så det eg lærer på skolen i dag, vil ikke	2. Utforskning av informasjon og å gjøre overveide valg gir meg en				
					7. Nå som jeg nærmer meg overgangen til videregående skole,					

Legend

- * Distinguishing statement at $P < 0.05$
- ** Distinguishing statement at $P < 0.01$
- ▶ z-Score for the statement is higher than in all other factors
- ◀ z-Score for the statement is lower than in all other factors
- Consensus Statements

Factor 3

Threshold	Z-score	Q Sort Value	Number	Statement
$P < 0.0001$	2.22	5	34	Jeg har et klart mål etter at jeg er ferdig med skolegangen, så det spiller ingen rolle hvilke aktiviteter vi gjør i utdanningsvalg. Jeg har vært brennende engasjert i bærekrafts problematikken siden jeg gikk på barneskolen.
$P < 0.05$	1.42	3	20	Mitt valg av utdanningsprogram på videregående skole passer meg godt. Å tegne seg kunnskap om arbeidslivet gjennom utprøving og utforskning og reflektere over hvordan bærekrafts mål påvirker arbeidsmarked, yrker og arbeidsmåter i faget utdanningsvalg ikke var interessant for meg, vi fremtiden bli bedre med ny teknologi.
$P < 0.005$	0.75	2	10	Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller jobbskygging gir meg en dypere forståelse for hva som engasjerer meg. Å jobbe med FN's bærekrafts mål gir en overveldende følelse om å ikke kunne strekke til i fremtiden, men å ikke kunne bidra til bærekraft og miljøbevissthet vil ikke passe inn i mine fremtids planer.
$P < 0.005$	0.66	2	14	Det er ille å høre om hvordan verden kan bli, det hjelper ikke å utforske hvilke yrkesinteresser jeg har jeg må bare ta det utdanningsprogrammet jeg kommer inn på for jeg har ikke så gode karakterer.
$P < 0.01$	0.29	1	12	Å gjøre rede for hva og hvem som kan påvirke karrierevalg og hva dette har å si for mitt valg er spennende, men samtidig føler jeg at jeg blir redd og lten med tanke på å nå FN's bærekrafts mål, slik at jeg ikke kommer til å ha et yrke med fokus på bærekraft.
$P < 0.05$	-0.48	-1	4	Å ikke kunne delta på arrangementer med skolen, hvor jeg har mulighet til å snakke med folk som har et yrke som er bærekraftig, vil gjøre at jeg ikke tar ett rett valg, selv om jeg ikke kommer til å velge et slikt yrke selv.
$P < 0.05$	-0.7	-2	13	Jeg har alltid hatt interesse for bærekraft og dette er et felt jeg brenner for. Det er ikke viktig å undersøke hvilke yrker som bidrar til bærekraft, det er heller ikke relevant for det jeg har valgt på videregående
$P < 0.005$	-0.88	-3	11	Gode diskusjoner i utdanningsvalg er svært nyttig for meg, selv om jeg ikke kommer til å ta et valg av utdanning og yrke basert på bærekraftstanken. Det blir for skremmende å tenke på for meg.
$P < 0.05$	-1.06	-3	15	Jeg blir ikke motløs og redd av å tenke på at jeg kan være med å nå bærekrafts målene, men yrkesutplassering eller jobbskygging har vært nyttig for meg. Valgt et utdanningsprogram i videregående skole vil gi meg mange muligheter.
$P < 0.0001$	-1.74	-4	17	Hvis jeg ikke vurderer bærekrafts mål, kan jeg ende opp med å velge en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, men samfunnet forandrer seg raskt og hvordan skal faget UTV kunne bidra til at jeg tar valg som blir aktuelle i fremtiden?
$P < 0.0001$	-2.77	-5	30	Jeg er ikke så opptatt av å lære i faget utdanningsvalg, spesielt ikke om å være med å nå FN's bærekrafts mål. Jeg har basert valget av videregående skole på magefølelsen og må sikkert gjøre ufrivillig valg av yrker i fremtiden.

Composite Q sort for Factor 4

-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
**◀ 7. Nå som jeg nærmer meg overgangen til videregående skole,	**◀ 24. Ungdom og voksne har ulike perspektiv på hva som er	34. Jeg har et klart mål etter at jeg er ferdig med skolegangen, så	12. Å gjøre rede for hva og hvem som kan påvirke karrierevalg og	2. Utforskning av informasjon og å gjøre overveide valg gir meg en	23. Jeg er redd for å utforske ulike ings-muligheter, og har ikke	**▶ 30. Jeg er ikke så opptatt av å lære i faget utdanningsvalg, spesielt ikke	36. Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller	**▶ 26. Å få oppgaver i ingsvalgs-timene som får meg til å tenke	**▶ 5. Hvilke yrker som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet er viktig for	32. Å få vite mer om hvilke yrker som bidrar til bærekraft og
15. Jeg blir ikke motløs og redd av å tenke på at jeg kan være med å nå	**◀ 22. Utforskning av utdanning og arbeid på egenhånd via internett, har	21. Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller	26. Jeg er opptatt av å lære meg ferdigheter får å kunne stå i	11. Gode diskusjoner i utdanningsvalg er svært nyttig for meg, selv	**▶ 6. Jeg tar et dårligere valg med tanke på utdanning og fremtidig yrke	**▶ 13. Jeg har alltid hatt interesse for bærekraft og dette er et	**▶ 25. Fremtiden kan ingen spå, så det eg lærer på skolen i dag, vil ikke	**▶ 17. Hvis jeg ikke vurderer bærekrafts mål, kan jeg ende opp med å velge		
	8. Jeg blir frustrert av å utforske yrker alene, fordi det er et	**◀ 10. Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller	1. Å ikke kunne beskrive egne styrker, egenskaper og interesser, og	27. Jeg tenker ikke på om en jobb skal bidra til et bedre miljø. Hvilke	3. Jeg liker å utforske ings-muligheter på varierte måter, se på	35. Å utforske ulike yrker gjennom å undersøke kravene til	19. Valg av en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, er			
		**◀ 20. Mitt valg av dannelsingsprogram på videregående skole passer	**◀ 31. Jeg lærer best ved at lærer stiller meg spørsmål i ingsvalgstimene	33. Det vil være uheldig for meg å ikke få vite mer om hvilke yrker	4. Å ikke kunne delta på arrangementer med skolen, hvor jeg har	**▶ 29. Å ikke kunne få mulighet til å snakke med folk fra ulike yrker				
			18. Jeg tenker ikke over om en jobb kan bidra til et bedre miljø. Hvilke	**▶ 16. For meg gir det ikke mening å jobbe aktivt på skolen i faget	9. Ved å ha gjennomført arbeidsuke eller jobbskygging					
				14. Det er ille å høre om hvordan verden kan bli, det hjelper ikke å						

Legend

- * Distinguishing statement at $P < 0.05$
- ** Distinguishing statement at $P < 0.01$
- ▶ z-Score for the statement is higher than in all other factors
- ◀ z-Score for the statement is lower than in all other factors
- Consensus Statements

Factor 4

Threshold	z-score	Q Sort Value	Number	Statement
$P < 0.0001$	1.74	4	5	Hvilke yrker som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet er viktig for meg å vite mye om, selv om jeg skremmes av bærekraftstanken. Du skal ikke se bort fra at jeg kommer til å jobbe med nå FN's bærekrafts mål i et yrke i fremtiden.
$P < 0.0001$	1.6	4	17	Hvis jeg ikke vurderer bærekrafts mål, kan jeg ende opp med å velge en karriere som ikke bidrar til en bedre verden, men samfunnet forandrer seg raskt og hvordan skal faget UTV kunne bidra til at jeg tar valg som blir aktuelle i fremtiden?
$P < 0.0001$	1.24	3	25	Fremtiden kan ingen spå, så det eg lærer på skolen i dag, vil ikke være nyttig i fremtiden. Det er best å ikke tenke på fremtiden og hvilke yrker jeg kan ha da.
$P < 0.05$	0.97	2	13	Jeg har alltid hatt interesse for bærekraft og dette er et felt jeg brenner for. Det er ikke viktig å undersøke hvilke yrker som bidrar til bærekraft, det er heller ikke relevant for det jeg har valgt på videregående
$P < 0.0005$	0.71	2	29	Å ikke kunne få mulighet til å snakke med folk fra ulike yrker har gjort at det blir vanskelig å la en riktig utdanning. Hvordan skal jeg kunne redde verden som er i så stor forandring miljømessig?
$P < 0.0001$	0.7	1	30	Jeg er ikke så opptatt av å lære i faget utdanningsvalg, spesielt ikke om å være med å nå FN's bærekrafts mål. Jeg har basert valget av videregående skole på magesfølelsen og må sikkert gjøre ufrivillig valg av yrker i fremtiden.
$P < 0.0005$	0.65	1	6	Jeg tar et dårligere valg med tanke på utdanning og fremtidig yrke ved å ikke ha fokus på mine interesser og verdier i forhold til bærekraft, selv om jeg blir livredd for at jeg må bidra for at det skal bli bedre å leve på planeten vår.
$P < 0.05$	0.09	1	9	Ved å ha gjennomført arbeidsuke eller jobbskygging har gitt meg en dypere forståelse for hva som engasjerer meg. Valg av et yrke som bidrar til bærekraft og miljøbevissthet skremmer meg mye, men vil ikke styre mine fremtidsplaner.
$P < 0.0005$	0	0	27	Jeg tenker ikke på om en jobb skal bidra til et bedre miljø. Hvilke aktiviteter på skolen skal gjøre oss forberedt på det?
$P < 0.05$	-0.09	0	16	For meg gir det ikke mening å jobbe aktivt på skolen i faget utdanningsvalg. Jeg blir helt satt ut på tanken på hvordan jeg kan være med å redde verden, men jeg har valgt videregående utdanningsprogram som likevel gjør at jeg mulgens i fremtiden kan velge et bærekraftig yrke.
$P < 0.005$	-0.22	0	14	Det er ille å høre om hvordan verden kan bli, det hjelper ikke å utforske hvilke yrkesinteresser jeg har jeg må bare ta det utdanningsprogrammet jeg kommer inn på for jeg har ikke så gode karakterer.
$P < 0.05$	-0.55	-2	12	Å gjøre rede for hva og hvem som kan påvirke karrierevalg og hva dette har å si for mitt valg er spennende, men samtidig føler jeg at jeg blir redd og liten med tanke på å nå FN's bærekrafts mål, slik at jeg ikke kommer til å ha et yrke med fokus på bærekraft.
$P < 0.0001$	-1.02	-2	10	Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller jobbskygging gir meg en dypere forståelse for hva som engasjerer meg. Å jobbe med FN's bærekrafts mål gir en overveldende følelse om å ikke kunne strekke til i fremtiden, men å ikke kunne bidra til bærekraft og miljøbevissthet vil ikke passe inn i mine fremtids planer.
$P < 0.0001$	-1.02	-2	20	Mitt valg av utdanningsprogram på videregående skole passer meg godt. Å tilegne seg kunnskap om arbeidslivet gjennom utprøving og utforskning og reflektere over hvordan bærekrafts mål påvirker arbeidsmarked, yrker og arbeidsmåter i faget utdanningsvalg ikke var interessant for meg, vi fremtiden bli bedre med ny teknologi.
$P < 0.0005$	-1.53	-4	24	Ungdom og voksne har ulike perspektiv på hva som er viktig med tanke på bærekraft, og hvordan vi jobber på skolen har ingen nytte for meg i mitt valg av utdanning og yrke, men det blir viktig for meg å jobbe med noe som kan være bærekraftig.
$P < 0.05$	-1.8	-4	15	Jeg blir ikke motløs og redd av å tenke på at jeg kan være med å nå bærekrafts målene, men yrkesutplassering eller jobbskygging har vært nyttig for meg. Valgt et utdanningsprogram i videregående skole vil gi meg mange muligheter.
$P < 0.0001$	-1.81	-5	7	Nå som jeg nærmer meg overgangen til videregående skole, reflektere jeg sjeldent over mine mål og ambisjoner, men utprøvingene i videregående skole gav meg gode forslag på hvilke yrker som jeg kan jobbe med bærekraft, selv om det er skummelt å tenke på at dette bør være en del av jobben jeg skal gjøre i fremtiden.

Correlations between Factor Scores

	Factor 1	Factor 2	Factor 3	Factor 4
Factor 1	1	0.3624	0.0785	-0.0595
Factor 2	0.3624	1	0.1351	-0.0932
Factor 3	0.0785	0.1351	1	-0.0983
Factor 4	-0.0595	-0.0932	-0.0983	1

Factor Characteristics

	Factor 1	Factor 2	Factor 3	Factor 4
No. of Defining Variables	15	18	5	5
Avg. Rel. Coef.	0.8	0.8	0.8	0.8
Composite Reliability	0.984	0.986	0.952	0.952
S.E. of Factor Z-scores	0.126	0.118	0.219	0.219

Standard Errors for Differences in Factor Z scores

(Diagonal Entries Are Stnd. Err. Within Factors)

	Factor 1	Factor 2	Factor 3	Factor 4
Factor 1	0.178	0.173	0.253	0.253
Factor 2	0.173	0.167	0.249	0.249
Factor 3	0.253	0.249	0.31	0.31
Factor 4	0.253	0.249	0.31	0.31

Click the table headers to re-sort by column (low-to-high, high-to-low, original sort).

Nm	Statement	Nm	F1 Z-score	F1 Rank	F2 Z-score	F2 Rank	F3 Z-score	F3 Rank	F4 Z-score	F4 Rank
			Z-score	Rank	Z-score	Rank	Z-score	Rank	Z-score	Rank
1	Å ikke kunne beskrive egne styrk...	1	-0.73	28	-0.23	19	-0.55	27	-0.33	24
2	Utforsking av informasjon og å gj...	2	0.07	17	1.21	6	0.27	15	-0.23	22
3	Jeg liker å utforske utdannings-m...	3	-0.02	18	-0.79	28	-0.37	23	0.22	13
4	Å ikke kunne delta på arrangeme...	4	0.4	11	-1.16	31	-0.48	25	0.17	14
5	Hvilke yrker som bidrar til bærekkr...	5	0.28	15	-1	30	0.31	13	1.74	2
6	Jeg tar et dårligere valg med tank...	6	-0.86	30	-0.93	29	-0.45	24	0.65	12
7	Nå som jeg nærmer meg overgan...	7	-0.19	21	-0.03	17	-0.22	21	-1.81	36
8	Jeg blir frustrert av å utforske yrk...	8	0.21	16	0.23	14	-1.26	34	-1.37	33
9	Ved å ha gjennomført arbeidsuke ...	9	0.61	9	1.42	4	0.94	7	0.09	15
10	Å utforske ulike yrker gjennom ar...	10	-0.04	19	0.02	15	0.75	8	-1.02	30
11	Gode diskusjoner i utdanningsval...	11	-0.04	20	0.54	12	-0.88	32	0.02	17
12	Å gjøre rede for hva og hvem so...	12	-1.17	33	-1.38	35	0.29	14	-0.55	27
13	Jeg har alltid hatt interesse for b...	13	0.39	12	-1.28	33	-0.7	29	0.97	8
14	Det er ille å høre om hvordan ver...	14	-2.12	36	-1.21	32	0.66	9	-0.22	21
15	Jeg blir ikke motløs og redd av å t...	15	1.34	5	0.7	9	-1.08	33	-1.8	35
16	For meg gir det ikke mening å job...	16	-0.59	25	-0.66	26	-0.75	30	-0.09	20
17	Hvis jeg ikke vurderer bærekrafts ...	17	-0.62	26	0.34	13	-1.74	35	1.6	3
18	Jeg tenker ikke over om en jobb k...	18	-0.32	22	1.32	5	1.35	5	-0.55	26
19	Valg av en karriere som ikke bidra...	19	1.21	6	-1.4	36	0.53	11	1.09	6
20	Mitt valg av utdanningsprogram p...	20	0.68	8	0.87	8	1.42	4	-1.02	29
21	Å utforske ulike yrker gjennom ar...	21	-0.53	24	-0.48	23	-0.17	19	-0.6	28
22	Utforsking av utdanning og arbeid...	22	0.57	10	-0.07	18	-0.77	31	-1.27	32
23	Jeg er redd for å utforske ulike ut...	23	-0.75	29	-0.59	24	0.05	17	0.04	16
24	Ungdom og voksne har ulike pers...	24	0.34	14	-0.6	25	0.57	10	-1.53	34
25	Fremtiden kan ingen spå, så det ...	25	-1.91	35	-0.67	27	-0.19	20	1.24	5
26	Å få oppgaver i utdanningsvalgs-ti...	26	0.36	13	0.69	10	1	6	1.45	4
27	Jeg tenker ikke på om en jobb sk...	27	-0.95	32	1.87	2	1.43	3	0	18
28	Jeg er opptatt av å lære meg ferdi...	28	2.41	1	2.03	1	-0.63	28	-0.32	23
29	Å ikke kunne få mulighet til å sna...	29	-0.92	31	-0.25	20	-0.5	26	0.71	10
30	Jeg er ikke så opptatt av å lære i f...	30	-1.38	34	-0.28	21	-2.77	36	0.7	11
31	Jeg lærer best ved at lærer stiller ...	31	1.55	2	1.14	7	0.06	16	-0.46	25
32	Å få vite mer om hvilke yrker som ...	32	1.54	3	-0.01	16	-0.26	22	1.77	1
33	Det vil være uheldig for meg å ikk...	33	0.7	7	-0.45	22	-0.14	18	-0.06	19
34	Jeg har et klart mål etter at jeg er ...	34	-0.63	27	-1.38	34	2.22	1	-1.14	31
35	Å utforske ulike yrker gjennom å ...	35	-0.37	23	1.86	3	0.39	12	0.93	9
36	Å utforske ulike yrker gjennom ar...	36	1.47	4	0.58	11	1.66	2	0.98	7

Consensus Statements

Those That Do Not Distinguish Between ANY Pair of Factors

All Listed Statements are Non-Significant at $p < 0.01$, and Those Flagged with an * are also Non-Significant at $P < 0.2$)

Statement	Nm	Factor 1		Factor 2		Factor 3		Factor 4	
		Q-SV	Z-score	Q-SV	Z-score	Q-SV	Z-score	Q-SV	Z-score
For meg gir det ikke mening å jobbe aktiviteter på skolen i faget utdanningsvalg. Jeg blir helt satt ut på tanken på hvordan jeg kan være med å redde verden, men jeg har valgt videregående utdanningsprogram som likevel gjør at jeg muligens i fremtiden kan velge et bærekraftig yrke	16	-1	-0.59	-1	-0.66	-2	-0.75	0	-0.09
Å utforske ulike yrker gjennom arbeidsuke eller jobbskygging gir meg ingen forståelse for hva som engasjerer meg eller lærer meg noe om hvordan jeg kan bidra til nå FNs bærekrafts mål. Å jobbe med FNs bærekrafts mål gir meg ikke en oppløftende tanke om å kunne strekke til i fremtiden, men å ikke kunne bidra til bærekraft og miljøbevissthet vil ikke passe inn i mine fremtids planer.	21	-1	-0.53	-1	-0.483	0	-0.17	-2	-0.6